

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Sňatek Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu

Vedoucí práce: prof. PhDr. Václav Bůžek, CSc.

Autor práce: Jana Řihová

Studijní obor: Historie-Bohemistika

Ročník: IV.

2016

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 9. května 2016

.....
Jana Říhová

Poděkování

Děkuji prof. PhDr. Václavu Bůžkovi, CSc., za cenné odborné rady a připomínky, stejně tak za velkou trpělivost s vedením práce. Poděkování patří také Mons. Václavu Kulhánkovi za významnou pomoc s předkladem latinských básní. Svým přátelům bych chtěla poděkovat za povzbudivá slova a zájem, který o práci během jejího vzniku projevovali. Za všeobjímající podporu, kterou mě zahrnovali během celého studia, děkuji své rodině a Tomášovi.

Anotace

Předkládaná práce se zabývá svatbou Adama II. z Hradce s Kateřinou z Montfortu. V souvislosti s raně novověkými sňatkovými strategiemi odůvodňuje výběr nevěsty, který hrál ve šlechtickém prostředí důležitou roli nejen pro manželský pár, ale také pro jejich široké sociální okolí. Dále se zaměřuje na celý rituál svatebních oslav od výprosu nevěsty až po její přínos na jindřichohradecký zámek roku 1574. V této slavnosti se odrážela potřeba šlechtice reprezentovat svůj urozený stav. Adam II. z Hradce na ní vynaložil velké množství finančních prostředků, přestože jeho panství bylo vysoce zadluženo. Práce analyzuje také oslavné svatební básně, které vytvořili na počest novomanželů humanističtí básníci. Latinská poezie odkazuje na urozenost a starobylost rodu pánů z Hradce a klade důraz na pokračování rodu, které mohlo být zaručeno jedině společnými potomky. Sňatek je sledován v politickém a náboženském kontextu doby, protože úzce souvisí s četnými vazbami pánů z Hradce k habsburskému dvoru a také s pozdějším náboženským vývojem v Jindřichově Hradci, který se díky působení Kateřiny z Montfortu ubíral katolickým směrem.

Abstract

This thesis deals with the wedding of Adam II. of Hradec and Catherine of Montfort. In a connection with the wedding strategies in the early modern period, this thesis explains the choice of a bride which was very crucial in the aristocratic environment not only for the married couple but also for their wide social surrounding. Then this thesis focuses on the whole ritual of wedding celebration from the courtship to the bride's arrival to the castle in Jindřichův Hradec in 1574. The nobleman's need to represent his noble estate is reflected in this celebration and Adam II. spent a huge amount of money on this wedding even though his domain was highly in debt. The thesis also analyses the wedding poems written in honour of the married couple by humanistic poets. Latin poetry refers to the nobility and ancient origin of the noblemen of Jindřichův Hradec and emphasizes the continuation of the generation which could be achieved only by the posterity. The marriage is observed in a political and religious context of the period because it is closely related to the noblemen of Jindřichův Hradec who had numerous links to the House of Habsburg and also to the following religious development in Jindřichův Hradec, which were catholic thanks to the influence of Catherine of Montfort.

Obsah

I. Úvod	7
II. Sňatkové strategie	18
II. 1. Emocionalita	18
II. 2. Plodnost	20
II. 3. Majetek	22
II. 4. Urozenost	24
II. 5. Politické strategie.....	26
II. 6. Víra	33
III. Svatební slavnosti	37
III. 1. Námluvy, výprosy a zasnuby	37
III. 2. Svatba	38
III. 3. Přínos nevěsty.....	41
III. 4. Reprezentační funkce slavností	44
IV. Oslavné básně	50
IV. 1. Epithalamia.....	50
IV. 2. Básně Tomáše Mítise z Limuz	55
IV. 3. Básně Pavla Lucína	59
IV. 4. Básně Johanna Mathesia	62
V. Závěr	66
VI. Seznam použitých pramenů a literatury	69
VI. 1. Prameny.....	69
VI. 2. Literatura	70
VII. Seznam vyobrazení a příloh	76
VIII. Obrazové přílohy	77

I. Úvod

Předkládaná bakalářská práce si klade za cíl přispět k poznání předbělohorských nadnárodních šlechtických sňatkových aliancí a na konkrétním sňatku Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu zároveň ukázat svatební rituál v kontextu raně novověkých festivů.

Šlechta zastupovala v raném novověku v poměru k ostatnímu obyvatelstvu Království českého jen málo početnou vrstvu jedinců.¹ Přesto se bádání o této privilegované skupině stávalo cílem celé řady historiků i archivářů a historiků umění. Nepoměr prací, které se věnovaly šlechtě a těch, které se zabývaly venkovským nebo měšťanským prostředím, je velký, přesto může mít své opodstatnění.²

Za prvé, pokud má být pojat obraz o společnosti, jejíž struktury se již více než čtyři sta let proměňovaly, nezbyvá badatelům jiná možnost než chopit se pramenů, které zde zůstaly, ať už písemných, ikonografických nebo hmotných. Mezi původce či tvůrce těch, které se do dnešních dob dochovaly, patřila nejčastěji šlechtická vrstva. Důvodů k tomu je několik, ať už gramotnost urozených například v případě korespondence, potřeba zobrazení sama sebe v případě uměleckého portrétu, nebo i tak banální věc jako je lepší bytelnost šlechtických sídel než venkovských stavení. Za druhé je přirozené, že badatelé věnovali větší pozornost šlechtě jako skupině, která stála těsně pod vrcholem pomyslné sociální pyramidy, nad níž tkvěl už pouze panovník, jelikož v obecném chápání právě směrem od této hierarchické špičky vycházel „chod dějin“.³

A třetí důvod představuje podle autorčina názoru celková přitažlivost daného tématu vycházející z možnosti blíže se při bádání seznámit s touto urozenou vrstvou, bezmála fenoménem, který již z dnešní společnosti téměř vymizel, přesto několik století částečně určoval v českých zemích nejen politické, ale také náboženské, kulturní nebo jazykové směřování. Při setkání s některými dobovými prameny pocházejícími ze šlechtického prostředí, zvláště osobní povahy, si může dnešní člověk připadat

¹ Okolo roku 1600 tvořily urozené osoby odhadem 1 % z celkového počtu obyvatel v českých zemích, což činilo 216 pánů a 1131 rytířů. Srov. Václav BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2011, s. 80.

² Je třeba poznamenat, že i lidem z měst je v novější literatuře věnována čím dál větší pozornost, což pramení především ze snahy o stanovení kategorie identity měšťanů. TAMTÉŽ, s. 15.

³ Šlechta se na něm podílela na základě svého postavení ve společnosti českých zemí v raném novověku, kdy měla nejlepší přístup k politické moci a zároveň v držení nejvíce majetku. TAMTÉŽ, s. 80.

soudobému jedinci tak blízký a podobný, když zjistí, že některé aspekty myšlení zůstávají v lidské mysli zakódovány bez ohledu na staletí. Na druhou stranu se ale v mentálním poli raně novověkého šlechtice objevovala řada ploch, které již nespádají do dimenze našeho dnešního myšlení nebo hodnotového žebříčku, a je proto těžké je z pramenů řádně uchopit, natož správně pochopit. Díky tomu také každá nová generace historiků přistupovala k bádání o urozeních více či méně rozdílným způsobem. Zásadní proměny přístupů budou jen stručně a v hrubších obrysech zaznamenány na následujících stranách, přičemž se bude autorka předloženého textu snažit vystihnout obecné chápání šlechty v očích historiografie na příkladu literatury věnující se pánům z Hradce, aniž by si z důvodu rozsahu práce kladla nároky na úplnost.

Zájem historiků o šlechtické prostředí byl patrný přinejmenším už na prahu raného novověku.⁴ V této době se uplatnil především genealogický přístup, ve kterém se přesně zrcadlila potřeba raně novověkých šlechticů zanechat po sobě paměťový odkaz, ať v podobě stavebních počinů, uměleckého mecenátu nebo kronik, protože jejich přirození nástupci a zároveň nositelé symbolických šlechtických znaků, tedy potomci, často scházeli. Doposud vzkvétající rody právě na konci 16. století doplácely na dlouhodobé biologické vyčerpání.⁵ V těchto spisech autoři velebili šlechtické rody a oslavovali skutky jejich členů ať už soudobých, nebo i pozdně středověkých, o nichž čerpali informace z kronik a archivů.⁶ Pro předkládanou práci je významné především dílo Václava Březana, který na objednávku od zadavatele Petra Voka z Rožmberka počátkem 17. století sepsal pětidílnou historii rožmberskou. Dochovaly se pouze dva díly, jimž naposledy pořídil edici Jaroslav Pánek.⁷

V barokní době nastal další rozmach šlechtických geneologií pramenící spíše ze snahy ukotvit částečně vykořeněné české dějiny v zásadních historických bodech.⁸ Nejvýraznější postava historiků pobělohorského období, Bohuslav Balbín, vystřídal jako učitel různé jezuitské koleje Království českého, a tak měl mnoho příležitostí načerpat znalosti o šlechtických rodech z místních archivů. Na základě svého

⁴ Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha-Litomyšl 2002, s. 10.

⁵ Ve šlechtickém prostředí se tento motiv ještě násobil vzhledem k tomu, že nepřetržitá rodová urozenost představovala jeden z motivů, díky kterému si šlechta udržovala své privilegované místo ve společnosti. K tomu Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 10.

⁶ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 11.

⁷ Jaroslav PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I-II*, Praha 1985.

⁸ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 11.

celoživotního studia pak sestavil souborné vlastivědné dílo *Miscellanea historica regni Bohemiae* (Historické rozmanitosti Království českého). V tomto díle se také jako první historik vůbec věnuje hlavní protagonistce této práce, Kateřině z Montfortu.⁹ Během svého působení v jindřichohradecké jezuitské koleji na místě učitele rétoriky v padesátých letech 17. století na pokyn Slavatů, tehdejší hradecké vrchnosti, bádá i v zámeckém archívu. Zřejmě měl k dispozici i jezuitskou kroniku, protože popisy Kateřiny z Montfortu se v obou dílech shodují kladeným důrazem na její zbožnost a asketičnost. Oslava staré katolické šlechty dotváří celkový ráz Balbínova díla.¹⁰

Ze spíše genealogického a bibliografického pojetí bádání o šlechtě se nevymanili ani historici, kteří se rodu pánů z Hradce věnovali ve druhé polovině 19. století, kdy se zásadně rozvíjelo české dějepisectví. Patří mezi ně například jindřichohradecký kněz Jan Nepomuk Cori, který ve svém díle zachytil dějiny rodu od počátků až do vymření v roce 1604, nebo Josef Štěpán Claudius věnující se v krátkých biografických portrétech posledním pánům zlaté pětileté růže.¹¹

Zásadním počinem byla editorská činnost badatelů působících koncem 19. století, kteří zpřístupnili řadu archívních písemností. Díky jejich péči jsou dnes mnohé archiválie pro historiky mnohem dostupnější. Na bohaté sbírky pramenů z Rodinného archívu pánů z Hradce se zaměřil František Dvorský a zveřejnil část rodinné korespondence mezi jednotlivými členy rodu, ale i některé dopisy, které si vyměňovali s Rožmberky.¹²

Nový impuls vnesl na přelomu 19. a 20. století do studia urozenců gymnasiální profesor August Sedláček, který ve svém monumentálním díle *Hrady, zámky a tvrze Království českého* novátorsky propojoval topografický popis sídel s osudy jeho obyvatel. S těmi se seznamoval pomocí čtení archívních pramenů, v případě pánů z Hradce šlo o korespondenci, jejíž ukázky také včlenil do svého výkladu

⁹ Bohuslav BALBÍN, *Miscellanea historica regni Bohemiae*, kniha IV., tit LVI, s. 113-114.

¹⁰ V *Miscellaneích* se nacházejí také životopisy Viléma Slavaty, Františky Slavatové z Meggau a Marie Maximiliány z Hohenzollernu. Působením Bohuslava Balbína v Jindřichově Hradci se zabýval Jan Muk. Srov. Jan MUK, *Jindřichův Hradec v životě a díle Bohuslava Balbína*, Ohlas od Nežárky 65, 1935, roč. 65, 1935, č. 37, s. 2-3; č. 38, s. 2-3; č. 39, s. 1-2; č. 40, s. 1-2; č. 41, s. 2.

¹¹ Jan Nepomuk CORI, *Die Herren von Neuhaus*, České Budějovice 1841. Rukopis je uložen v SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, inv. č. 347, sign. I a 1, kart. 1; Josef Štěpán CLAUDIUS, *Die Herren von Neuhaus*, Jindřichův Hradec 1850. Rukopisné zpracování je uloženo v SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, inv. č. 347, sign. I. a 1, kart. 1.

¹² František DVORSKÝ (ed.), *Staré písemné památky žen a dcer českých*, Praha 1896, zejm. s. 72-111.

o jindřichohradeckém zámku.¹³ Díky svému zájmu o kulturně historické zajímavosti se zařadil k průkopníkům české kulturní historie.¹⁴ Autorem další velmi cenné topograficky pojaté práce byl Josef Novák, který roku 1905 vydal monografii zabývající se zámekem v Jindřichově Hradci.¹⁵ Do svého výkladu, který pojednává například o renesanční přestavbě zámku, zařadil také část, ve které se na základě dochovaných účtů, korespondence a inventářů pokusil rekonstruovat podobu a funkci zámeckých prostor.¹⁶

Další nová cesta, kterou se bádání o urozených vydalo na počátku 20. století, vedla směrem k šlechtickému hospodářství. Historik si v tomto případě zvolil archiv některého ze šlechtických rodů a začal se probírat množstvím hospodářských účtů, katastrů a urbářů. Bádání o pánech zlaté pětিলisté růže se ujal římskokatolický kněz a zámecký archivář František Teplý.¹⁷ Přestože se věnoval i jiným tématům než jindřichohradeckým hospodářským dějinám, ze všech jeho odborných studií a monografií je patrná důkladná znalost finanční situace pánů z Hradce v jednotlivých obdobích a snaha vše především „vyčíslit“. Jeho sedmidílné *Dějiny města Jindřichova Hradce* přesto zůstávají ve své komplexnosti dosud nepřekonaným dílem pojednávajícím o posledních hradeckých pánech.¹⁸ Při práci s dílem Františka Teplého je třeba se připravit na chybějící odkazy na prameny a literaturu, jejichž absence byla u děl z této doby zcela běžná. Z generačních soupeřů Teplého je potřeba zmínit ještě Františka Tischera, který edičně zpřístupnil část korespondence Jáchyma z Hradce.¹⁹ Dále nelze opomenout Jana Muka, posledního autora, který ve svém díle zaměřil monografickým způsobem pozornost na Kateřinu z Montfortu a její dceru Lucii

¹³ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého IV*, Praha 1885, s. 1-67.

¹⁴ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 12. Jeho současníky byli Zikmund Winter, který se zaměřil ve svém bádání na dějiny měst, a Čeněk Zíbrt, jehož zájem směřoval k venkovskému prostředí.

¹⁵ Josef NOVÁK, *Zámek jindřichohradecký*, Jindřichův Hradec 1905.

¹⁶ J. HRDLIČKA, *Poslední páni z Hradce v pramenech a literatuře*, in: V. BŮŽEK (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= *Opera historica* 6), s. 44.

¹⁷ O osobnosti Františka Teplého v nedávné době vyšla monografie, přinášející zároveň edici jeho pamětí. Srov. František TEPLÝ, *Poutí mého života*, Praha 2015.

¹⁸ F. TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce, I/1-4 a II/1-3*, Jindřichův Hradec 1927-1934. Posledním pánům z Hradce je věnována závěrečná část druhého dílu.

¹⁹ František TISCHER (ed.), *Dopisy hejtmána Šťastného Pušperského z Pleší ku panu Jáchymovi z Hradce (1553-1561)*, Věstník Královské české společnosti nauk, část VIII., Praha 1903.

Otýlii.²⁰ Starší z těchto jmenovaných hradeckých šlechticů je v jeho článku líčena v dobrém světle: „Byla ženou vzdělanou – brzy po jejím příchodu objevují se v panských účtech položky za napsání knih nebo vylámání dveří, kde Její milost má knihy“.²¹

I po polovině 20. století často zůstávalo uvažování historiků v intencích hospodářských dějin. V souvislosti s pány z Hradce je možné zmínit práci Aloise Míky, který se pokusil vystihnout fungování šlechtického velkostatku na příkladu pánů zlaté a červené pětিলisté růže.²²

V roce 1966 se těmto rodům dostalo první společné monografie z pera Františka Kavky v klasickém díle *Zlatý věk růží*.²³ Z knihy je patrné, že pohled na poslední pány z Hradce se od dob Bohuslava Balbína markantně proměnil a objevuje se v ní často také dosti kritický pohled především na Adama II. z Hradce. Kavkovu dílu nelze upřít literární kvality a čtivost, kterou by mu mohly i leckteré populárně pojaté knihy závidět. Na druhou stranu čtivosti možná v některých ohledech padla za oběť odborná stránka díla. Kavkovy výroky někdy působí tendenčním nebo výrazně hodnotícím dojmem. Kateřina z Montfortu byla podle něj „...omezená, nevzdělaná žena, která nesrostla s novým prostředím (nikdy se nenaučila česky), zato fanatická katolička“.²⁴ Takovéto soudy jsou ve výrazné opozici s výše zmíněnými tvrzeními Jana Muka.

Osobitý jazykový styl spojuje Františka Kavku s dalším představitelem historiků této generace Karlem Stloukalem. Jeho zásadní přínos k dějinám posledních pánů z Hradce ale netkví ve vyprávěcích schopnostech, nýbrž v nových informacích, které do tématu vnesl díky svému výzkumu ve vatikánských archivech a zpracováním relací papežských nunciů.²⁵ Ve světle těchto pramenů se Karel Stloukal také stavil k působení Adama II. z Hradce negativně a celkově vnímá konec 16. století na hradeckém dvoře jako dobu tragického úpadku.²⁶ Do období od padesátých do konce sedmdesátých let

²⁰ Jan MUK, *Zakladatelka jindřichohradeckého gymnasia Kateřina roz. z Montfortu a její dcera Lucie Otýlie z Hradce*, in: 77. výroční zpráva stát. československého reálného gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1936-37, Jindřichův Hradec 1937, s. 3-11.

²¹ TAMTÉŽ, s. 2.

²² Alois MÍKA, *Feudální velkostatek v jižních Čechách (XIV.-XVII. století)*, Sborník historický 1, 1953, s. 122-213.

²³ František KAVKA, *Zlatý věk Růží. Kus české historie 16. století*, Praha 1966 (2. vydání 1993).

²⁴ TAMTÉŽ, s. 137.

²⁵ V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 18.

²⁶ Karel STLOUKAL, *Konec rodu pánů z Hradce*, Jihočeský sborník historický 33, 1964, s. 121-130. „*Utonutí Jáchymovo, zhoubná nemoc Adamova a šílenství Jáchyma Oldřicha! Není divu, že v tomto prostředí vznikaly ze starší pověsti o Bílé paní děsivé zkažky o jejím zjevu, ...*“ TAMTÉŽ, s. 128.

20. století také spadají práce historičky umění Jarmily Krčálové, která svým umělecko-historickým popisem zámeckých sídel rozšířila poznatky o renesančním stavitelství v Jindřichově Hradci. Tyto poznatky již nebyly interpretovány v širším kontextu, který by mohl více prozradit například o osobnosti zadavatelů stavebních přestaveb.²⁷

V osmdesátých letech se cestou bádání o roli peněz a úvěrových operací v jindřichohradeckém šlechtickém prostředí vydal Václav Ledvinka, který ve své knize *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách* ukázal nový pohled na šlechtické hospodářství v jeho až makroekonomické rovině.²⁸ Václav Ledvinka se v této knize pánům z Hradce zdaleka nevěnoval naposledy.²⁹ Zásadní jsou jeho studie, které vyšly v devadesátých letech, protože reflektují celkový porevoluční vývoj bádání o urozených. To se díky příznivějším podmínkám v otázce bádání o šlechtě a také mnoha novým zahraničním tendencím, které se pomalu dostávaly do povědomí historiků, výrazně rozvíjelo.³⁰

Zásadní kategorii, která byla v dosavadních dílech zatím spíše opomíjena, představovaly dějiny šlechtické každodennosti. Díky nim mohl čtenář zjistit, co šlechtic jedl a pil, co mu vonělo nebo zapáchalo, co nosil na sobě, čím se obklopoval, jakou hudbu poslouchal. Tak se mohl seznámit s raně novověkou historií všemi smysly.³¹ Historikům stačilo jen znovu a jinak se ptát již probádaných pramenů, především účtů. Studie z každodenního života pánů z Hradce publikoval nejen Václav Ledvinka, ale také Josef Hrdlička. Tento autor přinesl nové poznatky do dosud neprobádané oblasti

²⁷ Jarmila KRČÁLOVÁ, *Státní hrad a zámek v Jindřichově Hradci*, in: Jindřichův Hradec. Státní zámek a památky v okolí, Praha 1959, s. 1-20; tato autorka se také věnovala zámeckému rondelu v Jindřichově Hradci, který patří mezi jen několik málo staveb s centrálním půdorysem v českém prostředí. Srov. TÁŽ, *Centrální stavby české renesance*, Praha 1976.

²⁸ Václav LEDVINKA, *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách (Finanční hospodaření pánů z Hradce 1560-1596)*, Praha 1985.

²⁹ Jeho další práce věnované pánům z Hradce představují především různé případové studie. Srov. TÝŽ, *Dům pánů z Hradce pod Stupni (Příspěvek k poznání geneze a funkcí renesančního šlechtického paláce v Praze)*, FHB 10, 1986, s. 269-309; TÝŽ, *Šlechtická svatba v Praze roku 1579 (K charakteru aristokratických slavností české renesance)*, Documenta Pragensia 12, 1995, s. 105-113.

³⁰ Rozvoj bádání o tomto na čtyřicet let téměř zapovězeném tématu by ale nemohl existovat bez kontinuálního navázání na dlouhou tradici výzkumu privilegovaných vrstev v české historiografii. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 27. Více o bádání v devadesátých letech také V. BŮŽEK, *Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let*, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (= Opera historica 7), 1999, s. 15-20.

³¹ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 26-34.

šlechtického stravování a stolování.³² Ve spolupráci s Václavem Bůžkem a dalšími autory vydali v roce 1997 také knihu *Dvory velmožů s erbem růže*. Ta pojednává nejen o životě šlechticů na rezidencích posledních pánů z Hradce a z Rožmberka, ale také o lidech z jejich okolí.³³

O rok později stejní autoři pod vedením Václava Bůžka na tuto práci navázali sborníkem *Opera historica*, který se celý věnoval posledním pánům z Hradce.³⁴ Objevily se v něm příspěvky, které se snažily zhodnotit a shrnout dosavadní výsledky bádání o tomto rodě, ale také studie zaměřené na dosud neprobádané aspekty hradeckého velmožského dvora, například působení jezuitů, literátů nebo novokřtěnců. O poslední jmenovanou skupinu projevil badatelský zájem Milan Kovář, který se zabýval také rybníční sítí na dominiu posledních pánů z Hradce.³⁵ Zásadní součástí sborníku je také obsáhlá edice rodinné korespondence pánů z Hradce a edice dopisů vyměňených mezi pány z Hradce a Rožmberky.³⁶

Na tomto místě před téměř dvaceti lety výzkum šlechtického prostředí samozřejmě nekončí. Přesto je třeba poznamenat, že nějaký intenzivnější zájem badatelů o pány z Hradce, který by přinášel nové poznatky díky dosud nezpracovaným pramenům nebo by zpracovával již známé prameny na základě nových metodologických trendů, se doposud až na několik výjimek neobjevil. Může to souviset s tím, že v uplynulých dvaceti letech spíše vznikaly práce, které se pokoušely dosavadní vědění o dějinách šlechty syntetizovat do souborných děl a přinést ucelenější náhled na tuto problematiku. V těchto počinech posloužily informace o pánech z Hradce v řadě případů jako příklad k představení určitých principů v chování a jednání jedince. Šlo především o knihu vycházející opět z jihočeského badatelského prostředí s názvem *Věk*

³² J. HRDLIČKA, „...kuchyni svou k správě tobě poroučím.“ *Kuchyňský personál v rezidencích pánů z Hradce a Rožmberků*, Jihočeský sborník historický 65, 1996, s. 148-169. Tato a další dílčí práce zaměřující se na stravování a stolování raně novověkých aristokratů sloužily jako podklad pro zásadní dílo v této každodenní oblasti vydané o čtyři roky později. Srov. J. HRDLIČKA, *Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na aristokratických dvorech v raně novověkých českých zemích*, České Budějovice 2000.

³³ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997.

³⁴ V. BŮŽEK (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= *Opera historica* 6).

³⁵ Milan KOVÁŘ, *Rybníky na dominiu Pánů z Hradce ve druhé polovině 16. století*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 63-77; M. KOVÁŘ, *Novokřtěnci na dominiu pánů z Hradce*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 387-401.

³⁶ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA, *Rodinný život posledních pánů z Hradce ve světle jejich korespondence*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 145-271; Jiří KUBEŠ, *Rodinné vztahy pánů z Hradce a Rožmberků v předbělohorském období*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= *Opera historica* 6).

urozených, která si sice kladla za cíl přinést čtenářům dějiny populárně pojaté, nicméně se díky bohatství pohledů na životní osudy konkrétních šlechticů stala i vítanou pomůckou řady badatelů.³⁷ Ti mohli při svých výzkumech sáhnout také po sborníku *Opera historica*, který vycházel jednou za rok téměř nepřetržitě od roku 1991 až do roku 2011.³⁸ Autoři pod vedením Václava Bůžka se v každém díle více či méně věnovali šlechtickému prostředí, přičemž mnohokrát také patřila jejich pozornost pánům z Hradce.³⁹ Další syntetizující práci představuje *Svět české aristokracie* od Petra Maří.⁴⁰

V posledních několika letech se pak objevily dva příspěvky, které opět pány z Hradce vtáhly zpět do českého badatelského pole. V roce 2013 vyšlo tiskem dílo Josefa Hrdličky *Víra a moc*.⁴¹ V této knize se autor pokusil vysvětlit, jakým způsobem došlo na počátku 17. století k přeměně doposud multikonfesijního města v město příklánějící se ke katolickému směru. Stalo se tomu tak ještě dříve, než se odehrálo samotné stavovské povstání.⁴² Dospěl k názoru, že konfesijní změna byla nesena především vrchností, tedy pány z Hradce, jejichž interakce s hradeckými měšťany Josef Hrdlička ve své práci zkoumal.⁴³

Další nosné téma v bádání o urozeném prostředí tak představuje náboženská otázka, konkrétně německý koncept konfesionalizace a role šlechty v rámci ní.⁴⁴ Této problematice se dotkne i předkládaná práce, jelikož jak uvádí Josef Hrdlička, právě manželství Adama II. z Hradce s Kateřinou z Montfortu bývá často oprávněně dáváno

³⁷ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*. O Adamovi II. z Hradce pojednání např. s. 149-150, 328-329, 361-362.

³⁸ Nevyšla v roce 1994, 1997, 2003-2005, 2008. Od roku 2015 vychází dvakrát ročně jako časopis.

³⁹ Šlechta byla věnována především *Opera historica* 3, 6, 7, 8, 10 a 13. Srov. V. BŮŽEK – P. KRÁL (edd.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, České Budějovice 1993 (= *Opera historica* 3); V. BŮŽEK (ed.), *Poslední páni z Hradce*; V. BŮŽEK – P. KRÁL (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (= *Opera historica* 7); V. BŮŽEK – P. KRÁL (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, České Budějovice 2000 (= *Opera historica* 8); V. BŮŽEK – P. KRÁL (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740)*, České Budějovice 2003 (= *Opera historica* 10); V. BŮŽEK (ed.), *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků*, České Budějovice 2009 (= *Opera historica* 13).

⁴⁰ Petr MAŘA, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004. Tato práce vzbudila v českém historickém prostředí velký ohlas a zdaleka ne od všech recenzentů byla přijata kladně.

⁴¹ J. HRDLIČKA, *Víra a moc. Politika, komunikace a protireformace v předmoderním městě (Jindřichův Hradec 1590-1630)*, České Budějovice 2013.

⁴² TAMTÉŽ, s. 5.

⁴³ TAMTÉŽ, s. 641.

⁴⁴ Anton SCHINDLING, *Utváření konfesí, konfesionalizace a multikonfesionalita jako základní problém evropských dějin 16. a 17. století. Nová německá literatura k problematice*, Český časopis historický 106, 2008, s. 80-108.

do souvislosti s postupnou náboženskou radikalizací pánů zlaté pětিলisté růže.⁴⁵ Přislíb znovuotevření jindřichohradeckého tématu může představovat také článek Václava Bůžka z roku 2015 pojednávající o Jáchymovi z Hradce ve funkci nejvyššího kancléře Království českého a jeho zásadním vlivu v Království českém.⁴⁶ Nabízí se ale řada dalších badatelských konceptů, jejichž optikou lze pohlížet na raně novověkou šlechtu. Jedním z nich může být zkoumání rituálů. Metodologická východiska k tomuto tématu přinesla Barbara Stollberg-Rilingerová, která chápe raně novověké rituály v užším smyslu jako opakující se situace, jejichž vnější forma je ustálená a které mají charakter představení, nechybí jim tedy performativnost. Obsahují symbolické prvky, které jsou pro všechny zúčastněné čitelné, a slouží proto jako prostor symbolické komunikace, v níž se odráží hierarchie společnosti.⁴⁷ V životě tehdejšího šlechtice se objevovaly rituály spjaté s dynastickými slavnostmi, jako například korunovace, ale také ty, které byly spjaty s životním cyklem jedince, takzvané přechodové rituály.⁴⁸ K těm patří především křtiny, svatby a pohřby. Fakt, že jde o události z osobního života, z nich však v žádném případě nečiní události soukromé. Legitimní dynastické pokračování rodu totiž nemohlo být zajištěno bez sňatku, což této životní události dodávalo i politickou relevanci.⁴⁹ Svatba také dávala šlechtě příležitost ukázat očím přihlížejících své materiální, kulturní a sociální bohatství.⁵⁰ V podstatě tak pomocí symbolických znaků komunikovala se svým okolím, ať už s poddanými, nebo panovníkem. Přechodové rituály lze proto považovat za jeden ze základních sdělovacích prostředků raně novověké společnosti.

Svatby patřily k nejpropracovanějším rituálům také díky tomu, že na rozdíl od biologicky podmíněných křtů a pohřbů je bylo možné důkladně naplánovat.⁵¹ Řídily se podle pevného vzoru, jejich proměny mezi 16. a 18. století spočívaly především v tom,

⁴⁵ J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 50.

⁴⁶ V. BŮŽEK, *Jáchym z Hradce: velmož ve službách země a dvora*, *Dějiny a současnost* 37, 2015, č. 7, s. 10-12.

⁴⁷ Barbara STOLLBERG-RILINGER, *Rituale*, Frankfurt am Main 2013, s. 9.

⁴⁸ Pro studium přechodových rituálů je i téměř po sto letech od prvního vydání klíčová práce Arnolda VAN GENNEPA, *Přechodové rituály. Systematické studium rituálů*, Praha 1997.

⁴⁹ B. STOLLBERG-RILINGER, *Rituale*, s. 56.

⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 57.

⁵¹ P. KRÁL, *Křtiny, svatby a pohřby. K vzájemné reflexi panovnických a šlechtických přechodových rituálů ve druhé polovině 16. a první polovině 17. století*, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Šlechta v Habsburské monarchii a císařský dvůr (1526 - 1740)*, České Budějovice 2003 (= *Opera historica* 10), s. 439 – 455, zde s. 441.

že se postupně podřizovaly církevní kontrole.⁵² V české historiografii se sňatkům z teoretického hlediska věnovala řada autorů.⁵³ Několik konkrétních svateb také již historici zpracovali v monograficky pojatých studiích a člancích.⁵⁴ V obecné rovině lze říci, že tyto práce sledovaly dvě témata týkající se raně novověkého sňatku. Jednak zkoumaly sňatkové strategie jednotlivých urozených rodů, tedy postup, podle kterého ženich, popřípadě jeho sociální okolí vybíralo nevěstu tak, aby splnila náročné požadavky například v otázkách urozenosti, majetnosti, konfese. Dále se zaobíraly otázkou svatby jako jedné z nejdůležitějších festivit odehrávající se na předbělohorských šlechtických dvorech.

Svatba Kateřiny z Montfortu a Adama II. z Hradce je zásadní z obou hledisek. Před Adamem II. z Hradce totiž uzavřelo jen velmi malé množství urozenců z Království českého sňatek se šlechtickou nečeského původu. V souvislosti s tím se nabízí hned několik badatelských otázek. Proč si jindřichohradecký šlechtic vzal za manželku šlechtičnu ze vzdáleného Štýrského Hradce? Kdo stál v pozadí jejich sňatku? Mohla hrát v případě výběru nevěsty roli Adamova pramalá chuť k rekatolizačnímu úsilí? A jaký měl tento šlechtic vlastně na námluvách osobní podíl?

Další otázky se naskýtají i v případě samotné svatební slavnosti ve Štýrském Hradci a následných oslav přínosu nevěsty na jindřichohradecký zámek. Proč šlechtic, jehož panství se zmítá v obrovské finanční krizi, pořádá slavnost, kterou není schopen zaplatit a zásadně se při tom zadluží? Jak byla svatba vnímána očima Adamova okolí, konkrétně básníky? Reflektovali nějakým způsobem ve svých oslavných básních

⁵² Beatrix BASTL *Mezi mocí a bezmocí: úvahy o každodenním životě šlechtičen v raném novověku*, Dějiny a současnost 16, 1994, č. 3, s. 24.

⁵³ Např. Josef PETRÁŇ a kol., *Dějiny hmotné kultury. Kultura každodenního života od 16. do 18. století II/1*, Praha 1995; Petr VOREL, *Aristokratické svatby v Čechách a na Moravě v 16. století jako prostředek společenské komunikace a stavovské zábavy*, in: Václav Bůžek - Pavel Král (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, České Budějovice 2000 (= Opera historica 8), s. 191 - 206; V. BŮŽEK - J. HRDLIČKA - P. KRÁL - Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 306 - 330; P. KRÁL, *Křtiny*, s. 439 - 456; Martin HOLÝ, *Šlechtické sňatky v českých zemích v letech 1500 až 1650*, Historická demografie 27, 2003, s. 5 - 35; P. MAŤA, *Svět*, s. 605 - 640.

⁵⁴ Vybrané práce autorů, kteří se věnovali šlechtickým svatbám v raném novověku: Charlotte FRITZOVÁ - Jindřich RŮŽIČKA, *Španělský sňatek Vratislava z Pernštejna 1555*, Sborník prací východočeských archivů 3, 1975, s. 63 - 77; Josef JANÁČEK, *Ženy české renesance*, Praha 1977; P. VOREL, *Pernštejnská svatba v Prostějově roku 1550*, Časopis Matice moravské 114, 1995, s. 139 - 162; V. LEDVINKA, *Šlechtická svatba*, s. 105 - 113; V. Bůžek - J. Hrdlička a kol., *Dvory velmožů*, s. 80 - 97; Rostislav SMÍŠEK, *Šlechtic a sňatek ve druhé polovině 17. století. Sňatkové strategie Jana Adolfa a Ferdinanda ze Schwarzenberku*, Folia historica bohemia 24, 2009, s. 167 - 198.

katolický dojem sňatku? Proč darují Adamovi básně luteránského autora? Podařilo se Adamovi dostat distinktivní funkce sňatku?

Alespoň na některé z těchto směle vyřčených otázek se autorka pokusí najít odpověď za pomoci výše zmiňované literatury a také dobových pramenů. Pramenné těžiště první kapitoly, která se bude zabývat sňatkovými strategiemi Adama II. z Hradce, představuje dochovaná korespondence posledních pánů z Hradce z převážné většiny již podrobena kritické edici Václava Bůžka a Josefa Hrdličky.⁵⁵ Ve druhé kapitole bude snaha ukázat posloupnost předsvatebních a svatebních kroků, které následovaly v předem určených intervalech. Autorka se pokusí vynést na světlo svatební rituál Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu od výprosu nevěsty až po samotný přínos novomanželky do sídla ženicha. Tento popis v některých částech dostane jen hrubé obrysy, jindy ukáže podrobnější obraz raně novověké festivity, podle „výřečnosti“ literatury a pramenů. K těm bude v tomto případě patřit především kronikářský záznam Václava Března a některé účetní položky za svatbu, které je dnes ale možné doložit pouze zprostředkovaně z díla Františka Teplého.⁵⁶

Třetí kapitola se bude věnovat pohledu na Adama II. z Hradce a jeho manželku očima druhých, v tomto případě literátů. Bude vycházet z latinských humanistických básní, které vyšly tiskem roku 1574 v Praze.⁵⁷ Jde o staré tisky. Sborník konkrétně obsahuje deset nefoliovaných listů a je nazván *Carmina in honorem nuptiarum...*, přičemž se na jeho obsahu podíleli celkem dva autoři, Tomáš Mitis z Limuz, který obstaral také titulní stranu, a Pavel Lucín. Na jednom z tisků se nachází rytina erbu rodu pánů z Hradce. Tito autoři doplnili svoji oslavnou poezii a blahopřání o básně od luteránského kněze Johanna Mathesia, ve kterých byly ženichovi udíleny rady do manželství.

Autorka doufá, že tímto vícestranným pohledem na sňatek Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu se jí podaří tuto událost zařadit nejen do kontextu dějin rodu pánů z Hradce, ale také do kontextu politických, náboženských a kulturních dějin českých zemí druhé poloviny 16. století.

⁵⁵ Písemnosti jsou uloženy ve Státním oblastním archivu Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce. Edice dopisů: V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA, *Rodinný život*, s. 145-271. Edice některých dopisů také: F. DVORSKÝ (ed.), *Staré písemné památky*, zejm. s. 72 - 111.

⁵⁶ J. PÁNEK (ed.), *Životy I-II*, Praha 1985; F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 331-336.

⁵⁷ *Carmina in honorem nuptiarum...*, Knihovna národního muzea (dále jen KNM), 46 C 40, přív. 10, UK: 52 c 15 přív. 11.

II. Sňatkové strategie

Sňatek ve šlechtickém prostředí raného novověku byl nesmírně důležitý a plnil několik funkcí, v první řadě reprodukční, ale také majetkovou, symbolickou a socializační.⁵⁸ Proto se na výběr nevěsty kladl velký důraz. Existovalo mnoho proměnných kritérií, která byla při výběru partnera a partnerky potřeba důsledně zvážit i z dlouhodobého hlediska.⁵⁹

II. 1. Emocionalita

„*Žeň se ušima, a ne očima*“, radil Jan Hasištejnský z Lobkovic svému synu Jaroslavovi z obavy, aby si nevybral ženu jen na základě krásy.⁶⁰ Tak jako je dnes s despektem pohlíženo na racionálně uzavírané sňatky, v raném novověku naopak budila nedůvěru manželství, která byla produktem emocionálních výkyvů. Druhá polovina 16. století byla sice obdobím, kdy na Apeninském poloostrově již vyvrcholilo renesanční období, které s sebou přineslo uvolněnou morálku v otázkách lásky a sexuality, což dokládají mnohá soudobá umělecká díla, nicméně situace ve střední Evropě byla poněkud odlišná. Renesanční umění a myšlení do zaalpského prostoru sice pronikalo, ale střetávalo se zde s přísným učením katolické církve, která byla v rámci protireformního rekatolizačního úsilí ve svých požadavcích ještě neústupnější.⁶¹ Ve vztahu muže a ženy církevní morálka ospravedlňovala naplněnou partnerskou lásku pouze ve stavu manželském.⁶²

⁵⁸ P. MAŤA, *Svět*, s. 605.

⁵⁹ Literatura se na kritériích, která byla před sňatkem zvažována až na drobné diference shoduje. Petr Maťa tematizuje především kritérium bohatství, urozenosti, plodnosti a možnost zlepšení sociální interakce. TAMTÉŽ, s. 605-640. Rostislav Smíšek, který se zabývá sňatkovými strategiemi ve druhé polovině 17. století zmiňuje ekonomické výhody, věk, vzhled, osobní kvality a především politické a sociální důsledky chystaného spojení. R. SMÍŠEK, *Šlechtic a sňatek*, s. 169. Z toho vyplývá, že sociální důsledky byly zvažovány po celý raný novověk, ale faktory které souvisely s konkrétním charakterem člověka, vystupují do popředí více v době pobělohorské.

⁶⁰ P. MAŤA, *Svět*, s. 606.

⁶¹ Pavel MAREK, *Půvaby renesanční Itálie*, in: Václav Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011, s. 41. Na druhou stranu ani v českém prostředí druhé poloviny 16. století není možné lásku opomíjet, protože i zde patřila do myšlenkového světa renesančního velmože, což je patrné z hmotné výzdoby sídel, např. na fasádách v Českém Krumlově se objevují z Ovidiových Metamorfóz především scény o lásce. Petr KINDLMANN, *Antické motivy ve světě posledních Rožmberků*, České Budějovice 2013, (=Diplomová práce), s. 131.

⁶² V. BŮŽEK – P. KRÁL – J. HRDLIČKA – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 307.

S případnou citovou náklonností partnerů se počítalo spíše jako s dodatečným faktorem a měla se pomalu formovat až během manželství. City ale mohly v některých případech hrát výraznější roli. Láskyplné manželství prožívali například Polyxena z Lobkovic a její druhý manžel Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, což je možné doložit například z oslovení „*Můj živote*“, „*Můj anděli*“, „*Má duše*“, která používala osamělá manželka v dopisech při dlouhodobém pobytu nejvyššího kancléře Království českého ve Vídni.⁶³ Pro příklad není třeba chodit ani tak daleko, velmi vřelý vztah je možné na základě dochované korespondence předpokládat také u rodičů Adama II. z Hradce, Jáchyma z Hradce a Anny Hradecké z Rožmberka. Tato šlechtična píše svému manželu roku 1556, deset let po svatbě: „*Můj nejmilejší jedinej pane, všemohúci pán Bůh rač Vaší Milosti dáti zdraví a v něm jiné všecko nejlepší dobré, toho bych Vaší milosti věrně a srdečně ráda přála přála, pán Bůh zná, mnohem raději nežli sama sobě*“.⁶⁴ Malý „*Adámek*“, jak Anna svého syna v dopisech nazývá, vyrůstal v rodině plné citů, které násobil stesk po manželovi a otci Jáchymovi. Ten totiž kvůli službě u dvora často pobýval mimo domov.

Jindřichohradecký historik Jan Muk ve své stati věnující se Kateřině z Montfortu zmiňuje, že Adam se na štýrském dvoře arciknížete Karla zamiloval do sličné a mladé Kateřiny.⁶⁵ Takovéto tvrzení se ale jeví jako přinejmenším přehnané. Nezdá se příliš pravděpodobné, že by rozhodujícím činitelem, na základě kterého se sňatek uskutečnil, bylo citového vzplanutí, naopak v tomto případě existuje několik jiných pádných důvodů, které mohly k svazku vést.⁶⁶ Na druhou stranu případné vzájemné zalíbení hradeckého velmože a štýrské šlechtičny mohlo přispět k utvrzení sňatku, který byl i z pragmatických hledisek přijatelný pro všechny strany. Zamilovanost a láska, prostřednictvím nichž by byly vykresleny nejniternější pohnutky žen a mužů nejen 16.

⁶³ P. MAREK (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 413, 572, 573. Je ale důležité si uvědomit, že Polyxena toto druhé manželství uzavírala už ve věku sedmatřiceti let a svého muže si mohla jako zaopatřená vdova vybrat sama, aniž by do jejího rozhodnutí zasahovali rodinní příslušníci a se Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic ji pojil minimálně přátelský vztah již před svatbou.

⁶⁴ Tato formule se v jejích dopisech Jáchymovi často opakuje. Z tohoto dopisu také: „*Na ten čas Vaší Milosti nevím, co jiného psáti, než že po Vaší Milosti srdečně toužím jako bych Vaší Milost rok neviděla*“. Státní oblastní archiv (dále jen SOA) Třeboň, Pracoviště Jindřichův Hradec, Rodinný archiv (dále jen RA) pánů z Hradce, inv.č. 376, sign. II C 2, kart. 6. Edice dopisu srov. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA, *Rodinný život*, s. 194. Srov. F. DVORSKÝ, *Staré písemné památky*, s. 90-92

⁶⁵ J. MUK., *Zakladatelka*, s. 3.

⁶⁶ Další důvody, které mohly vést k sňatku, budou postupně rozebírány v této kapitole.

století, se jen výjimečně promítly do písemných pramenů, a tak není možné je potvrdit ani vyvrátit.⁶⁷

II. 2. Plodnost

Mezi nejzásadnější funkce sňatku patřilo zachování rodu, tedy schopnost manželského páru přivést na svět mužského potomka. Pokračovatel rodu musel být zplozen v duchu křesťanského učení výhradně v manželském loži, aby mohl být považován za legitimního dědice.⁶⁸ Plodnost obou partnerů zůstávala ale zároveň nevyzpytatelným a těžko odhadnutelným faktorem. Obavy o plodnost nevěsty přicházely v případě jejího vyššího věku, nebo pokud rodu bezprostředně hrozilo vymření. O pokračování rodové linie se oprávněně bál například Vilém z Rožmberka. Snaha o potomka pro něj představovala natolik zásadní věc, že se motiv plodnosti dokonce objevuje v ikonografické výzdobě letohrádku Kratochvíle.⁶⁹ Když už mu zbývala jen malá naděje na vlastního dědice, horlivě nabádal svého bratra Petra Voka, aby se postaral o rodovou kontinuitu on.⁷⁰

Adam II. z Hradce se také mohl obávat o pokračování svého starobylého rodu, neboť neměl žádného bratra a on sám právě nepřekypoval zdravím. Nejenže ho trápila dna, stejně jako mnohé jiné šlechtice, ale na zdraví byl ohrožován ještě jinou vážnou chorobou.⁷¹ Roku 1567 se zúčastnil výpravy proti Turkům v Uhrách, a právě tam se zřejmě nakazil nevléčitelnou nemocí.⁷² Téměř jistě šlo o syfilis, tento název se však začal obecně užívat až v 19. století, jazyk raného novověku hovoří o „uherské nemoci“.⁷³ Přestože již v první polovině sedmdesátých let 16. století využíval Adam II.

⁶⁷ Milostný cit do korespondence dokonce v podobě básni zachytil například Václav Popel z Lobkovic roku 1596. V. BŮŽEK – P. KRÁL – J. HRDLIČKA – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 306.

⁶⁸ Nelegitimní potomci nemohli dosáhnout sociálního, případně politického postavení svého otce. R. SMÍŠEK, *Šlechtic a sňatek*, s. 169.

⁶⁹ Jaroslav PÁNEK, *Vilém z Rožmberka. Politik smíru*, Praha 1998, s. 224. Motiv plodnosti se objevuje především jako alegorie různých postav z antické mytologie. Více k symbolické výzdobě zámku Kratochvíle V. BŮŽEK – O. JAKUBEC, *Kratochvíle posledních Rožmberků*, Praha 2012.

⁷⁰ M. HOLÝ, *Šlechtické sňatky*, s. 9.

⁷¹ Anna Hradecká prosí Viléma z Rožmberka v korespondenci z roku 1580, aby se na Hradec vypravil doktor Štormar, protože „...syn můj se včera na tu dnu rozstonal a v palci ji velmi má, že hned z lože vstáti nemůže...“, SOA Třeboň, CR-registratura, z Rožmberka, sign. 26, list č.27. Edice dopisu srov. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA, *Rodinný život*, s. 294-295.

⁷² V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA, *Dvory*, s. 181.

⁷³ Někdy byla nemoc také nazývána jako španělská nebo polská.

z Hradce služeb dvou lékařů a byla mu předepisována drahá léčiva, nemoc zatím zůstávala v mírnější fázi. Ve druhé polovině tohoto desetiletí se ovšem choroba patrně zhoršila a hradeckého velmože přijížděli léčit vyhlášení lékaři z Prahy, včetně Jana Crata z Kraftheimu, někdejšího osobního lékaře císaře Maxmiliána II. Důsledkem všech neduhů souvisejících s onemocněním syfilidou byla i neschopnost zabezpečit chod hospodářství, čehož si všiml regent hradeckého dominia Štěpán Vratislav z Mitrovic.⁷⁴

Otázkou zůstává, zda Adam II. z Hradce ještě před svatbou sám pocítil obavu, jestli vůbec bude vzhledem ke své nemoci schopen přivést na svět zdravého potomka. Pravděpodobně ne, protože neplodnost v raném novověku byla téměř vždy zásadně přičítána na vrub ženy, nebo případně „*divné moci boží*“.⁷⁵ Existuje pouze jediný případ, kdy byl muž obviněn z impotence, což dokonce později vedlo k anulování manželství. Právě nenaplnění manželského svazku představovalo jeden z důvodů, kvůli kterému mohl být zrušen. Celá situace vyvolala v Českém království obrovský skandál, což nasvědčuje tomu, že šlo o zcela neobvyklou situaci.⁷⁶

Za ideální dívku na vdávání byla považována v českém prostředí šlechtična těsně nad patnáct let. Právě v podstatě permanentní těhotenství těchto ještě ne zcela fyzicky dospělých žen mělo často za následek jejich předčasné úmrtí. V tomto ohledu se zdá vyspělejší rakouský standard, kdy ženy vstupovaly do svazku průměrně ve dvaadvaceti letech.⁷⁷ Kateřina z Montfortu se vdávala jako osmnáctiletá, což se zdá být přijatelným česko-rakouským kompromisem. Zároveň Adam II. z Hradce neporušil při výběru budoucí manželky nepsané pravidlo hradeckého velmožského dvora, že nevěsta by neměla být starší dvaceti let.⁷⁸ Ani sedmiletý věkový rozdíl, který mezi manželi tkvěl, nebyl ničím nestandardním.⁷⁹ V podstatě ideální věk štýrské dívky Kateřiny byl

⁷⁴ Výpověď Štěpána Vratislava z Mitrovic: „...k tomu jste pán ne vždycky dostatečněj na svém zdraví, časem váhovej a v svých věcech a nevyřídnej, čas od času odkládající a nedbanlivej.“ V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA, *Dvory*, s. 181.

⁷⁵ Takto komentuje neschopnost porodit dědice a náhlé úmrtí dvou manželek Viléma z Rožmberka Mandelína z Hradce v dopisu svému bratru Jáchymovi z Hradce z roku 1564 „...*divná moc boží na těchto vobou kněžnách vokázaná, na první i na tyto, že jim pán Bůh žádných dědiců nedal*...“. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 5. Edice dopisu srov. V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA, *Rodinný život*, s. 258.

⁷⁶ Šlo o Adama Pavla Slavatu a Marii Markétu z Eggenberka. Nejnověji se tímto tématem zabýval Pavel Král. Srov. Pavel KRÁL, *Konec manželství Adama Pavla Slavaty z Chlumu a Košumberka a Marie Markéty z Eggenberku*, *Opera historica* 16, 2015, s. 185-207.

⁷⁷ M. HOLÝ, *Šlechtické sňatky*, s. 11.

⁷⁸ V. BŮŽEK - J. HRDLÍČKA, *Dvory*, s. 72.

⁷⁹ Reflektovány byly mezi českou šlechtou pouze opravdu veliké věkové rozdíly, např. když si dvaapadesátiletý nejvyšší purkrabí Vilém z Rožmberka vzal dvacetiletou Polyxenu z Pernštejna nebo

pro Adama II. z Hradce jistě vítaným aspektem, nikoliv však nějakým zásadním ukazatelem v rozhodování se o budoucí manželce.

II. 3. Majetek

Dalším aspektem, který mohl hrát při výběru nastávající manželky roli, byl majetek. Zatímco plodnost se dala odhadnout jen ztěžka, majetkovou stránku věci bylo možné naplánovat a smluvit do nejmenšího detailu. Nešlo jen o otázku věna, ale v případě bohatých vdov i o celé jmění.⁸⁰ Šlechtické dominium, které Adam II. z Hradce přebíral na sklonku roku 1568, na první pohled žádnou finanční injekci nepotřebovalo. To ale pramenilo ze snah jeho dědečka a především otce Jáchyma z Hradce. Ten se neustále snažil rozšiřovat dosavadní majetkovou držbu o nové velkostatky. Přitom využíval své společenské i úřední autority a osobní přízně panovnického dvora, včetně samotného Ferdinanda I. a Maxmiliána II.⁸¹ Největší úsilí projevil při získávání třetího největšího jihočeského velkostatku, tedy Hluboké nad Vltavou. Když se nedohodl na koupi s dosavadním zástavním držitelem panství Ondřejem Ungadem ze Suneku, obrátil se v korespondenci z roku 1558 přímo na Ferdinanda I. jako vrchního pána zástavy. O dva roky později rozhodl panovník v této záležitosti kladně, což bylo potvrzeno roku 1562 zápisem do desek zemských. Država pánů z Hradce se díky rozsáhlému hlubockému komplexu rázem zvětšila dvojnásobně.⁸² Když Jáchym v roce 1565 tragicky zemřel, zanechal po sobě rozsáhlé dominium se dvěma městy, sedmi městečky a 159

dokonce dvaadesátiletý Hynek Krabice z Weitmile teprve patnáctiletou Elišku Protivínskou z Pohání. M. HOLÝ, *Šlechtické sňatky*, s. 14.

⁸⁰ Např. Albrecht z Valdštejna pocházel sice ze starobylého panského rodu, nicméně spíše nezámožného a až jeho sňatek s bohatou vdovou po Arklebovi z Víckova Lukrécieí mu zajistil rychlý vzestup v kariéře budoucího císařského generalissima. TAMTĚŽ, s. 17.

⁸¹ K velmi dobrým vztahům s panovníky z Habsburské dynastie byl Jáchym z Hradce předurčen už výchovou po boku budoucího císaře Maxmiliána II. a arciknížete Ferdinanda II. V roce 1547 prokázal po vzoru svého otce věrnou službu králi Ferdinandovi I., když se osobně zúčastnil bitvy u Mühlberka roku 1547 a následně prokázal loajalitu habsburskému domu při potlačení a potrestání stavovského odboje. V. LEDVINKA, *Úvěr*, s. 48.

⁸² A to v podstatě bez přímých kupních výdajů, protože panovník prostřednictvím hlubockého panství splácel hradeckému velmoži dluh ve výši 115 000 grošů jáchymovských tolarů. Za touto transakcí mohla stát nejen nesplacená pohledávka a osobní přízeň, ale také motivy náboženské a politické. TAMTĚŽ, s. 52.

vesnicemi.⁸³ Stal se tak po Vilémovi z Rožmberka druhým nejbohatším velmožem v Čechách.⁸⁴

Nečekaná smrt Jáchyma ale velmi zkomplikovala finanční situaci rodu a znamenala konec období růstu pozemkového majetku pánů z Hradce. Už během tříleté poručnické vlády Anny Hradecké z Rožmberka se začaly projevovat náznaky finančních těžkostí. Vdova po Jáchymovi a matka nezletilého Adama II. musela čelit tlaku mnoha věřitelů, kteří vyžadovali splacení dluhů po zemřelém nejvyšším kancléři. Východisko hledala v omezování výdajů namísto aktivní hospodářské politiky, což skončilo neúspěchem, jehož důsledkem byl v roce 1567 odprodej odlehlého panství Kamýk nad Vltavou. Stav hradeckého hospodářství se nezlepšil ani během prvních let vlády Adama II. z Hradce. Za jeho téměř trvalé nepřítomnosti zůstávalo řízení panství v rukou jeho matky, která měla situaci ztíženou ještě finančními nároky mladého pána, jež se neustále zvětšovaly. Jeho obrovské výdaje určené především na reprezentaci ve spojení s vrozenou nechtí k rozšiřování a zvelebování vlastních panství charakterizovaly novou počínající etapu ve vývoji dominia.⁸⁵

Na rozdíl od jiných českých pánů mu ale sňatek nepřinesl řešení finanční situace, ale naopak ho uvedl do mnohem větších dluhů, protože svatba byla velmi nákladná a nevěsta si nepřinesla kromě výbavy, která byla sice velkolepá, žádné věno.⁸⁶ Majetek tedy také není možné považovat za argument, který by výrazněji zasáhl do rozhodnutí Adama II. z Hradce vzít si za manželku Kateřinu z Montfortu.

⁸³ Když se Jáchym z Hradce vracel roku 1565 z Vídně do Jindřichova Hradce na Vánoce, prolomil se pod jeho kočárem most přes Dunaj, ve kterém utonul. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA a kol., *Dvory*, s. 8.

⁸⁴ Jde se o údaj z roku 1565, přičemž ještě v roce 1557 byl Jáchym z Hradce až na čtvrtém místě v pomyslném žebříčku nejbohatších šlechticů v Českém království. Tento rychlý posun byl způsoben rozkladem majetku Jaroslava z Pernštejna a dále předstihl i Viléma Trčku z Lípy. V. LEDVINKA, *Úvěr*, s. 53.

⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 98.

⁸⁶ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 335.

II. 4. Urozenost

Mnohdy představoval důležitější aspekt urozenosti symbolický kapitál namísto kapitálu hmotného.⁸⁷ Přestože čeští šlechtici často vedli život odpovídající knížecím nárokům, rodové spříznění právě s rodinami knížecími nebo samostatně vládnoucími hraběcími rody mohlo ještě více zvýšit jejich společenskou prestiž.⁸⁸ Již od druhé poloviny 15. století směřuje přední česká šlechta svojí pozornost během hledání budoucí nevěsty ke knížecím dynastiím z regionů za hranicemi Českého království. Bohatým a sebevědomým českým pánům spříznění s knížaty lichotilo. Zároveň to pro ně znamenalo velkolepou demonstraci urozenosti, bohatství a politické moci.⁸⁹

Je jisté, že i v myšlenkovém světě Adama II. z Hradce hrála urozenost významnou roli a že mu velmi záleželo na tom, aby jeho rod působil co nejstarobyleji a nejurozeněji. Dokladem pro toto tvrzení je rodokmen, který si nechal sestavit.⁹⁰ Již v raném novověku si totiž šlechtici uvědomovali, že paměť je konstrukce, která se dá uměle budovat, a je možné díky ní vytvořit obraz trvání a představu o nepřetržitosti svého rodu. Samozřejmě u toho neoperovali termíny jako „vytváření kolektivní paměti“, tak jejich počínání později nazvala až moderní historická věda.⁹¹ Je zřejmé, že Adamův „genealogický výmysl“, jak rodokmen nazývá jindřichohradecký archivář František Teplý, vznikl za účelem zvýšení vážnosti rodu právě před sňatkem s dívkou z urozené švábské hraběcí rodiny.⁹²

Montfortský rod se mohl chlubit opravdu velkolepou historií. Jako Kateřinin otec je v české historiografii uváděn Jakub I. z Montfortu.⁹³ V rodopisných tabulkách, které vyšly jako příloha vydaného souboru studií Karla Heinze Burmeisterse, německého historika, jenž se zabýval rodem Montfortů především ve středověku, je ale

⁸⁷ Pro Viléma z Rožmberka hrála při výběru manželky společenská prestiž dokonce výraznější roli než náboženské vyznání. Jeho první dvě manželky pocházely z velmi vážených říšských rodů, avšak luteránského vyznání. V. BŮŽEK – P. KRÁL – J. HRDLIČKA – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 312.

⁸⁸ P. MAŤA, *Svět*, s. 610.

⁸⁹ TAMTÉŽ, s. 611.

⁹⁰ Podle mínění Viléma Slavaty Adam II. z Hradce rodokmen dokonce sepsal sám. Srov. Josef HRDLIČKA, *Jak se utváří paměť. Legenda o dělení růží a její proměny na počátku 17. století*, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 68-87, zde s. 73.

⁹¹ TAMTÉŽ, s. 68.

⁹² F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 334.

⁹³ Toto tvrzení je několikrát podloženo v literatuře. Srov. *Allgemeine deutsche Biographie – Neue deutsche Biographie* 18, Berlin 1997, s. 51-54; J. H. ZEDLER, *Universal-Lexikon* 21, sloupec 1345 nn; J. E. KIRNABAUER VON ERZSTÄTT (Bearb.), *Wappen I*, s. 545.

jako její otec uváděn Jan VI., ve skutečnosti její bratr.⁹⁴ Historie Montfortů sahá do 13. století, kdy Hugo I. navázal na historii ještě starobylejšího rodu hrabat z Bregenzu, o němž existují zmínky již z poloviny 11. století.⁹⁵ Rod byl rozvětven na několik linií, přičemž v 16. století existovaly již pouze dvě, štyrská a švábská. Švábská větev patřila mezi důležité činitele ve věcech habsburských na jihu Římsko-německé říše, což se ukázalo například při tridentském koncilu, kde Karla V. zastupoval Hugo XVI. z Montfortu, předposlední člen této linie. Smrtí jeho syna Ulricha IV. roku 1574 totiž švábská větev vymřela a pozůstalé území a majetky získal právě Kateřinin bratr Jan VI. Ten se také později ve Špýru stal prezidentem říšského komorního soudu.⁹⁶ Kateřinu z Montfortu zároveň díky matce Kateřině Fuggerové pojilo příbuzenství se slavným bankéřským rodem původem z Augšpurku. Její matka Kateřina Fuggerová byla dcerou Antona Fuggera, synovce slavného Jakuba Fuggera zvaného jako Bohatý.⁹⁷

Adam II. z Hradce odvozoval svůj rodokmen od praděda Jindřicha IV. z Hradce, který měl za manželku Annu Minsterberskou, což byla vnučka českého krále Jiříka z Poděbrad. To dokazovalo jeho příbuznost s minsterberskými knížaty. Na základě výše popsaného spříznění tento genealogický vývod dále říká, že pánům z Hradce v žilách alespoň částečně koluje krev Habsburků, Lucemburků, ba dokonce Karla Velikého. Od toho pak rodokmen postupoval hlouběji do minulosti, až došel k samotnému praotci Adamovi. Zajímavé je, že zatímco Rožmberkové prostřednictvím svých legend usilovali o zdánlivou příbuznost s italským rodem Orsini v jednom případě a v druhém případě o sepětí s Vítkovci, pání z Hradce v rodokmenu nemají žádné kořeny, které by odkazovaly na Apeninský poloostrov, a dokonce ani odkaz na středověké předky erbu růže. Zcela chybí zpráva o společném rodovém původu s Rožmberky. Významnější byla pro poslední pány z Hradce zřejmě domnělá návaznost na tradici českých, potažmo francouzských a franských vládců.⁹⁸

⁹⁴ Karl Heinz BURMEISTER, *Die Grafen von Montfort*, in: Bernd Wiedmann (ed.), *Die Grafen von Montfort. Geschichte und Kultur*, Friedrichshafen 1982, s. 9-16, zde s. 15. Původem Kateřiny z Montfortu se zabýval Josef Hrdlička a Petr Maťa. Srov. J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 50; P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 916.

⁹⁵ Roland WEIß, *Die Grafen von Montfort im 16. Jahrhundert*, Markdorf-Tett nang 1992, s. 8.

⁹⁶ P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 916.

⁹⁷ Jakob Fugger ovlivňoval díky své finanční podpoře habsburského dvora evropskou politiku. Roku 1514 Fuggerové získali od císaře Maxmiliána titul říšských hrabat. TAMTÉŽ, s. 27.

⁹⁸ Rodová legenda o dělení růží nebyla v jindřichohradecké rezidenci pánů z Hradce pravděpodobně nijak rozvíjena. J. HRDLIČKA, *Jak se utváří paměť*, s. 73.

Snaha Adama II. z Hradce pozvednout alespoň tímto symbolickým způsobem svůj rod naznačovala, že ač si měl brát dívku z poněkud zchudlého německého rodu, její hraběcí titul pro něj byl velmi významným.⁹⁹ A to pociťoval natolik výrazně, že se možná sám obával o dostatečnost své urozenosti.

II. 5. Politické strategie

Šlechtický sňatek v raném novověku plnil také důležitou socializační úlohu, na kterou byl při výběru nevěsty kladen obzvláštní zřetel. Sňatek totiž uváděl do vzájemného vztahu nejen nevěstu a ženicha, ale také dvě skupiny osob, především jejich rodiny, které si od sňatku byly zavázány nepsaným příslibem vzájemné podpory a solidarity.¹⁰⁰ Sňatek mohl narýsovat budoucí sociální aktivitu šlechtice, především nastartovat jeho úspěšnou kariéru. Tím se socializační rozměr sňatku dostává na úroveň rozměru finančního a titulárního.

Nešlo o záležitost privátní, individuální, ale naopak o událost veskrze veřejnou.¹⁰¹ S ohledem na to, jak velký měl dopad sňatek na šlechtickou společnost, je samozřejmé, že o něm nerozhodovali jen snoubenci, ale široká řada osob.¹⁰² V první řadě rodina a příbuzenstvo, dále při sňatku mohl sehrát svojí úlohu také panovník a případně církev. Na sňatkové politice posledních pánů z Hradce je možné sledovat, jak první skupinu, tedy rodinu a příbuzenstvo, postupně nahrazoval v pozici rádce při rozhodování o budoucí nevěstě právě panovník a jeho okolí.

Panování Habsburků v českých zemích bylo už od začátku spojeno s rodem zlaté pětিলisté růže. Adam I. z Hradce se stal jedním z nejhorlivějších podporovatelů Ferdinanda I. při volbě na uvolněný královský trůn. V duchu podpory habsburského panovníka se pak nesla politika pánů z Hradce až do vymření rodu v roce 1604.

⁹⁹ Chápání titulatur v Říšsko-německé říši českými raně novověkými šlechtici je ale složitější, protože přestože do českého prostředí pronikali šlechtici s tituly hraběcími nebo knížecími již před Obnoveným zřízením zemským, např. Salmové a Šlikové, jejich titulatura v otázce postavení na zemském sněmu ztrácela svou roli. V. BŮŽEK a kol., *Společnost*, s. 91.

¹⁰⁰ P. MAŤA, *Svět*, s. 616.

¹⁰¹ Richard van DÜLMEN, *Kultura a každodenní život v raném novověku I*, Praha 2006, s. 156. Sňatek musel být veřejný, přítomnost urozené společnosti dodávala sňatku legitimitu. Jen svatba také mohla zaručit existenci budoucích legitimních dynastických nástupců a tak ovlivnit, kdo v budoucnu nastoupí na vladařské místo. Sňatek proto nebyl záležitostí jen dvou osob, ale jeho souvislosti měly daleko širší dosah. Srov. B. STOLLBERG-RILINGER, *Rituale*, s. 56.

¹⁰² P. VOREL, *Aristokratické svatby*, s. 197.

Ferdinand I. si Adamovy podpory velmi vážil a svoji přízeň mu dokazoval, jak jen mohl. To je možné usuzovat ze symbolické komunikace, která probíhala mezi králem a jeho kancléřem. Při slavnostní korunovaci Ferdinanda I. to byl Adam I. z Hradce, který nesl zlaté jablko. První tanec na slavnostním plese byl samozřejmě věnován královně, ale hned druhý pak Anně Hradecké z Rožmitálu.¹⁰³

Starší syn Adama I. z Hradce Jáchym z Hradce byl s panovnickým dvorem svázán již od útlého věku.¹⁰⁴ Jako osmiletý chlapec se stal pážetem královny Anny Jagellonské na vídeňském dvoře. Dostalo se mu vzdělání po boku budoucího císaře Maxmiliána a budoucího místodržícího Ferdinanda. S arciknížaty také cestoval po Evropě, přičemž navštívili Itálii, Francii a Nizozemí. Kontakt s habsburským dvorem od raného věku mu pak spolu s pílí přinesl v roce 1554 funkci nejvyššího kancléře Království českého. Oficiálně šlo až o šestou příčku v hierarchii zemských úředníků, nicméně jeho skutečný mocenský vliv byl ještě silnější. Ten tkvěl v jeho informovanosti o dění nejen v Království českém, ale také o situaci v zákulisí Římsko-německé říše.¹⁰⁵ Roku 1559 dokonce doprovázel jako nejbližší doprovod Ferdinanda I. na jednání říšského sněmu v Augšpurku. Jeho věrnost habsburskému rodu také ocenil španělský král Filip II. roku 1561, když mu teprve jako druhému českému šlechtici udělil rytířský Řád zlatého rouna.¹⁰⁶

Jediný způsob, jak by mohl být Jáchym z Hradce ještě těsněji připoután k vídeňskému dvoru, představoval sňatek se šlechtičnou z habsburského okolí. Ferdinand I. by to velmi ocenil, respektoval však smlouvy, které existovaly mezi dvěma nejmocnějšími jihočeskými rody, pány z Hradce a Rožmberky. První byla uzavřena mezi Adamem I. z Hradce a Petrem z Rožmberka již v roce 1528. Smlouva v podstatě potvrzovala sounáležitost rodů a stanovovala, že po vymření jednoho rodu bude statky

¹⁰³ F. KAVKA, *Zlatý věk*, s. 85. Vztahem Adama I. z Hradce a Ferdinanda I. se zabývá také Josef JÁNÁČEK, *České dějiny. Doba předbělohorská I/1*, Praha 1971.

¹⁰⁴ Život Jáchyma z Hradce byl poměrně hodně reflektován v literatuře. Např. Tomáš ŘEHOŘ, *Jáchym z Hradce*, in: Výroční zpráva c. k. gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1885, Jindřichův Hradec, 1885, s. 1-19; V. BŮŽEK – R. SMÍŠEK, *Říšský sněm v Augšpurku roku 1559 pohledem Jáchyma z Hradce*, *Folia Historica Bohemica* 23, 2008, s. 35-89; J. HRDLIČKA, *Provoz vídeňského domu Jáchyma z Hradce*, in: V. BŮŽEK (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 103-127; naposledy se osudy mocného hradeckého pána zabýval Václav Bůžek. Srov. V. BŮŽEK, *Jáchym z Hradce*, s. 10-12.

¹⁰⁵ Informace získával díky členství v tajné radě panovníka, kontakty s kurfiřty a osobní účastí na schůzkách říšských knížat a jednáních říšských sněmů. Zemští úředníci vnímali blízký vztah Ferdinanda I. k Jáchymovi, proto ho neustále žádali o přimluvy a protekce. V. BŮŽEK, *Jáchym z Hradce*, s. 12.

¹⁰⁶ Jako první z Království českého získal toto prestižní ocenění Vratislav z Pernštejna roku 1555. V. BŮŽEK - J. HRDLIČKA a kol. (edd.), *Dvory*, s. 8.

dědit rod druhý.¹⁰⁷ Tento rodový pakt ale zřejmě potřeboval upevnit, protože krátce potom, co se Adamovi I. z Hradce narodil syn Jáchym a Joštovi III. z Rožmberka dcera Anna, byla uzavřena smlouva nová. Ta říká, že českokrumlovská dcera bude provdána za hradeckého pána. Svatba se uskutečnila roku 1546, ihned po návratu Jáchyma z Hradce z kavalírských cest.¹⁰⁸

V případě Jáchyma z Hradce panovník prozatím své zájmy neprosadil. Roli hrálo také to, že uzavírání nadnárodních sňatkových aliancí bylo před polovinou 16. století v rozporu s konzervativním myšlením šlechty.¹⁰⁹ To se naplno projevilo při svatbě konané v Prostějově 1. června roku 1550, kde porušení svatební smlouvy vyvolalo obrovský skandál a vlnu nevole. Šlo se o sňatek Ecka ze Salmu, rakouského hraběte, a Kateřiny z Pernštejna, moravské šlechtičny.¹¹⁰ Podle znění svatební smlouvy z roku 1539 se Kateřina z Pernštejna měla provdat za Viléma z Lipé, příslušníka starobylého šlechtického rodu Markrabství moravského. Páni z Lipé se domáhali u moravského zemského soudu vyplacení vysoké pokuty, protože vypovězení smlouvy chápali jako hluboké osobní ponížení. Ferdinand I. svými záměry v mnoha případech ohrožoval platnost starých rodových smluv a tím vlastně narušoval tradiční způsob myšlení zemské šlechty. Ta do poloviny 16. století uvažovala především v duchu zemské identity. Jednak se obávala, že se majetek starobylého rodu, respektive zemský majetek, přesune do rukou cizích šlechticů, jednak zde svou roli sehrála také zakořeněná nedůvěra k cizincům. Až prostějovský sňatek předznamenal pozvolnou změnu v sňatkových strategiích české šlechty.¹¹¹

Na posilování osobních a rodinných vazeb mezi šlechtou z různých zemí monarchie kladl důraz nejen Ferdinand I., ale i jeho následníci. Uvědomovali si, že sňatkové aliance české a uherské šlechty s urozcenci z rakouských zemí se mohou stát dalším důležitým nástrojem integrace nobility k panovnickému dvoru.¹¹² Ve druhé polovině 16. století začínal dvorský sňatkový trh opravdu nabourávat bariéry tradičního

¹⁰⁷ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2* s. 189.

¹⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 230.

¹⁰⁹ V. BŮŽEK, *Ferdinand*, s. 53. Nejzásadnější překážkou pro uzavírání nadnárodních sňatků byly obavy české šlechty, že spolu s provdanou šlechtičnou odejde do zahraničí i její majetek, tedy majetek rodu, respektive český majetek.

¹¹⁰ Více k prostějovské svatbě např. Petr VOREL, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu erbu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999, s. 220-222, 232-233; TÝŽ, *Pernštejnská svatba*, s. 151; V. BŮŽEK – P. KRÁL – J. HRDLÍČKA – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 312; P. MAŤA, *Svět*, s. 622.

¹¹¹ P. VOREL, *Aristokratické svatby*, s. 200.

¹¹² V. BŮŽEK – G. PÁLFFY, *Integrace šlechty z českých a uherských zemí ke dvoru Ferdinanda I.*, Český časopis historický 101, 2003, s. 542-581, zde s. 559-564.

česko-moravského sňatkového pole, a tak se také všeobecně pozvolna redukovala imaginární hranice mezi jednotlivými zeměmi habsburské monarchie. Šlechta z Království českého, z rakouských zemí, z Uher už nemusela pociťovat díky novým rodinným vazbám tak silnou sounáležitost pouze ke svému zemskému území, ale mohla začít sama sebe chápat spíše jako součást většího celku Římsko-německé říše, čemuž také napomohly jazykové schopnosti zlepšené díky nadnárodním sňatkům.¹¹³ Mezinárodní sňatek zároveň mnohdy přinášel šlechticům lepší postavení u dvorských úřadů, což znamenalo, že zemské úřady už v případě některých urozců pomalu přestávaly být v samém centru pozornosti. Mimo jiné právě díky aliančním sňatkům byli Habsburkové v druhé polovině 16. století úspěšní v zápase o integraci jejich obrovského soustátí.¹¹⁴

Nejvýznamnějším reprezentantem v uzavírání nadnárodních svazků byl Vilém z Rožmberka, přestože jeho první dva sňatky nevznikly pod dohledem panovníka, a naopak mu spíše byly trnem v oku.¹¹⁵ Rožmberský vladař jakožto držitel přednostního postavení mezi českou stavovskou obcí měl natolik velké sebevědomí, že si manželky mezi říšskými knížaty vybíral sám, podle vlastních preferencí a zvážení pro něj nejvýhodnějších politických důsledků, které by ze sňatku plynuly. Ferdinand I. se jednak obával rozšíření mocenského vlivu Viléma z Rožmberka a po chuti mu také nebyla luteránská víra jeho obou prvních manželek, zvláště v době, kdy v Království českém potřeboval naopak upevňovat katolickou víru.

Po smrti druhé manželky zůstal Vilém z Rožmberka na dvanáct let vdovcem.¹¹⁶ V tomto mezičase členové habsburského domu samozřejmě neustali ve své

¹¹³ Při uzavření manželství byla prohloubena příbuzenská pouta mezi rody z jednotlivých střeoevropských soustátí a často nekončilo u jednoho sňatku, ale pouta se dále prohlubovala. Např. Vratislav z Pernštejna si roku 1555 bral za manželku španělskou šlechtičnu Marii Manrique de Lara a jeho syn Jan z Pernštejna se roku 1587 oženil s dívkou ze stejného rodu, Annou Marií Manrique mladší. P. MAŤA, *Svět*, s. 632.

¹¹⁴ TAMTÉŽ, s. 633.

¹¹⁵ V případě první manželky Viléma kněžny Kateřiny Brunšvické se panovník ohrazoval proti luterským bohoslužbám, které byly slouženy v Rožmberském paláci, v blízkosti Hradu, v druhém případě neudělil povolení nejvýznamnějším českým šlechticům k účasti na svatbě s Žofií Braniborskou roku 1561. Více k sňatkům Viléma z Rožmberka např. V. BŮŽEK – P. KRÁL – J. HRDLIČKA – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 313; P. MAREK – K. PRAŽÁKOVÁ, *Sňatkové strategie se zahraniční šlechtou*, in: V. Bůžek a kol., *Světy*, s. 152-165, zde s. 152-157. O průběhu svatebního veselí také V. BŮŽEK–J. HRDLIČKA a kol., *Dvory*, s. 80-83.

¹¹⁶ Smrt manželek Viléma velmi zarmoutila, což opět reflektuje Mandelína z Hradce v dopise Jáchymovi z Hradce. Je patrné, že jejich cizí původ a hraběcí titul se jí příliš nezamlouval. „*Neb pod takovou slávou že se s knížaty spříznil, jakej je von dvojí boj vytrpěti musel pro smrti jejich, pro první skoro umřel a po*

„dohazovačské“ činnosti. Nejprve se snažila předposledního pána z Rožmberka oženit císařovna Marie Habsburská s urozenou katolickou šlechtičnou z Pyrenejského poloostrova.¹¹⁷ Roku 1574 na její snahu navázal Ferdinand Tyrolský, když Vilémovi představil mladičkou bádenskou markraběnku Annu Marii.¹¹⁸ Arcikníže od sňatku očekával utužení politických a náboženských vztahů a i pro rožmberského velmože byla tato sňatková aliance přitažlivá, jelikož mu zaručovala rozšíření styků s Římsko-německou říší a zároveň posílení vlastní prestiže na císařském dvoře i mezi českými šlechtici.¹¹⁹ S markraběnkou se nakonec oženil roku 1578.¹²⁰

Sňatky byly sjednávány nejen s přičiněním samotného panovníka, ale i za přispění arciknížat. Nejen Ferdinand Tyrolský se činil při zasazování se o integritu říše, ale i jeho o jedenáct let mladší bratr Karel Štýrský rozvíjel habsburskou nadnárodní sňatkovou politiku. V manželských aliancích spatřoval vítaný nástroj k posílení katolické víry ve středoevropském soustátí. Mladší bratr císaře Maxmiliána se totiž jako vládce Vnitřních Rakous, jejichž součástí bylo území od Štýrska až k Jadranskému moři, musel nejvíce obávat osmanského nebezpečí. V boji proti Turkům byl odkázán na pomoc protestantů, kterým za spolupráci poskytl ústupek, když roku 1572 podepsal náboženský mír, který jim zaručoval náboženskou svobodu. Přesto podnikal různá opatření k upevnění katolicismu v zemi. Například spolu se svojí manželkou, bigotní katoličkou Marií Bavorskou, přivedl do Štýrského Hradce jezuity.¹²¹ A Právě on stál za sňatkem Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu.¹²²

týto, co von sobě taky, jak lidi rozprávějí, počíná, nebylo by divu, že by dokonce hrdlo dal.... SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, inv.č. 367, sign. II C 2, kart. 5. Edice dopisu srov. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA, *Rodinný život*, s. 256.

¹¹⁷ Od případného sňatku očekávala prosazování náboženských a politických zájmů Španělska ve střední Evropě. P. MAREK – K. PRAŽÁKOVÁ, *Sňatkové strategie*, s. 159.

¹¹⁸ Ovdovělý Vilém z Rožmberka byl pozván Ferdinandem Tyrolským roku 1574 do Innsbrucku na masopust a všímavý rožmberský kronikář Václav Březan i zpětně vytušil, že mu tam chtěl namluvit novou ženu. „Jmám zato, že arckníže, poněvadž pán byl vdovcem, o manželku pánu starati ráčil se“. J. PÁNEK (ed.), *Životy*, s. 262.

¹¹⁹ P. MAREK – K. PRAŽÁKOVÁ, *Sňatkové strategie*, s. 160.

¹²⁰ Sňatek se mohl uskutečnit až po nástupu Rudolfa II. na trůn, Maxmilián II. se totiž obával zvýšeného Vilémova vlivu v Římsko-německé říši, který by mohl po spojení s Wittelsbachy získat. V. BŮŽEK, *Die übernationalen Heiratsallianzen*, (v tisku).

¹²¹ B. HAMANNOVÁ, *Habsburkové*, s. 198-199.

¹²² V. BŮŽEK, *Die übernationalen Heiratsallianzen*, (v tisku).

Adam II. z Hradce stejně jako jeho otec započal kariéru u habsburského dvora v raném věku.¹²³ Rovněž on se účastnil protitureckého tažení do Uher v šedesátých letech 16. století.¹²⁴ Od roku 1569 zastával funkci komorníka u nejstarších synů Maxmiliána II., Rudolfa, budoucího následníka trůnu a jeho bratra Arnošta. Na vídeňském dvoře se mu po jejich boku dostalo patřičného vzdělání a výchovy. Dospívání mladého šlechtice ve druhé polovině 16. století tradičně završovala kavalírská cesta po Evropě. Tu Adam II. absolvoval společně s arciknížaty. Postupně procestovali území Římsko-německé říše, španělského Nizozemí, Francie a Španělska.¹²⁵ Na cesty se vydával vždy z jara a na zimu se vracel do Jindřichova Hradce strávit vánoční svátky v rodinném kruhu a především doplnit zásoby financí.¹²⁶

Roku 1570 podnikl tehdy jednadvacetiletý hradecký velmož jednu z prvních větších cest, v rámci které pobýval více než týden ve Špýru.¹²⁷ Toto město se stalo pro letní měsíce roku 1570 místem se zřejmě největší koncentrací stavovských představitelů jednotlivých zemí habsburské monarchie. Ti se sem sjížděli na říšský sněm a také v naději, že se budou moci setkat a případně vyřídit svoje záležitosti s císařem Maxmiliánem II., který vyrazil do Špýru z Prahy již 1. června.¹²⁸ Mimo samotného císaře se v tomto říšském městě nacházeli i mnozí jiní příslušníci vládnoucí dynastie, kteří se sem chystali na svatbu Maxmiliánovy dcery Alžběty s francouzským králem Karlem IX., například Ferdinand Tyrolský.¹²⁹ S kým se Adam II. z Hradce ve Špýru setkával, prameny bohužel neprozrazují, ale je jisté, že takovéto příležitosti

¹²³ Postava Adama II. z Hradce se objevuje v historické literatuře poměrně často. Např. A. SEDLÁČEK, *Hrady*, s. 32-52; F. KAFKA, *Zlatý věk*, s. 117-122; F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 314-409; K. STLOUKAL, *Konec rodu*, s. 121-130. V novější době se pak osobě Adama II. z Hradce věnoval především Václav Ledvinka a Josef Hrdlička. Např. V. LEDVINKA, *Úvěr*; TÝŽ, *Adam II. z Hradce*; V. BŮŽEK - J. HRDLIČKA a kol., *Dvory*.

¹²⁴ V. LEDVINKA, *Adam II. z Hradce*, s. 7.

¹²⁵ Vendula TAUBEROVÁ, *Cesty a cestování posledních pánů z Hradce*, České Budějovice 2000 (=Diplomová práce), s. 50-60.

¹²⁶ V. LEDVINKA, *Úvěr*, s. 98.

¹²⁷ K pobytu ve Špýru se dochovaly účetní záznamy, které jsou zpracovány v diplomové práci Venduly Tauberové. Srov. V. TAUBEROVÁ, *Cesty a cestování*, s. 81.

¹²⁸ J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, Praha 1987, s. 43.

¹²⁹ V tomto případě zastupoval ženicha, svatba byla totiž uskutečněna „per procuratorem“. TAMTÉŽ, s. 43. Adam II. z Hradce spolu se svým mladším bratrancem patřili mezi třiatřicet šlechticů, kteří měli doprovázet novou francouzskou královnu na její cestě ze Špýru do Francie, což dokládá seznam hofštátu princezny Alžběty. Není ale známo, jestli se hradečtí páni nakonec opravdu doprovodu účastnili. Srov. V. TAUBEROVÁ, *Cesty a cestování*, s. 75.

využil k navazování nových nebo utvrzování již vytvořených vztahů.¹³⁰ Už zde mohly být při politických jednáních položeny základy k svazku, který byl zasnouben o rok později, zvláště pokud je přihlédnuto k výše zmiňované vazbě montfortského rodu na město Špýr.

Nedlouho po špýrském pobytu totiž Adam II. z Hradce zamířil několikrát do Štýrska, kde sídlil bratr císaře a strýc arciknížat Karel Štýrský. Při některé z těchto návštěv se Adam II. z Hradce patrně seznámil se svojí budoucí manželkou Kateřinou z Montfortu. Ta byla s největší pravděpodobností dvorní dámou Marie Bavorské, patřila tedy do jejího fraucimoru.¹³¹ Ten u habsburských císařoven, královen a arcikněžen představoval velmi důležité společenství, pomocí kterého se sňatkové aliance často vytvářely. Šlechtičny, které se do fraucimoru začlenily, získávaly mocné ochránce v podobě panovnické rodiny a stávaly se velice výhodnými partiemi, neboť jejich nápadníci mohli předpokládat přízeň dynastie i pro sebe. Rodiny mladých šlechtičen ale musely přijmout skutečnost, že Habsburkové spolu se starostmi o zaopatření dvorních dam převezmou i velký podíl na výběru jejich partnerů.¹³²

Již roku 1571 proběhly zasnuby a o tři roky později svatba. Tu uspořádal mladým šlechticům Karel Štýrský, jak informoval Adam II. z Hradce v dopise svého strýce Zachariáše z Hradce.¹³³ Lze předpokládat, že podíl dynastie i na jejím sjednání byl klíčový.¹³⁴ To vynikne, pokud bude přihlédnuto ke vzdálenosti jihočeského dvora od dalekého Štýrska a také k tomu, že kromě příslušnosti k habsburskému dvoru Kateřinu z Montfortu a Adama II. z Hradce nic jiného nespojovalo. Sňatku z vůle arciknížete také mohlo napomoci, že hradecký velmož již neměl otce, který často zasahoval do sňatkové politiky svých dětí jednak četnými radami a návody, jednak samotným hledáním vhodné nevěsty za využití vlastních sociálních sítí.¹³⁵ Roli otce v tomto případě nahradil Karel Štýrský, který tak mohl činit z dobré vůle k Adamovi II

¹³⁰ Například 22. července 1570 Adam ve Špýru posnídal s blíže nespecifikovanými hosty. TÁŽ, *Cesty a cestování*, s. 81.

¹³¹ O fraucimoru více např. J. JANÁČEK, *Ženy*, s. 99-119.

¹³² P. MAŤA, *Svět*, s. 630.

¹³³ „...Přítom Vaší Milosti oznamuji, že jest mi den od jeho Milosti arciknížete Karla v Grácu k mému svatebnímu vesí, tu neděli před narozením Blahoslavené Panny Marie, jmenován.“ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, inv. č. 392, sign. II H 2, kart. 23. Edice dopisu srov. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA, *Rodinný život*, s. 260.

¹³⁴ P. MAŤA, *Svět*, s. 634.

¹³⁵ R. SMÍŠEK, *Šlechtic a sňatek*, s. 170.

z Hradce jako k potomkovi starobylého a k Habsburkům dlouhodobě loajálního rodu, nebo za účelem plnění vlastních politických či náboženských záměrů.

II. 6. Víra

České země byly ve druhé polovině 16. století multikonfesijní a ke katolické církvi se hlásila pouze menšina obyvatelstva.¹³⁶ Její pozice byla výrazně otřesena během husitské revoluce. Ještě více než sto padesát let potom, co Jan Hus začal kázat v Betlémské kapli, neměli katolíci nejvyšší zemskou církevní autoritu, pražského arcibiskupa. Sedisvakance byla ukončena až roku 1561, kdy Ferdinand I. jmenoval arcibiskupem Antonína Bruse z Mohelnice. Katolická církev tedy musela soupeřit s tradičními českými nekatolíky a zároveň s různými proudy evropské reformace, které do Čech začaly proudit už nedlouho po zveřejnění devadesáti pěti Lutherových tezí v roce 1517 a zasahovaly i místa, do té doby věrná katolictví.¹³⁷

Ačkoliv jsou snahy o posílení katolické víry v Království českém spojovány především s pobělohorským obdobím, je možné se s nimi setkat již o mnoho desetiletí dříve. Literatura tradičně vymezuje několik aktérů, prostřednictvím kterých se předbělohorská protireformace uskutečňovala. Na první místo patří samotná katolická církev, jejíž vnitřní reformní procesy započaly již před Lutherovou reformací.¹³⁸ Tu v českých zemích zastupovali papežští nunciové, kteří zde ale sídlili až od roku 1583, což souvisí se stěhováním císařského dvora do Prahy. Jejich protireformační úsilí spadá spíše do posledních dvou desetiletí 16. století a počátku století následujícího.¹³⁹ Druhý klíčový aktér náboženského života v zemi byl panovník. Souvztažnost římskokatolické církve a habsburské dynastie byla velmi těsná, ačkoliv záleželo i na osobní zbožnosti konkrétního panovníka. Takže zatímco za vlády Ferdinanda I. je možné sledovat rekatolizační snahy právě v podobě obnovy pražského arcibiskupství a příchodu jezuitů

¹³⁶ K minoritnímu katolictví se hlásilo podle různých odhadů přibližně 10 % až 15 % obyvatel země. J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 171.

¹³⁷ TAMTÉŽ, s. 27.

¹³⁸ Anton SCHINDLING, *Utváření konfesí*, s. 80-108, zde s. 94.

¹³⁹ Papežští vyslanci předkládali císaři návrhy na katolickou obnovu země. Ta se měla stát „vzorovým modelem“ pro celou Římsko-německou říši. Nejvýraznějším představitelem nunciů v první generaci byl Francesco Bonomini. Úlohou papežských nunciů se zabýval Karel Stloukal. Srov. Karel STLOUKAL, *Papežská politika a císařský dvůr pražský na přelomu XVI. a XVII. věku*, Praha 1925. Srov. J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 171.

do Čech, během vlády Maximiliána II., který byl v otázkách víry spíše vlažným, naopak dochází například roku 1575 k ústnímu příslibení České konfese.¹⁴⁰

Jakékoliv snahy o posílení pozic katolické víry by ale vyšly na prázdno bez spolupráce s katolickými šlechtici. Panovník sice vydával důležitá politická rozhodnutí a nařízení, ale šlechtici jako vrchnost svých osedlých poddaných mohli ovlivňovat jejich vyznání na základě zásady augšpurského náboženského míru z roku 1555 ve smyslu zásady koho vlada, toho náboženství. V českých zemích sice toto opatření neplatilo, ale očekávalo se, že šlechtici se budou snažit přesvědčit své poddané ke změně vyznání.¹⁴¹ A jelikož nadpoloviční většina půdy byla v držení šlechty, která byla vrchností nejen venkovskému obyvatelstvu, ale také poddanským městům, náboženský obraz země utvářelo právě její vyznání. Vysoce urození mohli na svých panstvích také podporovat protireformační činnost například zakládáním jezuitských kolejí nebo podporou jiných církevních řádů. V neposlední řadě příslušníci vyšší šlechty zastávali vysoké úřednické pozice v zemských úřadech, a tak mohli ovlivňovat politickou i náboženskou situaci v zemi.¹⁴²

Právě páni z Hradce patřili vedle Rožmberků, Lobkoviců, Martiniců a Pernštejnů k mimořádně vlivným starobylým katolickým rodům, od kterých mohla církev i panovník očekávat podporu v různých záležitostech.¹⁴³ Opět ovšem záleželo na konkrétních představitelích rodu a na jejich náboženských preferencích.¹⁴⁴ Adam II. z Hradce vyznával tradiční rodové katolictví. Papežští nunciové a Habsburkové do něho vkládali ve věci rekatolizační velké naděje, nicméně výsledek jim přinesl spíše zklamání. Nunciové ho popsali jako nepřiliš rozhodného a lhostejného politika, dokonce také jako vlažného katolíka a „dobrého slabocha“.¹⁴⁵ To bylo ovšem až po zkušenosti s Adamem II. z Hradce v pozici nejvyššího kancléře Království českého, kdy hradecký pán na chodu kanceláře spolupracoval s řadou nekatolických šlechticů v čele

¹⁴⁰ I Ferdinand I. se ovšem odklonil od náboženské politiky svého bratra Karla V., když schválil roku 1555 augšpurský náboženský mír, který znamenal ústupek nekatolíkům. A. SHINDLING, *Utváření*, s. 84. Příslibení české konfese bylo sice na králi jen těžko vymahatelné a vynucené stavy za zvolení Rudolfa II. králem, ale i tak představovalo od Maximiliána II. velký ústupek. J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 138.

¹⁴¹ J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 172.

¹⁴² TAMTÉŽ, s. 28.

¹⁴³ TAMTÉŽ, s. 172.

¹⁴⁴ Zatímco Vilém z Rožmberka byl tolerantní katolík, Petr Vok z Rožmberka se hlásil k Jednotě bratrské. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA, *Dvory*, s. 210. Pernštejnové ale mezi katolické rody dlouho nepatřili, otec Vratislava II. z Pernštejna Jan IV. byl vůdce české stavovské nekatolické opozice. J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 91.

¹⁴⁵ J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 52.

s Kryštofem Želinským ze Sebusína.¹⁴⁶ Pokud by se ale dochovalo svědectví někoho nadkonfesijně smýšlejícího, možná by Adama II. z Hradce popsal pouze adjektivem tolerantní. Je nepravděpodobné, že by se od dob mládí jeho postoje ve víře zásadně změnil, takže zřejmě již během dvořanské služby u arciknížat v otázkách rekatolizace neprojevoval očekávané zapálení.

Je proto příznačné, že mu byl sjednán sňatek právě se šlechticnou z katolického rodu, jejíž bratr Jan z Montfortu byl v rámci protireformačního tažení ve Štýrsku jmenován prvním zemským hejtmánem katolického vyznání po Tridentském koncilu.¹⁴⁷ V Římsko-německé říši byla totiž už v sedmdesátých letech 16. století společnost výrazně konfesionalizovaná, na rozdíl od Království českého, které navzdory výše zmíněným rekatolizačním snahám probíhajícím od poloviny 16. století stále ještě zůstávalo nábožensky pluralitní zemí.¹⁴⁸ Také s tím nepochybně souvisí, že za sňatkem stál Karel Štýrský, jenž byl na rozdíl od svého bratra, císaře Maxmiliána II., bigotním katolíkem.

Tohoto vyznání byla i Kateřina z Montfortu v návaznosti na náboženskou tradici svého rodu. Na rozdíl od Adama II. z Hradce ale byla její víra neochvějná a z jejího pozdějšího působení v Jindřichově Hradci je možné soudit, že ve snaze o navrácení ztracených pozic katolické církve projevila mnohem více úsilí než její manžel.¹⁴⁹ Jak je již výše popsáno, Kateřina působila ve Štýrském v Hradci ve fraucimoru Marie Bavorské. Ta si během velkolepé svatby ve Vídni v září roku 1571 vzala Karla Štýrského.¹⁵⁰ Téhož roku také v září, možná dokonce při příležitosti Adamovy cesty do Štýrska na svatbu, proběhly zásnuby její montfortské dvorní dámy a urozeného pána z Hradce.¹⁵¹

Během tří let, která zbývala do sňatku, pobývala Kateřina na štýrském dvoře arciknížete a arcikněžny a právě toto období mohlo být klíčové v utváření jejího

¹⁴⁶ Do úřadu nejvyššího kancléře byl Adam II. z Hradce jmenován roku 1585 Rudolfem II. Tato funkce pánům z Hradce náležela bezmála dědičně, protože ji zastávali jak Adamův otec, tak dědeček. Právě díky tradici předků, společenské autoritě rodu a osobní přízni svého společníka z mládí císaře Rudolfa II. získal Adam II. z Hradce tento zemský úřad. TAMTÉŽ, s. 51.

¹⁴⁷ P. MAŤA, *Svět*, s. 917.

¹⁴⁸ J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 173.

¹⁴⁹ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA a kol., *Dvory*, s. 217. Rekatolizační působení Kateřiny z Montfortu v Jindřichově Hradci bude více rozvedeno v závěru této práce.

¹⁵⁰ Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA, *Schwäbische und badische Grafentöchter als Ehefrauen von südböhmischen Adeligen zu Beginn der habsburgischen Regierung im Königreich Böhmen*, *Zeitschrift für Württembergische Landesgeschichte* 71, 2012, s. 213–227, zde s. 220.

¹⁵¹ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 333.

myšlenkového světa a utvrzování se v katolické víře. Kateřinina ochránkyně Marie Bavorská totiž pocházela z rodu Wittelsbachů, její otec byl vévoda Albrecht V. Bavorský a matka arcivévodkyně Anna Rakouská, dcera císaře Ferdinanda I. Vyrůstala v Mnichově, tehdejší baště katolicismu. Ihned po přínosu do Štýrského Hradce začala cílevědomě uplatňovat prostřednictvím svého manžela politický vliv. Jako přísná katolička se věnovala pravidelným návštěvám kostelů, účasti na poutích, charitativním aktivitám, propagaci protireformace ve Štýrsku a velkorysé podpoře jezuitů.¹⁵² Při těchto aktivitách ji jistě doprovázela a všechny zážitky vstřebávala i Kateřina z Montfortu, která u Marie působila minimálně od patnácti let. Když pak dovršila věk osmnácti let, byla připravena na odjezd do Jindřichova Hradce, kde mohla začít uplatňovat vše, co se od své paní ve Štýrsku naučila.

¹⁵² Brigitte HAMANNOVÁ, *Habsburkové: životopisná encyklopedie*, Praha 2010, s. 265. Monografii o této šlechtičně napsala Katrin KELLER, *Erzherzogin Maria von Innerösterreich (1551-1608). Zwischen Habsburg und Wittelsbach*, Wien 2012; Georg HEILINGSETZER, *Maria, Erzherzogin von Österreich, geborene Prinzessin von Bayern*, Neue Deutsche Biographie, Berlin 1990, s. 189.

III. Svatební slavnosti

III. 1. Námluvy, výprosy a zásnuby

Adam II. z Hradce začal jezdit do Štýrska na námluvy nejpozději od roku 1571. Okázalé jízdy za nevěstou podnikal do města Štýrského Hradce, kde šlechtična pobývala.¹⁵³ Při každé návštěvě se slušelo přivést drahý dar jak nevěstě, tak jejímu otci. Jen tímto ustáleným chováním si mohl zajistit pozdější zaslíbení dívky.¹⁵⁴ Mezi tyto pozornosti patřil i plavý kuň pro Kateřinu z Montfortu, kterého zakoupil sluha Adama II. v Českých Budějovicích za dvacet kop grošů českých.¹⁵⁵ Během těchto návštěv, které se zpravidla odehrávaly v domě nevěsty, bylo vyjednáváno o budoucím sňatku. Ještě roku 1571 došlo k zásnubám.¹⁵⁶ Nevěstin věk tehdy činil pouhých patnáct let, proto samotná svatba byla odložena až o tři roky později, ačkoliv nízký věk u novomanželek v raném novověku obvykle nepředstavoval velkou překážku. Otec Adama II. Jáchym se oženil s šestnáctiletou Annou z Rožmberka a jeho děd Adam I. dokonce s patnáctiletou Annou z Rožmitálu.¹⁵⁷ Musí být ale bráno v potaz, že obě ženy pocházející z jihočeských starobylých rodů po svatbě přicházely do prostředí známého, nikterak vzdáleného od svých domovů a s příslibem častého setkávání se se svou rodinou při různých návštěvách a společenských událostech. Zatímco Kateřina z Montfortu se chystala do místa vzdáleného nejen několik týdnů jízdy kočárem, ale vzdáleného také kulturně a jazykově, proto je zde požadavek na dosažení věku osmnácti let pocházející zřejmě ze strany Kateřininy rodiny zcela pochopitelný. Navíc v rakouských zemích existovaly na věk nevěsty jiné požadavky.¹⁵⁸

Tři roky ale musely zvláště Adamovi uběhnout velmi rychle, až do roku 1573 působil jako komorník arciknížat Rudolfa a Arnošta, se kterými pobýval u vídeňského dvora, ale také je doprovázel při kratších i delších cestách po Francii, Itálii, Nizozemí

¹⁵³ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 333.

¹⁵⁴ V. BŮŽEK – P. KRÁL – J. HRDLIČKA – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 324.

¹⁵⁵ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 333.

¹⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 332-333.

¹⁵⁷ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA a kol., *Dvory*, s. 72.

¹⁵⁸ Do této teorie příliš nezapadá třetí sňatek Viléma z Rožmberka z roku 1578, kdy si bral za manželku také říšskou šlechtičnu, a to teprve patnáctiletou Annu Marii z Badenu. V té době bylo ale Vilémovi už 43 let a nutně potřeboval zplodit dědice svých majetků, takže nebylo možné čekat, až dívka dospěje. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA a kol., *Dvory*, s. 88.

a Španělsku.¹⁵⁹ Jak už bylo naznačeno v předchozí kapitole, pro mladého šlechtice toto tříleté období znamenalo ještě poměrně bezstarostný čas. Jako formální vládce nad hradeckým dominiem byl sice jmenován už roku 1568, ale řízení finančních a hospodářských záležitostí zůstávalo nadále v rukou jeho matky Anny Hradecké z Rožmberka. Na hradeckém panství se zastavoval jen čas od času, zpravidla v zimě, především proto, aby doplnil finanční zásoby.¹⁶⁰ Bylo naplánováno, že fakticky se Adam ujme vlády až po svatbě, která se uskutečnila v září roku 1574.

III. 2. Svatba

Podle tradičního modelu raně novověké šlechtické společnosti se svatební veselí zpravidla konalo v domě nevěstinych zákonných zástupců. Teprve po sňatku jako čerství novomanželé se měli přesunout do sídla šlechtice, nyní už oženěného, kde oslavy pokračovaly.¹⁶¹ Nejinak se rituál odehrál i v případě tohoto sňatku. Celá slavnost započala ve Štýrském Hradci 5. září 1574. Kdo stanovil toto datum a zřejmě byl i hlavním organizátorem slávy, je patrné z dopisu Adama II. z Hradce strýci Zachariášovi z Hradce: „*Přitom Vaší Milosti oznamuji, že jest mi den od Jeho Milosti arciknížete Karla v Grácu k mýmu svatebnímu veselí, tu neděli před narozením Blahoslavené Panny Marie, jmenován*“.¹⁶² Mladý hradecký šlechtic, jak z korespondence vyplývá, byl postaven do zcela pasivní pozice.

Svatbu sice nevěstě obvykle strojil otec, ale ten Kateřinin, Jakub I. z Montfortu, se nakonec provdání své dcery nedočkal, jelikož zemřel již roku 1573.¹⁶³ Organizace slavnosti přešla do rukou Karla Štýrského a jeho manželky Marie Bavorské, do jejíhož fraucimoru Kateřina z Montfortu patřila.¹⁶⁴ Pobývala v něm společně se svojí sestrou

¹⁵⁹ V. LEDVINKA, *Adam II. z Hradce*, s. 18.

¹⁶⁰ TÝŽ, *Úvěr a zadlužení*, s. 98.

¹⁶¹ Existují samozřejmě i výjimky, např. slavná svatba Viléma z Rožmberka s Polyxenou z Pernštejna z roku 1587 se konala v Rožmberském paláci z kapacitních důvodů. J. JANÁČEK, *Ženy*, s. 37. Také svatba Jáchyma z Hradce a Anny z Rožmberka byla netradičně uspořádána v Jindřichově Hradci, kvůli Jáchymově oční chorobě. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA, *Rodinný život*, s. 146.

¹⁶² SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, inv. č. 392, sign. II H 2, kart. 23; Edice dopisu srov. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA, *Rodinný život*, s. 260.

¹⁶³ Martha SCHAD, *Die Frauen des Hauses Fugger von der Lilie (15. – 17. Jahrhundert)*, Tübingen 1989, s. 29.

¹⁶⁴ J. HRDLIČKA, *Víra*, s. 50-51.

Sibyllou, které štýrský vladař také uspořádal svatbu o dva roky později v arciknížecím paláci ve Štýrském Hradci.¹⁶⁵

To, že arciknížata strojila svatbu svým služebníkům a přátelům, nebylo nic neobvyklého. Slavnostní obřady, průvody, turnaje a radovánky pro ně představovaly vítaný způsob vlastní sebe prezentace. Přislíbené uspořádání svatby jim zároveň zaručovalo možnost podílet se na výběru nevěsty a uskutečňovat tak své politické záměry.¹⁶⁶ Bratr Karla Štýrského, Ferdinand Tyrolský, například nachystal a zaplatil svatbu svého štolby Jana Libštejnského z Kolovrat a dvorní dámy Kateřiny z Boymontu a Payersbergu z vlivného tyrolského šlechtického rodu. Oslavy této svatby probíhaly v období masopustu a díky tomu byly pojaty vskutku velkolepě. Deset dní trvající festivity doplňovaly také alegorické průvody a triumfální vjezdy v maskách, při nichž se Ferdinand Tyrolský stylizoval do vládce bohů Jupitera a propagoval tak sám sebe jako zbožného, moudrého, dobrotivého a spravedlivého vládce.¹⁶⁷

Tento princip vystrojování svateb uplatňovaný ve vztazích raně novověké společnosti se přesouval z nejvyšších pater společnosti níže. Stejně jako Adamovi II. z Hradce byla vystrojena svatba, on sám se stal pořadatelem velkolepé slavnosti konané v Praze na počest sňatku jeho sestry Anny z Hradce s Oldřichem Felixem z Lobkovic. Turnajů pořádaných při této příležitosti se osobně zúčastnil i císař Rudolf II.¹⁶⁸ Také například na Bechyni Petra Voka z Rožmberka se ve dnech 17. až 20. září 1570 konala dokonce tři svatební veselí rožmberských dvořanů, která uspořádal jejich pán.¹⁶⁹

Adam II. z Hradce si naplánoval cestu do Štýrského Hradce na pondělí 23. srpna 1574. Do jihorakouského města dorazil jen několik dní před samotnou svatbou. Naopak s předstihem, již na sobotu před odjezdem za svou budoucí manželkou, pozval na jindřichohradecký zámek svého strýce, Zachariáše z Hradce, „...*abychom ve jméno boží*

¹⁶⁵ Za manžela si vzala Moritze Christophu Khlevenhüllera. Srov. Beatrix BASTL, *Tugend, Liebe, Ehe. Die adelige Frau in der Frühen Neuzeit*, Vídeň 2000, s. 185.

¹⁶⁶ Tyto strategie byly blíže rozebrány v předchozí kapitole.

¹⁶⁷ V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*, Monographia historica 7, České Budějovice 2006, s. 212.

¹⁶⁸ Průběhu svatby se věnuje V. LEDVINKA, *Šlechtická svatba*, s. 105 - 113. Vyslovuje zde tezi, že uspořádání velkolepé slavnosti v Praze, ve správním, kulturním a společenském centru země, byl od Adama II. z Hradce účelový krok, kterým chtěl demonstrovat bohatství a poněkud zapomenutou slávu pánů z Hradce. To se mu zřejmě podařilo, protože od tohoto okamžiku je patrný obrat v jeho politické kariéře. TAMTÉŽ, s. 111.

¹⁶⁹ Šlo o hejtmana bechyňského panství Jáchyma Umbirtha z Rejchenova, hejtmana bechyňského panství Kryštofa Srbického ze Zálezl a malíře Gabriela de Blonde. J. PÁNEK (ed.), Václav Březan, *Životy II.*, s. 415.

v pondělí odsud šťastně vyjeti mohli“.¹⁷⁰ Adamovi II. z Hradce velmi záleželo na tom, aby se s ním jeho strýc vydal na cestu za ženitbou, jelikož ve svém dopise dále poznamenal: „*Věřím Vaší Milosti jako svému nejmilejšímu panu strejci, a nejbližšímu krevnímu příteli, že tak k poctivosti mé učiniti račte, a já se Vaší Milosti toho vždycky odsluhovati budu*“.¹⁷¹ Zachariáš z Hradce skutečně po smrti Adamova otce Jáchyma zůstal jeho nejbližším mužským příbuzným. V žádosti ženicha se ale neodráží jen touha sdílet slavnostní okamžiky s blízkým rodinným příslušníkem. K součásti společenské role velmože totiž patřilo, aby byl při tak slavnostní příležitosti, jako je svatba, obklopen a spatřován v početném doprovodu urozených šlechticů.¹⁷² Pokud by se tak nestalo, přišel by velmož o jeden z důležitých prostředků vlastní reprezentace a o symbol, který potvrzoval jeho urozenost. Z tohoto důvodu je možné předpokládat, že Adama II. z Hradce doprovázela do Štýrského Hradce celá řada dalších urozenců.¹⁷³

Svatební veselí Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu ve Štýrském Hradci si vyžádalo velké finanční vydání i od samotného ženicha, ačkoliv nebyl jeho přímým pořadatelem. Jen za prsteny přikázal do Jihlavy zaplatit 56 kop grošů.¹⁷⁴ Už v raném novověku představoval tento šperk tradiční symbol spojení manželů. Právě výměna darů, obvykle prstenů, znamenala právní zakončení svatebního obřadu.¹⁷⁵ Když se vydal na cestu do Štýrského Hradce vstříc svatebnímu obřadu, vezl si s sebou 20 dukátů a 1000 kop grošů českých, přičemž vydání ve Štýrském Hradci zřejmě neustále narůstala, protože ještě těsně před svatbou mu vezl jeho sluha Jan Budovec z Budova dalších 1500 kop grošů českých.¹⁷⁶

Nákladné pohoštění pro všechny účastníky svatebních oslav mohlo být alespoň částečně revanšováno hodnotnými svatebními dary, které s sebou pozvaní hosté zpravidla přinášeli. Novomanželé je přijímali po první společně strávené noci. Právě u rodiny Montfortů nebylo zvykem, aby budoucí manželé dcer, které pocházely z tohoto starobylého německého rodu, dostávali spolu s nevěstou i vysoké věno. O to hodnotnější svatební dary ale mohli novomanželé od příchozích hostů očekávat. A tak

¹⁷⁰ Edice dopisu srov. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA, *Rodinný život*, s. 206.

¹⁷¹ TAMTÉŽ, s. 207.

¹⁷² P. MAŤA, *Svět*, s. 669.

¹⁷³ Viléma z Rožmberka například doprovázelo na zasnuby do brunšvického Mündenu asi 40 až 50 osob z řad nižší i vyšší šlechty. TAMTÉŽ.

¹⁷⁴ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 333.

¹⁷⁵ V. BŮŽEK – P. KRÁL – J. HRDLIČKA – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 324.

¹⁷⁶ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 333.

Kateřina z Montfortu a Adam II. z Hradce napřříklad dostali od Kateřinina strýce Hanse Fuggera umyvadlo na ruce, které doplňoval džbán na vodu.¹⁷⁷

III. 3. Přínos nevěsty

Více informací o štyrské svatbě česká historiografie ani archiválie bohužel neposkytují. O něco ucelenější obraz je možné utvořit si o přínosu nevěsty na jindřichohradecký zámek, ke kterému došlo necelé tři týdny po svatbě 21. září 1574.¹⁷⁸ Uzavřením manželství totiž svatební oslavy ani zdaleka nekončily. Takzvané přinášení nevěsty do domu novomanžela představovalo v raném novověku téměř stejně důležitý symbolický akt jako samotný svatební obřad. Novomanželka při tomto rituálu byla oficiálně dovedena do ženichova domu a teprve tehdy se stala nejen jeho novou paní, ale ve šlechtickém prostředí také paní domu a paní svých nových poddaných.¹⁷⁹

Slavností přínosu nevěsty do jejího budoucího domova v Jindřichově Hradci představovaly také okamžik, kdy širší sociální okolí Adama II. z Hradce, tedy pání a přátelé, kteří kvůli vzdálenosti nemohli dorazit do Štyrského Hradce, poprvé měli možnost spatřit jeho novou manželku a případně se s ní i seznámit. Jelikož se svatební veselí konalo mimo Království české a řada českých a moravských šlechticů o něj přišla, oslavy přínosu byly opravdu velkolepé a nákladné, snad aby jim tak nahradily zmeškanou svatbu.¹⁸⁰ Co je ale ještě důležitější, v tomto případě také Kateřina z Montfortu přijížděla do zcela neznámého prostředí, které nikdy neviděla a ve kterém měla strávit zbytek svého dlouhého života. Úkolem ženicha tak bylo ukázat a představit šlechtičně její budoucí domov v co nejlepším světle.

¹⁷⁷ Její mladší sestra Sibylla o dva roky později dostala jako svatební dar stříbrné umyvadlo. Wolfgang E. J. WEBER – Regina DAUSER (edd.), *Faszinierende Frühneuzeit. Reich, Frieden, Kultur und Kommunikation 1500-1800*, Berlin 2008, s. 148.

¹⁷⁸ TAMTÉŽ. Ačkoliv v některých aspektech se zdá dílo Františka Teplého nepřekonatelné, v dnešní době jen potřeba na část informací z jeho obsáhlých jindřichohradeckých dějin pohlížet kriticky. Tento autor zřejmě neznal výše citovaný dopis Adama II. z Hradce, ve kterém zve svého strýce Zachariáše z Hradce na svatbu do Štyrského Hradce konanou roku 1574, protože se domnívá, že svatba se uskutečnila již v roce 1571, kdy ve skutečnosti šlo o zasnuby.

¹⁷⁹ R. van DÜLMEN, *Kultura a každodenní život*, s. 162.

¹⁸⁰ Stejně velkolepé přivítání v Českém Krumlově připravil Vilém z Rožmberka nejprve své první manželce Kateřině z Brunšviku a později i své druhé manželce Žofii Braniborské. Obě svatby se konaly také mimo Království české. Srov. P. KRÁL, *Rodinné slavnosti*, in: V. Bůžek a kol., *Světy*, s. 544-572, zde s. 553.

Před samotným příjezdem novomanželky probíhaly přípravy zámeckého sídla tak, aby vypadalo co nejrepresentativněji a zároveň aby bylo připraveno na nápor velkého množství hostů. Adam II. z Hradce například poručil nově ohodit zámecké zdi a natřít je skořicově červenou barvou.¹⁸¹ Pozornost věnoval také dělům nacházejícím se na zámku, nechal je opravit a přidělat jim nová kola a dvě nápravy k dělům velké střelby. Také k dělům na hradbách byly přidělaný púlháky.¹⁸² Další krok, který Adam II. z Hradce podnikl a mohl souviset s dlouhodobějšími přípravami na svatbu, představuje pokyn pro písaře Petra Túmu, který musel odjet do Českých Budějovic se značným počtem českých grošů, aby mu z nich pregér Kryštof Mattighofer ze Sternfelsu vyrazil nové hradecké tolary, kus v ceně třiceti grošů.¹⁸³

Samotné oslavy přínosu Kateřiny Hradecké z Montfortu trvaly po dobu šesti dní. Celkem se do Jindřichova Hradce sjelo 1536 hostů, kteří byli slavnostně pohoštěni u 153 stolů. Na hostinu bylo potřeba zakoupit padesát volů uherských po pěti a půl kopych grošů. Hovězí maso a stejně tak i jiné pochoutky se připravovaly na rozličné způsoby, proto museli zámeční kuchtíci využívat celé řady různých druhů koření. To radí také kuchařské knihy a vrchnostenské instrukce z 16. a počátku 17. století. Podle nich měli kuchaři „při hostech“ věnovat zvýšenou pozornost chuti, vzhledu i vůni pokrmů. Té docílili přidáním většího množství koření. Používal se zázvor, šafrán, hřebíček, pepř a dobové kuchařky dokonce doporučují „daj všecko koření“.¹⁸⁴ Na slavnost přínosu nevěsty do Jindřichova Hradce ho bylo z Lince zakoupeno za 207 a půl kopy grošů.¹⁸⁵

Na obrovskou hostinu se mohla hradecká kuchyně pod vedením kuchmistra připravit nákupem velkého množství surovin, přesto zůstal problém se servírováním pokrmů, protože slavnost takového rázu kladla zvýšený důraz na kulturu stolování.

¹⁸¹ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 333.

¹⁸² TAMTÉŽ, s. 334. Těžko říci, zda tyto přípravy vůbec souvisely s chystaným sňatkem, účty za služby řemeslníkům opravujícím děla pocházejí již z ledna roku 1574. Je ale dost dobře možné, že šlo, protože tak velkolepé slavnosti byly jistě chystány s velkým předstihem a právě děla na hradbách města mohla jako první upoutat zrak návštěvníka nově přijíždějícího do města. Výstřel z nich také mohl dodat oslavám slavností ráz.

¹⁸³ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 334. Kryštof Matighofer ze Sternfelsu byl mincmistr a prubíř v Českých Budějovicích, který přijímal zakázky také například od Rožmberků. Srov. J. PÁNEK, *Životy II*, s. 571, 623, 652, 823.

¹⁸⁴ J. HRDLIČKA, *Slavnostní stolování na aristokratickém dvoře v raném novověku*, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, České Budějovice 2000, s. 293-314, zde s. 307.

¹⁸⁵ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 333.

Stříbrného nádobí byl ale téměř vždy nedostatek a zásoby hradeckých stříbrnic nemohly vystačit na hostinu pro téměř dva tisíce lidí.¹⁸⁶ Proto musel hradecký pán před svatbou zaplatit navíc ještě za stolní stříbro. Souhrnná částka za tuto položku připadla zlatníkovi z Augšpurku Janovi Tulchovi a činila 131 kop grošů.¹⁸⁷

V rámci oslav se také na náměstí pořádal slavnostní turnaj, kde jednou z hlavních podívaných měl být zápas medvěda s myslivcem, kterého přivedl Adamův přítel Hynek Brtnický z Valdštejna.¹⁸⁸ Tento šlechtic měl s pořádáním rytířského turnaje zkušenost, protože jedno takové velkolepé klání se konalo již roku 1573 v jeho rezidenčním sídle v jihomoravské Brtnici.¹⁸⁹ Mezi nejoblíbenější rytířské hry patřily různé pěší bitvy, honění ke kroužku a klání s dřevci. Těmito aktivitami se bavili hosté na svatbě Anny Hradecké, kterou pořádal její bratr Adam II. z Hradce v roce 1579.¹⁹⁰ Je pravděpodobné, že podobné body programu byly součástí i svatebního veselí jeho samotného.

Ženich také musel být při slavnostní příležitosti skvostně oblečen, a proto si nechal zakoupit od strážského soukeníka přes tři lokte černého sukna na nový kožich.¹⁹¹ Svatební oděv představoval další nezbytný atribut slavnosti, proto bylo důležité zajistit novomanželům nejlepší šaty, především z prestižních důvodů a strachu z pomluvy.¹⁹² Ty jistě nebyly namístě v případě svatebních šatů Kateřiny z Montfortu, jelikož se jejich nositelka vyznačovala širokým rozhledem po módních trendech renesanční doby a vyrostla v prostředí, kde luxusní garderoba z nákladných látek neodmyslitelně patřila ke každodennímu životu. Díky jejímu působení se také později značně změnil styl oblékání Adama II. z Hradce.¹⁹³

¹⁸⁶ J. HRDLIČKA, *Slavnostní stolování* s. 299. Často se šlechtici uchýlovali k půjčování si nádobí od příbuzných, ne vždy s tím měli ale dobrou zkušenost, např. roku 1604 odmítal Petr Vok z Rožmberka půjčit Kateřině z Montfortu stříbrné nádobí na smuteční hostinu po pohřbu Jáchyma Oldřicha z Hradce, protože se mu minule nevrátilo a proto „...zařekl, že do konce žádného hned nic od stříbra nepropůjčím, ...“. Jiří KUBEŠ, *Rodinné vztahy*, zde s. 316.

¹⁸⁷ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 333.

¹⁸⁸ TAMTÉŽ. Medvědi žili v hradním příkopě od té doby, co byla roku 1568 zastřelena medvědice, jejíž mláďata byla na zámek přivezena.

¹⁸⁹ Markéta MARKOVÁ, *Móda na dvoře pánů z Hradce*, in: V. BŮŽEK (ed.), *Poslední pání z Hradce*, s. 319-347, zde s. 345.

¹⁹⁰ V. BŮŽEK – P. KRÁL – J. HRDLIČKA – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 329.

¹⁹¹ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 333.

¹⁹² Milena HAJNÁ, *Móda ve službách moci. Španělská móda a urozená společnost v českých zemích raného novověku*, Olomouc 2015 (=Disertační práce), s. 123.

¹⁹³ M. MARKOVÁ, *Móda*, s. 322-323.

III. 4. Reprezentační funkce slavností

Celý svatební proces od výprosu nevěsty až po její takzvané přinesení na sídlo budoucího manžela je možné označit jako rituál. Pro člověka raného novověku sehrávaly rituály velmi důležitou roli.¹⁹⁴ Protkávaly základní osu celého jeho života.¹⁹⁵ Pomáhaly mu na základě symbolů pochopit jeho místo v sociálně a konfesionálně hierarchizované společnosti. V případě šlechtického prostředí nešlo jen o pochopení své role, ale především o schopnost privilegované místo ve společnosti prostřednictvím rituálu demonstrovat.¹⁹⁶ Tím se rituál stal zároveň i důležitým distinktivním prvkem, který odlišoval prostředí urozených od ostatních sociálních vrstev.¹⁹⁷

Zároveň rituály a ritualizované slavnosti sloužily jako rytmizační prvek, za pomoci kterého se člověk mohl snáze orientovat v časovém horizontu dne, týdne, měsíce, roku a svého životního cyklu vůbec. Na šlechtických dvorech představovaly nejdůležitější a nejpropracovanější slavnostní okamžiky právě rituály spojené s životními cykly urozených, zejména křestní obřad, svatba a pohřeb.¹⁹⁸ Tyto rituály jsou nazývány také jako přechodové, protože prostřednictvím nich člověk vstoupil do nové fáze života, ať už symbolického, společenského nebo materiálního rázu.

Pro šlechtičnu znamenal slavnostní okamžik svatby jednak důležitý reprezentační a symbolický akt, kterým dokazovala svoji náboženskou a sociální příslušnost, jednak významný předěl v jejím osobním životě. Životní cyklus šlechtice je často v ikonografii i písemných pramenech totiž členěn na sedm, nebo později na deset

¹⁹⁴ V užším smyslu je rituál chápán jako náboženský obřad, který zprostředkovává přístup k nadpřirozenému, v širším pojetí pak jako opakovaná a ustálená forma lidského jednání, která zajišťuje soudržnost uvnitř společnosti a určuje jednotlivcovu místo uvnitř této pospolitosti. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 267; B. STOLLBERG-RILINGER, *Rituale*, s. 7-12.

¹⁹⁵ Základní práce k přechodovým rituálům od Arnolda van Gennepa vyšla poprvé v roce 1909. Srov. A. van GENNEP, *Přechodové rituály*. Další práce z českého prostředí: J. PÁNEK, *Aristokratické slavnosti české renesance*, *Opus musicum* 19, 1987, s. 289 -297; P. KRÁL, *Křtiny*, s. 439 – 456; V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 265 - 305.

¹⁹⁶ V. BŮŽEK a kol., *Společnost*, s. 275.

¹⁹⁷ P. KRÁL, *Křtiny*, s. 442.

¹⁹⁸ V. BŮŽEK a kol., *Společnost*, s. 279.

„věků“.¹⁹⁹ Ženský svět byl přitom již od středověku sevřen do tří základních životních etap, panenství, stavu manželského a vdovství.²⁰⁰

Šlechtický sňatek proto představoval pro urozenou rodinu ideální příležitost pro vlastní reprezentaci. Velkolepé svatební slavnosti, které mnohdy trvaly několik hodin nebo dní a vyžadovaly složitou přípravu a organizaci, si mohla dovolit uspořádat a především zaplatit jen taková osoba, která neměla nouzi o peníze, nebo se alespoň dokázala zaručit za obrovský úvěr.²⁰¹ Sňatek dokonce musel odpovídat společenskému postavení šlechty – účastí pozvaných hostů, nádherou, finančním zabezpečením, organizací a symbolikou. Pokud totiž některý z těchto očekávaných prvků chyběl, sňatek byl sice fakticky a právně stvrzen, ale přestával plnit svoji distinktivní funkci.²⁰²

Byly všechny tyto ukazatele moci, urozenosti a bohatství v případě sňatku Adama II. z Hradce dostatečně symbolicky provolávány? Když Václav Březan několik desetiletí po svatbě sepisoval historii rožmberského rodu a jako správce rožmberského archivu se zpětně za pomoci velkého množství archiválií, které jsou dnes částečně ztraceny nebo zničeny, pokoušel zrekonstruovat rok od roku životní příběh již zemřelého Viléma z Rožmberka, neopomněl v rámci událostí roku 1574 vzpomenout také na hradecký přínos. Většina zpráv, které pro těchto dvanáct měsíců do kroniky pronikly, pocházely z neklidných vod evropské politiky. V těchto kruzích patřil k jednomu z nejdůležitějších témat pro rok 1574 „útěk“ polského krále zpět do rodné Francie a s tím související jednání o králi novém, do kterých vehementně zasahoval i Vilém z Rožmberka. Zachyceny musely být také náboženské disputace týkající se

¹⁹⁹ Více o motivu lidských věků V. BŮŽEK – P. KRÁL, *Carpe diem versus memento mori. K výzdobě Rytířského sálu na Rožmberku jako obrazu myšlení Jana Zrinského ze Serynu*, in: Zlatý věk Českokrumlovská 1550-1620, Český Krumlov 2002, s. 77-91.

²⁰⁰ Tyto tři ženské stavy tematizují v ediční řadě s názvem Gender v českých preskriptivních diskurzech raného novověku Jana Ratajová a Lucie Storchová. Srov. Jana RATAJOVÁ – Lucie STORCHOVÁ (edd), *Nádoby mdlé, hlavy nemající? Diskursy panenství a vdovství v české literatuře raného novověku*, Praha, 2008; TYTÉŽ (edd.), *Žena není příšera, ale nejmilejší stvoření boží: diskursy manželství v české literatuře raného novověku*, Praha 2009.

²⁰¹ P. MAŤA, *Svět*, s. 254.

²⁰² P. KRÁL, *Křtiny*, s. 443. V českém šlechtickém prostředí 16. století je možné sledovat takových případů několik. Např. na svatbu Eka ze Salmu a Kateřiny z Pernštejna nepřišel téměř nikdo ze starobylé moravské šlechty na protest proti nedodržení starých rodových úmluv a sňatkové aliance mezi Pernštejnou a pány z Lipé. Srov. P. VOREL, *Pernštejnská svatba*, s. 139-162. Snížit prestiž sňatku katolíka Viléma z Rožmberka s nekatoličkou Žofií Braniborskou v Berlíně roku 1561 se pokusil dokonce Ferdinand I., když nepovolil účast přední české šlechty. Srov. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 312-313.

požadavků nekatolíků, které starší z rožmberských bratrů probíral s nejvyšším kancléřem Království českého Vratislavem z Pernštejna.²⁰³

Mezi těmito obsáhlými vzpomínkami působí krátký záznam o hradeckém přínosu poněkud nepatříčně, avšak dokládá, že se tato slavnost zařadila mezi nejdůležitější kulturní a společenské události roku. Václav Březan v souvislosti s hradeckými oslavami poznamenal: „*Paní Kateřiny hrabinky z Montfortu přínos na Hradec. 21. Septembris, jinak v outerý den sv. Matouše, přínos byl paní Hradecké, paní Kateřiny hraběny z Montfortu, manželky pana Adama z Hradce. I také svatební veselí konáno na Hradci až do pátku s nemalým nákladem, nebo bylo hostí o 153 stoly*“.²⁰⁴

Ve svém lakonickém záznamu tak stihl reflektovat dvě nejdůležitější strategie, které sebezprezentaci zabezpečovaly. Patřil k nim totiž počet hostů, jejich výběr a nákladnost celé slavnosti.²⁰⁵ Mezi další kategorie, které mohly zvýšit prestiž šlechtického rodu, patřila nápaditost při pořádání doprovodných akcí.²⁰⁶ Počet hostů na svatbách opravdu musel alespoň přibližně odpovídat dobovým normám, a pokud tomu tak nebylo, měli účastníci svatby potřebu to zrcadlit v pramenech osobní povahy. A tak si po svatbě Ruffolfa Štubenberka ze Štubenberku s Kateřinou Smiřickou se Smiřic účastník veselí Adam mladší z Valdštejna poznamenal do svého deníku: „*A dnes se vykonaly vodavky, bylo nás tam málo*“.²⁰⁷ Nedostatkem hostů ale slavnostní přínos nevěsty do Jindřichova Hradce rozhodně netrpěl. Naopak šlo asi o jednu z nejlidnatějších slavností v předbělohorských Čechách, která se odehrála na venkovském šlechtickém sídle.²⁰⁸

Počet stolů, u nichž zasedli urození hosté, jejich doprovod, dvorské osoby, personál domácí i vypůjčený často dosahoval několika desítek. Ale počet, který je zaznamenán v souvislosti s přínosem Kateřiny z Montfortu, představuje dosud známé nejvyšší množství v českém prostředí.²⁰⁹ Jindřichohradecký archivář František Teplý vnesl do historického povědomí informaci o tom, že přínosu se zúčastnilo 1836 osob,

²⁰³ J. PÁNEK, *Životy I*, s. 261-270.

²⁰⁴ TAMTÉŽ, s. 268.

²⁰⁵ V. BŮŽEK a kol., *Společnost*, s. 281.

²⁰⁶ V. BŮŽEK – P. KRÁL – J. HRDLIČKA – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 325.

²⁰⁷ M. KOLDINSKÁ – P. MAŤA (edd.), *Deník*, s. 94.

²⁰⁸ To lze odhadovat jednak z počtu stolů a jednak z finanční nákladnosti. V obou ohledech svatba mezi doposud probádanými předbělohorskými slavnostmi vede, jak bude na následujících stranách ukázáno. Srov. P. MAŤA, *Svět*, s. 257; J. HRDLIČKA, *Slavnostní stolování*, s. 295.

²⁰⁹ TAMTÉŽ.

počítá tak s dvanácti osobami u jednoho stolu.²¹⁰ Ačkoliv se zdá tento počet dnešnímu člověku bezmála neuvěřitelný, je nutné si uvědomit, že pro pohoštění hostů bylo k dispozici celé sídlo pánů z Hradce, které již v roce 1574 vykazovalo značnou rozlehlost. Například při přínosu první manželky Viléma z Rožmberka Kateřiny Brunšvicke roku 1557 na českokrumlovský zámek se hodovalo nejen ve „velkém paláci“, který byl určen pro nejurozenější hosty, ale také ve dvou částech zámku určených pro fraucimor a ve „velké čelední místnosti“, kde jedli služebníci Viléma z Rožmberka.²¹¹ I v Jindřichově Hradci tak mohly být stoly rozmístěny ve všelijakých částech rozlehlého komplexu. Zároveň ale musí být s politováním konstatováno, že prameny neinformují o konkrétních účastnících, za pomoci jejichž skladby mohl šlechtic dosáhnout ještě výraznějšího reprezentativního účinku.

Dalším distinktivním znakem slavnosti životního cyklu byla nákladnost příslušné slavnosti.²¹² Ani v tomto ohledu hradecká slavnost rozhodně nezaostávala za běžným dobovým standardem, ačkoliv je těžké vyčíslit všechny náklady vynaložené na přínos Kateřiny z Montfortu. K částce mnohokrát opakované v literatuře 28 885 kop grošů českých, se kterou přišel opět František Teplý, je třeba přistupovat s opatrností, protože šlo o sumu vyčíslenu jen za cesty za nevěstou, vyprošovací dary, zasnuby a svatbu ve Štýrském Hradci.²¹³ Zároveň je také důležitý kritický přístup, protože sumy zahrnující částky často vycházely z dobových odhadů. Relevantní může být srovnání čísla s odhadovou cenou jiných slavností konaných přibližně v téže době. Například zde již zmíněná svatba Adamovy sestry Anny vyšla na 20 000 kop grošů českých, svatební veselí Jana Zrinského s Marií Magdalénou z Kolovrat stálo 11 000 kop grošů českých.²¹⁴ Na jindřichohradecký přínos muselo být vynaloženo další množství financí, dosahující opět velmi vysokých částek. To je možné soudit jednak z Březanova zápisu, ale také to vyplývá z počtu pohoštěných hostů. Jen za potraviny na přípravu různých pokrmů museli páni z Hradce zaplatit mnoho peněz, jelikož právě ve druhé polovině 16. století vrcholil zvyk takzvaného „vznešeného plýtvání“, který také spadá do oblasti reprezentace.²¹⁵

²¹⁰ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 333.

²¹¹ J. HRDLÍČKA, *Slavnostní stolování*, s. 304.

²¹² V. BŮŽEK a kol., *Společnost*, s. 283.

²¹³ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 333.

²¹⁴ P. MAŤA, *Svět*, s. 257.

²¹⁵ Všechno lahodné jídlo, které bylo na šlechticův stůl připraveno, se totiž ve skutečnosti nemohlo sníst. Šlechtic tím, že plýtval jídlem a mohl si to dovolit, utvářel svůj obraz v očích druhého, přičemž dojem z

Tato otázka dostane ještě závažnější rozměr, pokud bude řečeno, že šlechtic ale na plýtvání stejně tak jako na celé svatební oslavy fakticky finance neměl. Na jízdy za nevěstou do Štýrského Hradce bylo z důchodů panské pokladny vynaloženo 7 754 kop grošů českých, ale zbytek částky musel Adam II. pokrýt úvěrem. V roce 1574 se situace ještě zhoršila a vrchnost musela žádat o půjčky i poddané jednotlivých panství, což ale bylo při podobných příležitostech obvyklé. Od roku 1568, tedy od převzetí hospodářství Adamem II. z Hradce, které ale doposud fakticky neproběhlo, do roku 1574 celkový úvěr a zadlužení stoupl o 24 %.²¹⁶ Z toho de facto čtyři roky stouply Adamovy výdaje z velké míry především v důsledku předsvatebních a svatebních nákladů.

Z toho vyplývá, že svatba představovala zásadní zásah do majetkových poměrů pánů z Hradce. Proč ale raně novověký šlechtic věnoval tolik složitě získaného majetku předchozími generacemi do reprezentačních snah? Jelikož jen v případě, kdy majetek šlechtic přetvořil na symbolický kapitál, tedy společenskou prestiž, mohl pomocí něj vytvářet a upevňovat představu o své výjimečnosti a výlučnosti.²¹⁷ Utrácení, chápané dřívější historiografií jako neúčelná marnivost, bylo ve skutečnosti investicí, kterou musel raně novověký šlechtic zaplatit, pokud chtěl nejprve konstruovat a posléze reprezentovat určité společenské postavení. K tomu potřeboval mít k dispozici jisté kulisy a rekvizity, na nichž nebylo možné ušetřit. V případě svatby šlo právě o počet hostů a nákladnost oslav.²¹⁸

Konkrétně Adam II. z Hradce si z pozice bohatého a urozeného šlechtice, tedy z pozice, kterou se snažil prostřednictvím svatby demonstrovat, mohl dovolit žádat věřitele o další úvěry, bez nichž by nebylo fungování jeho zadluženého hospodářství nadále možné. Ve druhé polovině sedmdesátých let 16. století totiž dluhy Adama II. z Hradce i v důsledku svatby vrostly natolik, že představovaly asi desetinásobek čistého ročního finančního výnosu celého dominia. Proto museli regent dominia Štěpán Vratislav z Mitrovic a hejtman Jan Zelendar vyvíjet velké úsilí, aby nacházeli stále nové věřitele nebo zdroje příjmů.²¹⁹ Situace vyvrcholila v roce 1578, kdy Adam II. z Hradce

nadbytku se násobil zvláště ve společnosti, nad kterou visel neustálý otazník v oblasti dostatečného množství potravin. V. BŮŽEK – P. KRÁL – J. HRDLIČKA – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 327.

²¹⁶ V. LEDVINKA, *Úvěr*, s. 99.

²¹⁷ Známý je případ úvěrového podnikatele Bohuslava Malovce z Malovic, který díky svým obchodům dokázal zbohatnout natolik, že odkoupil zámek Hluboká, ale přes své bohatství nedokázal zdaleka dosáhnout prestiže jiných šlechtických rodů, protože majetek pouze hromadil místo toho, aby ho investoval. V. BŮŽEK, *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995, s. 106-116.

²¹⁸ P. MAŤA, *Svět*, s. 228-232.

²¹⁹ V. LEDVINKA, *Adam II. z Hradce*, s. 19.

dokonce musel před svými věřiteli prchnout z Pražského zemského sněmu.²²⁰ V období mezi touto událostí a svatbou mohl v takto obtížné finanční situaci fungovat jen díky autoritě rodu, kterou z velké části zdědil po svých předcích a částečně ji budoval právě velkolepými výdaji na reprezentaci.

Zároveň jedině pozice bohatého urozence, kterou se Adam II. z Hradce snažil velkolepými oslavami demonstrovat, mu mohla zaručit funkce v úřadech, po kterých jistě toužil, ovšem dočkal se jich až o mnoho let později. První politická příležitost pro Adama II. z Hradce nastala až v roce 1585, kdy ho císař Rudolf II. povýšil do úřadu nejvyššího kancléře Království českého.²²¹ Neschopnost získat do té doby úřad i přes slibně rozjetou kariéru u habsburských arciknížat, z politického i náboženského hlediska správný výběr manželky a všemožnou snahu demonstrovat svůj majetek a urozenost může být přisouzeno osobní krizi hradeckého velmože, kterou zažíval právě v těchto letech. Její projevy na okolí zřejmě působily silnějším dojmem než signály, které se snažil, například prostřednictvím svatby, vysílat sám Adam II. z Hradce.²²²

V neposlední řadě se prostřednictvím slavností konaných při přínosu nevěsty, snažil zapůsobit na samotnou novomanželku a její sociální okolí. Veškerá snaha vynaložená při pořádání složitých a náročných oslav vyznívá podobným způsobem jako výše zmiňovaný rodokmen, který si Adam II. z Hradce nechal sestavit. Chtěl jimi demonstrovat legitimitu svého sňatku se štýrskou šlechtičnou ze starobylého říšského rodu.

Ve druhé polovině 16. století se ve šlechtickém prostředí k ustáleným reprezentačním strategiím často připojovaly panegyrické texty. Ty se objevily i v případě sňatku Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu. Jejich rozbor může pomoci dalším způsobem rozšířit dosavadní znalosti o tomto sňatku. V této kapitole byl ukázán alespoň v náznacích myšlenkový svět Adama II. z Hradce. Následující kapitola, ve které bude věnována pozornost právě svatebním oslavným básním, může naznačit, jak byl Adam II. z Hradce vnímán okolím, v tomto případě básníky.

²²⁰ TAMTÉŽ, s. 20.

²²¹ TAMTÉŽ.

²²² Osobní krize se projevovala nedůsledností, nerozhodností, marnivostí, nemírným pitím a holdováním hazardním hrám. TAMTÉŽ, s. 19.

IV. Oslavné básně

IV. 1. Epithalamia

Panegyrické svatební texty měly za úkol prostřednictvím symbolické řeči, různorodých alegorií a metafor oslavit uzavření sňatku i oba novomanžele.²²³ Nejčastěji se objevují v podobě oslavných básní, které literární historici zahrnují do příležitostné poezie, jež se v českých zemích vyskytovala téměř výhradně v latině.²²⁴ Největší rozkvet zažívala během 16. století a na počátku 17. století.²²⁵ Produkce humanisticky znějících veršů byla v této době trendem, ke kterému se přiklonila většina českých literátů.²²⁶

Nešlo ale o žádnou novinku, tato oblast humanistického básnictví měla vzory v antice, konkrétně v období pozdní římské literatury, odkud také pocházela většina žánrů příležitostné poezie. Nový široký zájem o tento druh literatury se objevil v 15. století, kdy se panegyrické básně staly součástí oslav nejdůležitějších přechodových rituálů v italské dvorské kultuře. Od dob antiky sice tyto literární žánry prošly jistou modifikací, většinou si ale uchovaly stejnou podobu přes středověk až do doby humanismu.²²⁷ Jediná výraznější změna, kterou je možné při komparaci básní antických a básní z 16. století shledat, představuje postupné pronikání biblických motivů, které ve většině básní stejně množstvím nepřekonalý alegorie z antické mytologie.²²⁸ Do středoevropského prostředí básnické formy často nepřicházely přímo z antických tradic, nýbrž až zprostředkovaně.²²⁹

²²³ R. SMÍŠEK, *Deplua charitum aurora: Leopold I. a Markéta Tereza Španělská v symbolické řeči gratulačního spisu Sebastiana Glaviniče k jejich sňatku roku 1666*, Listy filologické 137, 2014, s. 41-71, zde s. 43.

²²⁴ Ve vernakulární podobě se příležitostná poezie neprosadila takřka vůbec, existuje pouze několik publikací česko-latinských. L. STORCHOVÁ, *Paupertate styloque connecti. Utváření humanistické učené komunity v českých zemích*, Praha 2010, s. 108.

²²⁵ Oslavné svatební básně ale patří až do přelomu století. Za první epithalamium vzniklé v Čechách označil Matouš Collinus z Chotěřiny svou vlastní sbírku *Carmen de sponsalibus*, která vznikla roku 1544. Srov. L. STORCHOVÁ, *Paupertate*, s. 116.

²²⁶ František ŠMAHEL, *Mezi středověkem a renesancí*, Praha 2002, s. 354.

²²⁷ Jana KOLÁŘOVÁ, *K žánru epithalamia v latinské humanistické poezii*, Česká literatura 55, 2007, s. 25-40, zde s. 25.

²²⁸ TAMTÉŽ, s. 26. Biblický nádech se proměňoval spolu s celkovým pojetím autorů a vydavatele. V některých dílech hraje výraznější roli, jako například v básních Johanna Mathesia, které budou rozebírány na následujících stranách.

²²⁹ TAMTÉŽ, s. 28.

Svatební oslavná poezie patřila vedle kondolenčních básní k nejčastěji se vyskytujícím, protože šlo o nejvýznamnější události lidského života, jakkoliv protikladné. Básně vytvořené k příležitosti sňatku byly nazývány také jako epithalamia, přičemž etymologicky slovo vychází s řeckého *thalamos*. Tento výraz je chápán jako manželské lože. Humanističtí básníci na svých uměleckých textech pracovali za pomoci normativních příruček, které přesně stanovovaly, jak má literát při své tvorbě postupovat.²³⁰ Oblíbená u českých autorů byla například poetika od italsko-francouzského básníka a přírodovědce Iulia Caesara Scaligera *Poetices libri septem*, která vyšla roku 1561.²³¹ V tomto díle se objevovala také definice žánru epithalamia, která zároveň radila, co by nemělo v básni, oslavují sňatek, chybět.²³² Na prvním místě uváděl, že námět básně měl sestávat z přání ženicha a nevěsty. Literáti mohli přihlížet k požadavkům novomanželů a klást důraz na různé situace. V některých případech mělo být vyzdviženo úsilí a péče novomanželů, jindy jejich spojení za pomoci Venuše a Kupida. Na druhém místě se měla objevit chvála snoubenců, ať už jejich rodu, fyzické krásy nebo nadání. S tímto artiklem se rozhodně nešetřilo, humanismus se vyžíval v nadsazených chvalozpěvech a na negativní vlastnosti se zde rozhodně místo nenašlo. Dále bylo úkolem básníka popřát novomanželům vše dobré. Také mohly přijít na řadu různé rozpustilosti a hříčky. Opomenuta nezůstávala ani nejdůležitější funkce manželství, a tak se příslibovalo, vyprošovalo nebo předpovídalo potomstvo. Poté měl podle Scaligera následovat výčet vhodných antických motivů. Nejlépe se pro tuto situaci hodily příklady slavných manželství z antické mytologie, například sňatek Pelea a Thetidy.

Básně měly svým způsobem normativní charakter a vzhledem k jejich vysoké kvantitativní produkci v průběhu 16. století se velmi často objevovaly i takové, které sice po formální stránce splňovaly představu dokonalého veršování, jinak jim ale literárními kritiky 20. století byla vytýkána strnulost, bezobsažnost a nápodoba modelových poetik. Nejvíce jim v básních chyběla autentičnost a inovativnost.

²³⁰ Podle D. Martínkové v českém prostředí autoři často pracovali např. se spisem *Peri epideiktikon* z konce 3. století, který zde byl známý pod jménem rétora Menandra z Laodiceje. K neznámějším autorům poetik, vznikajícím v 16. století, patřili např. Iulius Caesar Scaliger, Pierre de Ronsard, Philip Melanchton nebo Jakob Pontanus, někdy jakožto rodák z Mostu nazývaný také jako Bohemus. Z českého prostředí normativní příručky psal např. Augustin Olomoucký. TAMTÉŽ.

²³¹ TAMTÉŽ, s. 26.

²³² Na tomto místě vychází autorka z volného překladu poetiky od Jany Kolářové, který uveřejnila ve svém článku zabývajícím se svatebními básněmi. TAMTÉŽ, s. 27.

V takových textech se zároveň objevovala ustálená topoi, buďto v podobě slovních spojení, nebo celého myšlenkového tématu.²³³ Přílišná originalita příležitostné básně mohla být ale v době svého vzniku dokonce na škodu. Pokud se totiž autor vzdálil od dohodnuté literární praxe, mohl se tím vyloučit z komunity pisatelů.²³⁴

Zároveň existovaly básně, které se, ač dodržovaly literární formu i námět, odlišovaly od standardu díky silněji individualizovanému nakládání s citáty. Často šlo o takové, jejichž autoři měli nějaký vztah k manželskému páru, kterému byl spis dedikován. Například literát Tomáš Mitis z Limuz, jenž skládal pro Rožmberky panegyrika dlouhodobě a ve velmi hojném počtu, využil ve své básni, která oslavovala třetí manželský svazek Viléma z Rožmberka, jenž se ženil s markraběnkou Annou Marií z Bádenu, hesla jihočeského velmože *pospíchej pomalu*, které skloňoval a užíval v různých pádech a situacích.²³⁵ Také mohlo hrát roli básnické nadání, díky němuž dokázal autor vystihnout sňatek v širokých souvislostech a zároveň pomocí jazykové obratnosti naznačit různé diference konkrétního sňatku. V epithalamiu věnovaném Matyáši Gubernatorovi ze Žlutic se autor Pavel z Jizbice odkázal v básni na oslavencovo jméno a umně ho využil k lexikální hříčce: „Protože se jmenuješ Gubernator, kormidluj řádně sebe i svůj dům“.²³⁶

Lucie Storchová poukázala na to, že pokud je k humanistickým příležitostným básním přistupováno empiricky jako k historickému prameni, mohou být zdrojem širokého poznání společnosti druhé poloviny 16. století. Z tohoto hlediska byly skladby doposud spíše opomíjeny. Tématem jejího zájmu byly komunikační struktury českého humanismu, které jsou z velkého množství vydávané příležitostné poezie čitelné. Pro historiky je dále důležité, že básně byly také prostorem sebe prezentace nejen básníků, ale i oslavovaných příjemců, často zároveň mecenášů.²³⁷

Sepsání příležitostné latinské poezie iniciovali sami učenci, básně ale mohly být vytvořeny také na objednávku mecenáše. Pokaždé básníci-klienti očekávali za svůj výstup nějakou odměnu, ať už nemateriálního, nebo materiálního rázu. Za básně mohli humanisté získat například úřad, predikát, pomoc při soudních sporech či podporu od

²³³ Josef Hrabák topoi charakterizuje takto: „Je to klišé, myšlenkové a výrazové schéma, které přechází z antiky přes středověk až k dnešku... Z hlediska originality je to prvek „ničící“. Srov. Josef HRABÁK, *Literární komparatistika*, Praha 1976, s. 45.

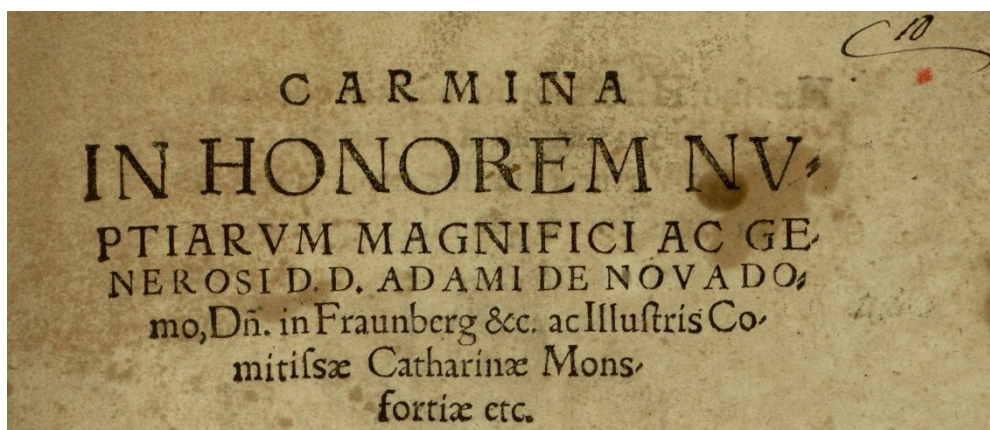
²³⁴ L. STORCHOVÁ, *Paupertate*, s. 105.

²³⁵ P. KINDLMANN, *Antické motivy*, s. 40.

²³⁶ J. KOLÁŘOVÁ, *K žánru epithalamia*, s. 32.

²³⁷ L. STORCHOVÁ, *Paupertate*, s. 109.

dobře postaveného šlechtice při zanášení majetku do desek zemských a dalších jednáních na úradech, kam měli jejich mecenáši přístup. Pokud příležitostná latinská poezie sklidila na mecenášově dvoře úspěch, umožňovala básníkům získat si jejich dlouhodobější přízeň. Díky formální náročnosti tohoto žánru totiž básník jeho zvládnutím dokazoval svůj literární um a mohl tímto způsobem přesvědčit mecenáše o další, třeba i rozsáhlejší zakázce na své umělecké psaní.²³⁸ Často za básně požadovali i honorář materiálního rázu, konkrétně například zimní oblečení, potraviny, knihy nebo koně.²³⁹

Obrázek 1 - Název sborníku

Také páni z Hradce, jako jeden z nejpřednějších a nejbohatších rodů předbělohorské doby, museli svoji urozenost zdůrazňovat okázalou kulturní orientací. Potřeba jejich osobní reprezentace se projevovala ve stavebních podnicích, sbírce vzácných výtvarných a sochařských děl, sériích cenných hmotných předmětů a mimo jiné další právě i v podpoře literátů. Literárním mecenátem jednak dokazovali svůj společenský rozhled a dosaženou úroveň vzdělání, jednak jim mohl přinášet uspokojení estetických potřeb.²⁴⁰

Již před sepsáním epithalamia na oslavu sňatku Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu vznikala literární díla, ve kterých jako mecenáši vystupovali páni z Hradce. Adam I. z Hradce sice podpořil finančními prostředky vydání jen jedné knihy, musí být

²³⁸ Lucie Storchová dokonce příležitostnou poezii nazývá jako „kalkulovaný umělecký produkt“. TAMTÉŽ, s. 104.

²³⁹ TAMTÉŽ, s. 126.

²⁴⁰ J. HRDLIČKA, *Literární mecenát posledních pánů z Hradce*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 349-369, zde s. 349.

ale bráno na zřetel, že v první polovině 16. století nebyl literární mecenát mezi českými šlechtici ještě natolik rozšířen. Jeho syn Jáchym z Hradce se už finančně podílel na vydání celkem třinácti titulů, přičemž je patrné, že intenzita podpory literátů stoupala spolu s důležitostí úřednických funkcí, které tento hradecký velmož zastával.²⁴¹ Nejčastějším námětem děl, jež financoval, byla náboženská literatura zastoupena konkrétně osmi tisky. V této době se také na Jindřichohradecku již začal utvářet zatím nepřilíh početný literární okruh. V období Jáchyma z Hradce do něho patřili Jan Stráněnský, Tomáš Rešl a především Šimon Lomnický z Budče, asi nejznámější jihočeský literát doby předbělohorské. Ten působil na hradeckém panství jako školní správce, konkrétně v Kardašově Řečici, ale pouze do roku 1580. Poté přešel do služeb sousedních Rožmberků a započal svou literární činnost. I nadále však udržoval styky s hradeckými pány.²⁴²

Po nešťastné smrti Jáchyma z Hradce roku 1565 panovalo poměrně dlouhou dobu na hradeckém panství vydavatelské vakuum. Od jeho úmrtí až do roku 1568 měla finance pod správou Anna Hradecká z Rožmberka.²⁴³ Ta se sice mecenátu také věnovala, konkrétně jí byl dedikován náboženský spis od Tomáše Bavorovského, ale to už v roce 1552.²⁴⁴ Ve složitém období po smrti manžela měla mnoho jiných starostí a musela vyřídit velké množství závažných záležitostí, než aby se mohla zabývat mecenátem. Adam II. z Hradce sice oficiálně roku 1568 převzal hospodářství, ale jak bylo výše popsáno, formálně se vlády ujal až po své svatbě a do té doby nepodnikl žádnou činnost ani v oblasti literárního mecenátu. Od smrti Jáchyma z Hradce do svatby Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu roku 1574 uplynulo téměř devět let, aniž by páni z Hradce podpořili místní literární činnost. Právě chystaný velkolepý sňatek představoval pro básníky ideální příležitost představit svůj literární um a získat si pána zlaté pětিলisté růže i spolu s jeho budoucí paní.

²⁴¹ Jedno vydání literárního díla podpořil ještě bez úřadu. Jako hejtman bechyňského kraje se podílel na vydání rovněž jednoho díla. Když vykonával funkci karlštejského purkrabího, přispěl na vydání dvou titulů a jako nejvyšší kancléř podpořil vydání devíti knih. TAMTÉŽ, s. 359.

²⁴² Například napsal oslavnou báseň pro syna Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu Jáchyma Oldřicha z Hradce, který si roku 1599 bral za manželku Marii Maxmiliánu z Hohenzollernu na zámku Sigmaringen. Tento česky psaný oslavný spis nese název *Věno manželské aneb Epithalamium české ku poctivosti sňatku a slavného svatebního veselí i přínosu nových milých manželův*. Stejně tak věnoval epithalamium jeho sestře Lucii Otýlii z Hradce, která si brala roku 1602 Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka. TAMTÉŽ s. 364; *Knihopis*, č. 4981; TAMTÉŽ, č. 4937.

²⁴³ V. LEDVINKA, *Úvěr*, s. 55.

²⁴⁴ J. HRDLÍČKA, *Literární mecenát*, s. 364.

Tuto příležitost samozřejmě literáti nepromeškali a na počest budoucích novomanželů vzniklo dílo nazvané „*Carmina in honorem nuptiarum magnifici ac generosi D.D. adami de Nova Domo, Dn. in Fraunberg a acclustris Comissae Catharinae Monsfortiae etc.*“.²⁴⁵ Tento svazek latinských básní byl vydán v Praze knihtiskařem Jiřím z Dačic roku 1574.²⁴⁶ Dačický rodák, někdy označovaný také jako Jiří Jakubův z Dačic, aktivně tiskl od roku 1563 na Starém Městě pražském. Do roku 1618 se dochovalo 265 známých tisků z jeho dílny.²⁴⁷ Základ produkce Jiřího z Dačic tvořila náboženská a moralistní literatura. Spolu s učebnicemi a humanistickými sborníčky představovala téměř devět desetin jeho celkové produkce.²⁴⁸ Živobytí zajišťoval Jiřímu Dačickému nejen knihtisk, ale aktivně se zabýval i prodejem knih. Byl spojen s knihkupcem a spisovatelem Tomášem Mitisem z Limuz, jenž si na konci šedesátých let otevřel obchod s knihami v Karlově koleji.²⁴⁹ Přes něj také vedla cesta Jiřího Dačického k pánům z Hradce, protože Tomáš Mitis byl jedním z autorů básní ve sborníku napsaném na oslavu hradecké svatby.

IV. 2. Básně Tomáše Mitise z Limuz

Tento básník patřil mezi nejvýraznější postavy českého humanismu. Narodil se roku 1523 v Nymburce a později studoval na pražské utrakvistické univerzitě pod vedením Matouše Collina z Chotěřiny.²⁵⁰ Ten ho také seznámil s Janem Hodějovským z Hodějova, největším mecenášem literátů v předbělohorském období z řad šlechticů.²⁵¹ Vykonával funkci správce školy u svatého Jindřicha v Praze a později si otevřel ve

²⁴⁵ Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě II*, Praha 1966, s. 355.

²⁴⁶ KNM, sign. 46 c 40, přívazek 10.

²⁴⁷ Petra VEČEŘOVÁ, *Knihtiskaři Jiří Jakubův Dačický a Jan Othmar Jakubův Dačický*, Praha 2012 (= Dizertační práce), s. 16. Velmi zajímavý je soukromý život Jiřího Dačického, který se rozhodl do svého druhého manželství vstoupit s nevěstkou Markétou Kubicovou. Městská rada mu toto morálně problematické soužití zakazovala a po řadě sporů mu bylo roku 1606 odebráno měšťanství. TAMTÉŽ, s. 20.

²⁴⁸ TAMTÉŽ, s. 49.

²⁴⁹ Zikmund WINTER, *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách*, Praha 1909, s. 275.

²⁵⁰ J. HEJNIC – J. MARTÍNEK, *Rukověť III*, s. 339. Matouš Collinus z Chotěřiny představuje další důležitou postavu českého humanismu. Získal vzdělání ve Wittenberku pod vedením Filipa Mechantona. Později působil na utrakvistické univerzitě v Praze, ze které byl za své radikální názory vyloučen. Shromazďuje kolem sebe velmi početnou skupinu svých žáků, humanistických literátů. Více k jeho osobě L. STORCHOVÁ, *Paupertate*, s. 89-91, 123-127.

²⁵¹ Jeho přičiněním získal Tomáš Mitis roku 1556 erb a titul z Limuz.

svém domě na Starém Městě pražském soukromou školu. Nejdéle se věnoval výše zmíněnému knihkupeckému obchodu, kde prodával knihy jak české, tak zahraniční produkce. S cizinou měl dobré spojení, vedl korespondenci dokonce s Filipem Melanchtonem a sortiment v jeho knihkupectví představovaly knihy především s protestantskou tematikou, ať už kalvínskou, nebo zwingliánskou, z nichž celá řada byla v Čechách zakázána.²⁵² To potvrzuje i mandát Maxmiliána II., ve kterém roku 1571 nařizuje prohlídku Mitisova skladu v Karlově koleji a následné zapečetění nalezené závadné literatury.²⁵³

Tomáš Mitis z Limuz patřil mezi básníky s dlouholetou zkušeností s psaním pro Rožmberky. Pánům s erbem červené růže dokonce sepsal nejvíce panegyrik ze všech literátů, kteří pro ně pracovali. Působení na rožmberském dvoře souvisí s členstvím Tomáše Mitise v družině Jana Hodějovského z Hodějova. Ten ve dvacátých letech 16. století vystupoval mezi rožmberskými služebníky a rožmberské orientaci zůstal věrný až do konce života. Díky tomu i jeho literární družina věnovala posledním Rožmberkům pozornost.²⁵⁴ Roku 1566 například věnoval Tomáš Mitis Petru Vokovi knihu o dobytí Sigtetu a roku 1578 oslavil sňatek Viléma z Rožmberka s Annou Marií Bádenskou oslavnou básní.²⁵⁵

Rody pánů z Hradce a Rožmberků si byly velmi blízké. Vždyť matka Adama II. z Hradce, Anna z Hradecká z Rožmberka, byla nevlastní sestrou posledních pánů erbu červené růže, Viléma z Rožmberka a Petra Voka z Rožmberka. Rodiny byly neustále v kontaktu, jednak prostřednictvím korespondence, ve které si nejčastěji sdělovaly zdravotní stav, ale také se vídaly osobně, právě při důležitých přechodových rituálech jako byly křtiny, svatby a pohřby.²⁵⁶ Díky těmto kontaktům probíhal mezi Jindřichovým Hradcem a Českým Krumlovem, potažmo Třeboní přesun různých dvořanů, kteří s sebou přinášeli z jednoho dvora na druhý i nové kulturní vjemy. Pro pány z Hradce již dříve psali básníci z družiny Jana Hodějovského z Hodějova, například již zmiňovaný Matouš Collinus z Chotěřiny sestavil roku 1565 žalostný nápis na hrob tragicky

²⁵² J. HEJNIC – J. MARTÍNEK, *Rukověť III*, s. 340.

²⁵³ O dekretu více Jan KOLÁR (ed.), *Svět za tři českých králů. Výbor z kronikářských zápisů o letech 1526-1596*, Praha 1987, s. 128-131.

²⁵⁴ Josef HEJNIC, *K literárním a bibliofilským zájmům dvou posledních Rožmberků*, in: V. Bůžek (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, České Budějovice 1993 (= Opera historica 3), s. 224. Nejvíce děl, jejichž autorem byl Tomáš Mitis a která vznikala pro Viléma a Petra Voka z Rožmberka, spadá do období kolem sedmdesátých let 16. století.

²⁵⁵ P. KINDLMANN, *Antické motivy*, s. 38.

²⁵⁶ Vztahy mezi pány zlaté a červené růže se zabýval Jiří Kubeš. Srov. Jiří KUBEŠ, *Rodinné vztahy* s. 279.

zemřelého Jáchyma z Hradce.²⁵⁷ Je proto přirozené, že jedním z autorů básní, sepsaných na počest významného hradeckého sňatku, se stal Tomáš Mitis z Limuz jako oblíbený rožmberský autor a zároveň žák i pokračovatel Matouše Colliny z Chotěřiny.

Tomáš Mitis z Limuz byl autorem prvních tří stran sborníku básní, věnovaných Adamu II. z Hradce a Kateřině z Montfortu, který celkem obsahuje deset listů. První, titulní strana nesla název celého sborníku a dále pokračovala několika Mitisovými verši. Ty jsou směřovány na Jindřichův Hradec, který nesl latinský název *Nova Domus*.²⁵⁸ Toho využil autor k jazykové hříčce, když poukazoval na to, že dům, který se nazývá nový, je ve skutečnosti starý. Odkazoval tak na starobylost rodu pánů z Hradce. Zároveň hradecký dům vybízel, aby vydal nové potomstvo, ze kterého by povstali ctitelé Kristovi v potácející se zemi. Dále žádal, ať se pradědům a dědům rodí „Alcidae“. Alcidae je rodné jméno hrdiny z řecké mytologie Herakla, který zosobňoval tělesnou sílu a odvahu.²⁵⁹ Na konci listu jsou napsány bibliografické údaje o místě i čase vydání a o vydavateli, konkrétně, že sborník byl vtištěn v Praze Jiřím z Dačic roku 1574.

Na straně druhé je vyobrazení erbu rodu pánů z Hradce provedené jako rytina. Nad a pod erbem Mitis básnickým jazykem stručně popsal symboly, které se na něm nacházejí. Nazývá je jako vybrané hrdinské znaky, jimiž je obohacen vznešený nový dům. Zároveň představují znamení síly, které v různých bojích proslavili předkové. „Květiny, věnce a růže označují pozemské bitvy svedené na polích, kotva bitvy, které se

Obrázek 2 - Hradecký erb použitý v básni

²⁵⁷ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 308.

²⁵⁸ Verše jsou v originále uvedeny takto: „*In novam domum*:“. KNM, sign. 46 c 40, přívazek 10.

²⁵⁹ V římské mytologii je nazýván jako Herkules. Srov. James HALL, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 152.

uskutečnily na mořích“.²⁶⁰ Dále autor popsal, že k těmto znakům se přidává náhrdelník a „rouno, které ze zlatého kovu ulil rytíř Jáchym“.²⁶¹ Tento básnický obrat upozorňoval na velkou poctu, jaké se dostalo Jáchymovi z Hradce, když roku 1561 získal za své služby habsburskému domu od španělského krále Filipa II. Řád zlatého rouna. V Království českém se stal po Vratislavovi z Pernštejna, který ho obdržel roku 1555, teprve jeho druhým nositelem.²⁶² Vilém z Rožmberka byl rytířem tohoto řádu titulován až roku 1585. Řetězový náhrdelník s přívěškem zlatého ovčího rouna byl udělován jednotlivým šlechticům za zásluhy a titul rytíře Řádu zlatého rouna nebyl žádným způsobem dědičný. V básni a na ikonografickém zobrazení erbu rodu pánů z Hradce byl motiv řádu využit, ačkoliv jeho faktický nositel byl již téměř devět let po smrti. Proto je zřejmé, že pro Jáchymova dědice Adama II. z Hradce, potažmo pro skladatele jeho panegyrických básní, představoval řád velmi důležitý symbol moci, úspěchu a jistě také výlučnosti vzhledem k tomu, že v roce konání svatby byly stále mezi české šlechtice uděleny pouze dva tituly. Motiv řádu se tak stal ustáleným nástrojem reprezentace a propagandy i pro následující generace rodu.

Na třetí, poslední straně pocházející z dílny Tomáše Mitise, se nachází báseň, která má představovat panegyrik na rodové znaky vznešeného a urozeného pána z Hradce.²⁶³ Autor se zde věnoval symbolům, které byly na předchozí straně jen stručně popsány. Opět lingvisticky rozvíjel protiklad „Nového domu“ a starověkého rodu. Díky tomu, že něco starého předkládal v kontrastu s něčím novým, ještě více umocnil dojem starobylosti.²⁶⁴ V dalších verších autor vyzdvihoval znamení „*ursina*“, jež označovalo a zdobilo rožmberský rod, který byl již po mnoho staletí příbuzný s „novým domem“. Zatímco v domnělém rodokmenu, který si nechal vytvořit Adam II. pro potvrzení své urozenosti, spojení s Rožmberky chybělo, v básni se stalo jedním ze základních motivů, za pomoci kterého byla zvýrazněna starobylost rodu. Básník nejenže poukázal na spojení s Rožmberky, ale rovnou upozornil na jeden z nejdůležitějších symbolických

²⁶⁰ Volný překlad z latinského originálu: „*Lilia, sarta, rosae designant praelia terra commissa in campis, ancora gesta mari*“. Srov. KNM, sign. 46 c 40, přívazek 10.

²⁶¹ TAMTÉŽ. Volný překlad originálního znění: „*Illis accessit torquis, vellus metallo ex auri, fulsit quo Ioachimus Eques*“.

²⁶² V. BŮŽEK, *Jáchym z Hradce*, s. 10-12.

²⁶³ Volný překlad originálního znění „*In imagines gentilicias magnifici ac Generofi D. D. Adami de Noua domo...*“. Srov. KNM, sign. 46 c 40, přívazek 10.

²⁶⁴ TAMTÉŽ: „*Lilia, sarta, rosae, simul Ancora sacra, celebre est Stemma Noue, antiqua nobilitate, domus*.“ Ve volném českém překladu: „Květina, věnec, růže, spolu zakotveny vírou, oslavují rodokmen starověké šlechty z Nového domu“.

kapitálů, díky kterému Rožmberkové ospravedlňovali svoje výlučné postavení mezi českou šlechtou, tedy příbuznost s italským rodem Ursini.²⁶⁵

Příbuznost rodů zlaté a červené růže básník na dalších řádcích potvrzoval, když v básni poznamenal, že Řád zlatého rouna upevňuje unii, která byla spojena manželstvím Jáchyma z Hradce a Anny z Rožmberka. Dále oslovoval přímo Adama s tím, že je dědicem všech těchto zásluh a ctností a vyzýval ho k radosti. Radovat se měl ze spojení s hrabaty z Montfortu a z toho, že se stane mužem, partnerem a především otcem.

Z celkového vyznění Mitisových básní je patrná především snaha o oslavu rodu pánů z Hradce. Autor klade důraz na starobylost, urozenost a moc této rodiny. Tyto přednosti legitimizuje na základě dvou důležitých symbolů. Za prvé pomocí Řádu zlatého rouna a za druhé spojenectvím s rožmberským rodem. Zároveň se v básních dvakrát objevuje výzva k pokračování rodu. Nejprve je žádán rod, ať vydá potomstvo, posléze se má Adam radovat ze sňatku, jelikož jen díky manželství se může stát otcem. Pokud novomanželé přivedou na svět potomky, bude moci rod kontinuálně pokračovat ve své starobylosti.

IV. 3. Básně Pavla Lucína

Autorem dalšího listu ze sborníku byl Pavel Lucín, jenž sám sebe v latinských básních nazývá jako Paulus Lucinus.²⁶⁶ V Jindřichově Hradci kolem roku 1574 zastával funkci městského písaře. Věnoval se také obchodu, na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let zásoboval zámek vínem a rybami. Na panství pánů z Hradce žil až do své smrti roku 1597. Další jeho životní aspekt představovala literární tvorba. Studia na univerzitě v Praze dokončil roku 1546, což je zásadní informace, jelikož Tomáš Mitis z Limuz se stává bakalářem v témže roce. Šlo o spolužáky, které vedl stejný učitel, totiž Matouš Collinus z Chotěřiny. I Pavel Lucín patřil do mladšího okruhu družiny Jana Hodějovského z Hodějova a svým spisem se podílel například na gratulačním sborníku

²⁶⁵ Mýtus o italském původu Rožmberků se objevuje již od poloviny 15. století a na rožmberském dvoře zůstává pevně zakotven. Pro potvrzení této myšlenky vzniklo roku 1497 dokonce falzum, které se hlásilo do 14. století a zdůrazňovalo původ Rožmberků z „knížat Ursinovských ze Vlach“. Vilém z Rožmberka pak tohoto falsa znovu využil při sporu s knížaty z Plavna. Srov. J. HRDLIČKA, *Jak se utváří paměť*, s. 69.

²⁶⁶ Narodil se v Táboře a bakalářské studium dokončil na pražské univerzitě. Po studiích nějaký čas strávil v rodném Táboře, kde působil jako učitel a konšel. Později se odstěhoval do Jindřichova Hradce. J. HRDLIČKA, *Literární mecenát*, s. 360.

básní ke korunovaci Maxmiliána II. z roku 1562.²⁶⁷ Jeho literární produkce zdaleka nedosahovala takového množství vydaných děl jako produkce Tomáše Mitise, Šimona Lomnického z Budče nebo Matouše Collina z Chotěřiny. Díky jeho společným studiím na univerzitě s Tomášem Mitisem se nabízí vysvětlení pro jejich spolupráci na sborníku básní vydaných k počtě svatby Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu. Zároveň není potřeba u Pavla Lucína hledat komunikační síť, díky které se mohl stát básníkem pánů z Hradce, protože jako městský písař měl příležitost se se svojí vrchností setkávat poměrně často.

Pavel Lucín napsal do sborníku jeden list, který není možné chápat jako epithalamium v takovém smyslu, jak bylo charakterizováno již dříve v tomto textu. Jde spíše o blahopřání k sňatku, věnování a předmluvu k básním Johanna Mathesia, kterými je naplněn zbytek sborníku. Hradecký písař směřoval a adresoval své básně přímo Adamovi II. z Hradce.²⁶⁸ Oslovoval ho „...barone Adame, hrdino a dědici nového domu, když je mi dobře známa tvá zbožnost a cnost, když se mě blíže dotýká tvá přízeň, proč bych tě neměl oslavit svými básněmi?“²⁶⁹ Z toho je možné soudit, že Lucín byl opravdu se svojí vrchností v kontaktu a že Adama II. z Hradce osobně znal. Autor pokračoval přáním k radostnému sňatku, kde dokonce Adama nazývá jako patrona.²⁷⁰ Mladý pán z Hradce pro něj představoval jakéhosi ochránce. Oznamoval mu, že pro jeho svatbu vyprošuje to nejlepší, přičemž všechny prosby směřují a vyjadřují k tomu: „...aby Kateřina ozdobila tvé svatební lůžko, Adame, ta zrozená z krve hrabat Montfortů, aby korunovala Nový dům zdravými dětmi a sličným potomstvem.“²⁷¹ Stejně jako v básni Tomáše Mitise se tak objevuje motiv pokračování rodu, což potvrzuje, že nejdůležitější funkcí sňatku v raném novověku bylo zplodit potomky a zachovat tak rodovou kontinuitu.²⁷² Teprve v okamžiku, kdy bude zajištěn dědic, dosáhne Adamova vláda vrcholu.

²⁶⁷ L. STORCHOVÁ, *Paupertate*, s. 166.

²⁶⁸ Volný český překlad z latinského originálu: „*Ad magnificum ac generosum D. D. Adamum de Noua domo, ...*“. Srov. KNM, sign. 46 c 40, přívazek 10.

²⁶⁹ Volný překlad z „...*baro Adame, Nouoq domensis, Heros ac haeres cognita saepé mihi: Cúm tua me pietas propius quoq tangat, a angat, Cur non á Musis concelebrere meis?*“. TAMTÉŽ.

²⁷⁰ „*Hae tibi gratantur connubia laeta Patrono, ...*“, ve volném překladu: „přeji ti radostné manželství patrona (ochránce)...“. TAMTÉŽ.

²⁷¹ Volný předklad z latinského originálu: „...*ut Catarina tuos ornet Adame toros, Montforti Comitum quae fanguine nata coronet, Stirpe virente Nouam, prole decente Domum.*“. TAMTÉŽ.

²⁷² V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 271. Šlechtici si přáli především chlapce, kteří mohli v budoucnu zajistit pokračování rodu, rozšiřovat zděděný majetek a tradici ve jménu mnoha generací předků.

Následující řádky komentují a ospravedlňují dar, který Adamovi II. z Hradce předával Pavel Lucín zřejmě společně s Tomášem Mitisem: „Mezitím od nás přijmi Mathesiovy aforismy, vyjádřené jakýmikoliv lyrickými způsoby“, žádá Lucín Adama.²⁷³ Zároveň ho ale upozorňuje, že mnohé verše z nich budou novomanžele napomínat, například, aby vychovali dobrého hospodáře. „Tak se snad nebudeš moci zlobit na svého poddaného Lucina“.²⁷⁴ Vyslovuje Lucínus přání a sám sebe v básni nazývá jako klienta. Tuto žádost pro jistotu ještě jednou zopakuje: „A přeji si, že Kristus dá, že se nikdy zlobit nebudeš. Ať poznáš, že ten dar ti nebyl poslán zbytečně, dar vhodný ke svatbě ale přiměřený zákonu“.²⁷⁵ List je na závěr podepsán: „Oddaný Paulus Lucinus, hradecký písař“.²⁷⁶

Lucínův text působí mnohem civilnějším dojmem než básně Tomáše Mitise. Hradecký písař nepoužíval ke svému sdělení alegorické symboly, naopak se vyjadřoval spíše přímočaře a jeho blahopřání a žádosti vzbuzovaly upřímný dojem. Z básně je patrné, že Pavel Lucín působil na hradeckém dvoře, znal místní prostředí a osobu svého mecenáše, přičemž je možné vysledovat vztah podřízenosti a nadřízenosti, který mezi nimi panoval. Zároveň básník v textu sám sebe pasoval do role klienta a Adama II. z Hradce nazýval jako patrona.

Poměr patrona a klienta představuje v bádání o raném novověku jednu z důležitých kategorií, díky které je možné vysledovat rozměr vztahové struktury předbělohorské společnosti a vysvětlit její základní funkční mechanismy.²⁷⁷ Ale označování těchto struktur termíny „patron“ a „klient“ je často považováno spíše za moderní abstrakci, protože v českém jazyce se až na výjimky používaly výrazy se širším významem jako například přítel nebo soused. Ve zde rozebírané latinské písemnosti je možné se setkat přímo s užitím latinských termínů, které daly kategorii používané moderními historiky název. Ne vždy užití těchto slov v soudobém textu dosvědčuje skutečnou existenci patronátního vztahu, jelikož se mohlo jednat pouze o jednostrannou domněnku klienta, která byla spíše přáním nežli skutečností.²⁷⁸

²⁷³ Volný český překlad z latinského originálu: „*Interrea á nobis Aphorismos sume Mathesi, Inclusos lyricis quomodocunq modis*“. TAMTÉŽ.

²⁷⁴ Volný překlad latinského: „*Sic te haud Lucini poterit piguisse clientis*“. TAMTÉŽ.

²⁷⁵ Volně přeloženo z latinského originálu: „*Et ne unquam pigeat, Christus id, opto, dabit. Sic tibi cognosces non frustra haec munera mitti, Munera pro thalamis parua, fed apta, legi*“. TAMTÉŽ.

²⁷⁶ V originále: „*Addictus Paulus Lucinus Reipub.; Nouodomensis a libellis*“. TAMTÉŽ.

²⁷⁷ P. MAŤA, *Svět*, s. 657.

²⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 661.

V případě Adama II. z Hradce a Pavla Lucína jejich vztah ale vyhovoval i dalším požadavkům na tento poměr. Panoval mezi nerovnými osobami, měl dlouhodobý charakter a v neposlední řadě patron přinášel klientovi ochranu, podporu a umožnil mu přístup ke zdrojům, které mu klient oplácel lojalitou a protisloužbami.²⁷⁹

Aby zůstal jejich, ač nerovný, vztah zachován, měl Pavel Lucín v básni potřebu vyslovit přání, ať se na něho jeho pán nezlobí kvůli tomu, že mu dává k sňatku darem aforismy, které jsou celé protkané radami jak správně postupovat v manželském životě. Šlo o básně Johanna Mathesia, které jsou stejně jako ostatní verše ve sborníku napsané v latině. Jejich autor zemřel v roce 1565 a aforismy tak byly vybrány do sborníku pro Adama II. z Hradce z již vydané tvorby. O manželství hovoří s univerzální platností, aniž by byly vytvořeny „na míru“ jejich adresátovi. Přesto je nesmírně pozoruhodné, že hradecký písař Pavel Lucín a Tomáš Mitis, vybrali jako dar pro hradeckého pána právě toto literární dílo, a to především kvůli postavě jeho autora.

IV. 4. Básně Johanna Mathesia

Johann Mathesius se narodil roku 1504 v saské obci Rochlitz, studoval v Norimberku a Ingolstadtu. Poté pracoval jako domácí učitel v Mnichově a na zámku Odelhausen nedaleko Augšpurku. Na svých působištích se postupně seznamoval s učením Martina Luthera a roku 1529 odešel pln očekávání do Wittenberku, kde na něj ihned po příjezdu učinilo jeho kázání mocný dojem.²⁸⁰

V roce 1532 nastoupil na funkci rektora v jáchymovské městské škole.²⁸¹ Mathesius vedl školu v duchu myšlenek reformace a kladl důraz na znalosti hlavních věroučných témat luterské reformace.²⁸² Ve čtyřicátých letech se na nějaký čas opět

²⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 658.

²⁸⁰ Jiří JUST, *Život luterského sboru. Jáchymov a Jan Mathesius*, in: Jiří Just – Zdeněk Nešpor – Ondřej Matějka (edd.), *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí*, Praha 2009, s. 59-65, zde s. 61. V tomto městě, kde tehdy kromě Luthera působily nejvýznamnější osobnosti doby spojené s reformací, jako například Filip Melancthon nebo Lucas Cranach, Mathesius začal opět studovat teologii, přírodní vědy a pedagogiku.²⁸⁰

²⁸¹ TAMTÉŽ, s. 59. Byl tak svědkem obrovského růstu tohoto sídliště, které bylo povýšeno na horní město a zároveň opatřeno příslušnými privilegii v roce 1520. Díky rozsáhlému nalezišti stříbra a řadě horníků ze sousedního Saska se ve třicátých letech 16. století dokonce stalo na krátký čas druhým nejlidnatějším městem po Praze.

²⁸² Na škole například směly studovat i dívky. TAMTÉŽ.

uchýlil do Wittenberku. Zde se snažil o prohloubení studia teologie a zároveň utužoval přátelství s Lutherem díky časté účasti v takzvaném Lutherově domácím kroužku.²⁸³

Z rukou samotného zakladatele evangelické církve byl roku 1542 ordinován na kněze. Po návratu zpět do Jáchymova ze své pozice kněze řešil problémy místního obyvatelstva pramenící z přelidněnosti a zároveň jeho mnohonárodnostního a multikonfesijního složení.²⁸⁴ Jáchymov měl již od počátku svého založení rodinou Šliků předpoklady stát se centrem velkého konfliktu, jelikož sem proudili horníci, ale i vzdělanci a kazatelé z celé střední Evropy. A opravdu v prvních desetiletích své existence se toto město stalo ohniskem reformačního teologického dialogu i prvních konfliktů mezi jednotlivými konfesemi.²⁸⁵ Po těchto nárazových bouřích panoval od čtyřicátých do šedesátých let 16. století v Jáchymově klid a dokonce rozvoj ve výtvarné, literární a hudební kultuře. Historici se domnívají, že hlavním důvodem pro pokojný průběh těchto let byla osobnost Johanna Mathesia, který v Jáchymově působil dlouhých třicet tři let až do své smrti v roce 1565. Takových výsledků dosáhl díky příklonu k humanistické vzdělanosti namísto náboženské netolerance a zároveň snahou o podnícení konfesijní a politické disciplinace ve městě.²⁸⁶

Mezi jeho nejzásadnější literární díla patří hornická postila Sarepta.²⁸⁷ Tu přijal osobně císař Maxmilián II. v roce 1563 při návštěvě Ostrova nad Ohří. Mathesius se také stal autorem první biografie o Martinu Lutherovi, při jejímž psaní mohl čerpat z vlastních vzpomínek. Zásadní pro tuto práci je ale jeho dílo Oekonomia neboli zpráva, jak se má chovat hospodář.²⁸⁸ Mathesius ji složil roku 1560 v latině na počest svatby diakona Basiliuse Cammerhöfera, o rok později vyšla tiskem v německém překladu. Šlo o rady různého druhu, například jak se starat o hospodářství, děti, čeleď ale také pojednání o manželství a vstupování do něj. Oekonomia byla přeložena do češtiny roku 1574, ve stejném roce, jako byly Adamovi z Hradce darovány Mathesiovy verše.

²⁸³ Nebo také „tishreden“.

²⁸⁴ Petr HLAVÁČEK, *Jak se šlikovský Jáchymov nestal ohniskem ikonoklasmu. Studie k vlivům evropských reformací v česko-saském prostoru*, in: Kateřina Horníčková – Michal Šroněk, *In puncto religionis. Konfesijní dimenze předbělohorské kultury Čech a Moravy*, Praha 2013, s. 253-263.

²⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 255. Ve městě působil například reformní radikál Tomáš Müntzer nebo iniciátor ikonoklasmu Andreas Bodenstein von Karlstadt, nejradikálnější saský reformátor.

²⁸⁶ TAMTÉŽ, s. 262.

²⁸⁷ Dohromady šestnáct kázání, přičemž každé představuje určité hornické téma. Zásadní je, že součástí Sarepty je také stručná historie města. J. JUST, *Život luteránského sboru*, s. 64.

²⁸⁸ V originálním německém znění „*Oeconomia, oder Bericht, wie sich ein Hauszvatter halten soll*“. TAMTÉŽ.

Překlad připravil Tomáš Řešátko ze Soběslavi a věnoval ho své vrchnosti, Petru Vokovi z Rožmberka.

V tomto roce se objevil velký zájem o literární díla jáchymovského humanisty, který byl již devět let po smrti. Dar jeho díla Petru Vokovi není nikterak zarážející vzhledem k protestantské orientaci mladšího z posledních rožmberských bratří. V případě svatby Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu, dvou katolíků, vyvolává výběr nekatolického básníka řadu otázek, na které je možné poměrně snadno odpovědět. Tomáš Mitis a pravděpodobně i Pavel Lucín byli nekatolického vyznání. U prvně jmenovaného to vysvětluje z jeho literární orientace směřované v překladech i v originální tvorbě k luteránské nebo zwingliánské literatuře. Dalším vodítkem pro určení jejich víry může být i evangelické vyznání jejich univerzitního učitele Matouše Colinna z Chotěřiny. Je proto přirozené, že tito dva bývalí spolužáci vybrali pro pána z Hradce dílo autora jim blízkého a známého. Zároveň minimálně Pavel Lucín znal Adama II. z Hradce i jindřichohradecké náboženské poměry, co do náboženské orientace. Pokud by o svém pánu věděl, že přísně vystupuje proti nekatolíkům nebo podniká ve městě zásadnější rekatolizační zásahy, jistě by si netroufl ho rozzlobit konfesní provokací vzhledem k tomu, že z jeho básně je jasně patrné, že by si rád zachoval jeho přízeň. Má sice trochu obavy z daru, jenž mu předává, ale pro samotnou obsahovou stránku, nikoliv pro osobu jeho autora.

Postava a dílo Johanna Mathesia zároveň v soudobé společnosti dalece přesáhly hranice regionu i celé země. Jeho vliv je patrný i v rakouských zemích a Uhrách. Mathesiovo dílo přijal i habsburský císař Maxmilián II., který svou vládou reprezentoval rod nanejvýše katolický, přestože o počátcích jeho vlády jsou často vedeny diskuze v souvislosti s otázkou jeho osobní zbožnosti. Mathesius mohl působit jako univerzální vzdělanec a humanista, ale takové chápání jeho díla mohlo vzejít pouze z nadkonfesijně smýšlející společnosti. Výběr básní od luteránského autora, které jsou darovány katolickému šlechtici, pro to jasně hovoří, a vlastně potvrzuje dvě teorie. Zaprvé, že Adam II. z Hradce byl katolíkem, dodržoval víru svého starobylého rodu, ale jeho náboženské postoje nebyly nikterak nesnášenlivé, alespoň do doby před sňatkem s Kateřinou z Montfortu. Za druhé je zřejmé, že jeho sociální okolí Adamovu osobu i stejným způsobem chápalo a takovému způsobu myšlení se přizpůsobovalo. Před polovinou sedmdesátých let panovalo v Jindřichově Hradci ovzduší, ve kterém byl prostor pro náboženskou snášenlivost, a to nejen na úrovni literárního mecenátu. Nedlouho po svatbě roku 1574 se začaly objevovat výraznější náznaky

konfesionalizace, o čemž bude krátce pojednáno v závěru této práce. Tuto myšlenku dokládá paralelní vývoj na rožmberském panství, kde do roku 1575 panovaly četné styky s pražskou utrakvistickou univerzitou, jejíž literáti neopomněli věnovat Vilémovi z Rožmberka příležitostné verše při každé významnější příležitosti a zároveň žádali o finanční podporu. Po zmiňovaném roce tyto kontakty značně ochladly a Vilém z Rožmberka věnoval ve svém mecenátu stále více pozornosti českokrumlovským jezuitům.²⁸⁹

Ze samotných svatebních básní, které jsou koncipovány jako naučení budoucím novomanželům, jak se k sobě chovat nebo vychovávat děti, je patrná autorova široká orientace v biblických textech, jelikož celý text je protkán aluzemi na postavy ze Starého i Nového zákona. Objevují se zde například Zachariáš, Tobíáš, Jezabel, Herodias, Abigail, David, Jakub, Lea, Abrahám nebo Simeon. Nejsou v textu z důvodu potřeby alegorizace nebo ozvláštňení básní, naopak slouží jako názorné ukázky vhodných a nevhodných kroků v manželství. Také rady jsou zde pro názornost často vyjádřeny explicitně a přímo konkretizovány: „Děti drž doma, ať se veřejně netoulají, ať se brzy učí příst přízi a vlnu a malovat“. Doporučení básník také sděloval za pomoci různých průpovědek, moralistních, ale i humorných: „Voják i milovník jsou škaredí, jsou-li staří“. Typické pro báseň jsou poučení, která vyzývala k životu manželskému především v křesťanském duchu a velmi často autor využívá v textu postavy Ježíše Krista, Boha Otce i Ducha svatého. Naopak se v něm neobjevují žádné antické motivy, což je pro humanistickou příležitostnou poezii značně neobvyklé.²⁹⁰

Důkladnější rozbor Mathesiových básní by mohl přinést cenný náhled do problematiky chápání manželství v očích raně novověkého luteránského kněze. Zajímavé by bylo také porovnat tuto poezii se svatebními kázáními od Johanna Mathesia, která také vyšla tiskem, což ale není předmětem této práce.²⁹¹

²⁸⁹ J. HEJNIC, *K literárním a bibliofilským zájmům*, s. 224.

²⁹⁰ J. KOLÁŘOVÁ, *K žánru epithalamia*, s. 26.

²⁹¹ Ukázat úlohu raně novověké manželky v očích Johanna Mathesia na základě jeho svatebních kázání se pokusil Albrecht CLASSEN, *Der Liebes- und Ehediskurs vom hohen Mittelalter bis zum frühen 17. Jahrhundert*, Münster 2005, s. 222-234.

V. Závěr

V předložené práci byla zkoumána svatba Adama II. z Hradce s Kateřinou z Montfortu z pohledu předbělohorských šlechtických sňatkových strategií a rituálu svatebních oslav. Dochované prameny k tématu neumožnily úplný, detailní popis oslav, proto na něj bylo pohlédnuto v širším kontextu raně novověkých slavností.

Stěžejní archiválií pro bádání nad tímto tématem byl sborník latinských humanistických básní, které dostal ke svatbě Adam II. z Hradce od literáta a nakladatele Tomáše Mitise z Limuz a hradeckého písaře Pavla Lucína. Spojnici mezi těmito autory tvoří jejich učitel Matouš Collinus z Chotěřiny. Epithalamia kladla důraz na několik aspektů. V básních obou autorů je především zdůrazňována urozenost Adama II. z Hradce, která je doložena různými symboly, jež zdobily erb se zlatou pětistlou růží. Mezi nimi hraje důležitou roli Řád zlatého rouna, který získal Adamův otec, Jáchym z Hradce. Dalším motivem, který se v básních shodně objevuje, je očekávání potomstva. Sličné děti měly doslova korunovat hradecký rod a svatba s Kateřinou z Montfortu se tak měla stát prostředkem, díky kterému bude pokračování rodu zajištěno. Třetím důležitým prvkem básní je blahopřání autorů k sňatku a přání všeho nejlepšího.

Básně tak potvrzují, že nejdůležitějším posláním manželského spojení ve šlechtickém prostředí bylo zplození potomka, díky čemuž mohlo být navázáno na rodovou kontinuitu, a také vyzdvihují hloubku urozenosti jako jeden ze znaků, od něhož šlechta odvozovala své výlučné postavení v sociální hierarchii. Epithalamia svým pojetím nijak nevystupují ze závazné normy, jakou humanističtí básníci museli ve svých dílech uplatňovat. Dojmu souvztažnosti básně ke konkrétnímu sňatku Adama II. z Hradce je zde docíleno využitím rodového erbu, poznámkami vztahujícími se k historii rodu a především opakujícími se jazykovými hříčkami s latinským označením hradeckého dominia „nova domus“.

Z komunikace, kterou vedl Pavel Lucín prostřednictvím básně s Adamem II. z Hradce, je dále patrné, jakým způsobem byl hradecký velmož vnímán v očích druhých. Městský písař a zároveň člověk, který Adama II. z Hradce osobně znal, mu věnoval spolu se svým blahopřáním také ponaučení do manželství vycházející ze svatebního kázání od luteránského kazatele působícího v Jáchymově Johanna Mathesia, aniž by se obával, jak budou verše u jeho vrchnosti přijaty. To vypovídá jednak o toleranci Adama II. z Hradce v oblasti víry, ale také o celospolečenské náladě

v sedmdesátých letech 16. století v Jindřichově Hradci, kdy zatím, alespoň v kultuře, převažovala myšlenka nadkonfesijního křesťanství. To koresponduje i ze závěry Josefa Hrdličky z knihy *Víra a moc*, kde uvádí, že hradecký velmož se začal jednoznačně katolicky prezentovat až od osmdesátých let 16. století.²⁹²

Díky tomuto závěru je možné se přesunout k další zásadní otázce, kterou si autorka pokládala v úvodu této práce. Šlo o problematiku výběru vhodné nevěsty pro Adama II. z Hradce. Ve snaze na tuto otázku najít odpověď bylo v první kapitole rozebráno několik kritérií, které hrály při výběru partnerky ve šlechtickém prostředí důležitou roli. Po přihlédnutí ke všem těmto aspektům je možné konstatovat, že velký podíl na výběru Adamovy manželky měl rakouský arcikníže Karel Štýrský. Kateřina z Montfortu strávila několik let jako členka fraucimoru jeho manželky Anny Bavorské na dvoře ve Štýrském Hradci, který vykazoval velké katolické vyhranění. Bigotní víra a především výrazný příklon k římskokatolickému vyznání pak provázel Kateřinu z Montfortu po zbytek života. To je patrné z jejích pozdějších rekatolizačních snah v Jindřichově Hradci, které sice nejsou předmětem této práce, ale představují důležitý kontext sňatku, proto je nutné k nim přihlédnout. V tomto směru se jeví nejzásadnější příchod jezuitů do Jindřichova Hradce na pozvání Kateřiny z Montfortu a Adama II. z Hradce. Šlechtična od začátku stavby koleje představovala jejich věrnou mecenášku a podporovatelku.²⁹³

S přihlédnutím ke třem aspektům, tedy ke zmíněnému náčrtu pozdějšího působení Kateřiny z Montfortu v Jindřichově Hradci, k nábožensky tolerantnímu smýšlení Adama II. z Hradce, které bylo popsáno již výše, a k neobvyklosti lokality, ze které jeho manželka pocházela, budí sňatek dojem, že opravdu nevzešel z náhodného setkání nebo milostného vzplanutí. Naopak to potvrzuje teorii, že arcikníže vybral Adamovi za manželku Kateřinu z důvodu potřeby upevnit na důležitém českém šlechtickém dvoře katolickou víru. Dalo se také očekávat, že vzhledem k postavení velmožova otce a děda, bude i Adam II. z Hradce obsazen do vysokých zemských či dvorských úřadů.

Aby hradecký velmož náležitě demonstroval své symbolické postavení v české šlechtické hierarchii, jež odvozoval od úspěchů předků a starobylosti svého rodu, uspořádal na počest přínosu nevěsty do Jindřichova Hradce tři dny trvající oslavy. Ty se

²⁹² J. HRDLÍČKA, *Víra a moc*, s. 174.

²⁹³ TAMTÉŽ, s. 175-179. Zde také více kroků, které Kateřina z Montfortu v rámci rekatolizačního úsilí podnikla.

vymykaly svým počtem hostů a nákladností totožným šlechtickým slavnostem pořádaným v předbělohorském Království českém. Velkolepostí chtěl Adam II. z Hradce také zapůsobit na svou novomanželku, která pocházela z velmi kulturně vyspělého prostředí. Už v době svatby byly ale finanční zásoby pánů z Hradce vyčerpány, proto muselo být uzavřeno mnoho nových úvěrů. Čím méně majetku Adam II. z Hradce fakticky vlastnil, tím více musel nákladnou reprezentací přesvědčovat své sociální okolí o opaku, aby mohl nadále využívat nezbytných půjček a neztratil své výlučné postavení v očích věřitelů.

Cílem této práce bylo najít odpověď na řadu otázek. Autorka doufá, že alespoň v některých případech se to za pomoci pramenů a již vydané literatury podařilo. Musí ale přiznat, že přes všechnu svou snahu má spíše dojem, že otázek, které její práce vyvolává, je mnohem více, než těch, na které odpověděla. Jedna z nich se přímo naskytá v souvislosti s výše zmíněným. A totiž pokud měla manželka třeba jen teoretickou možnost ovlivňovat manžellovo rozhodování v oblasti víry, není potřeba přehodnotit dosavadní chápání historiků o postavení raně novověké šlechtičny, která až na několik výjimek vyzdvižených v Janáčkových *Ženách* české renesance, stála spíše v pozadí svého manžela?²⁹⁴ Zbožnost může nabízet jednu z cest, která přinášela ženám novou autonomní úlohu ve společnosti. Více informací k tomuto tématu by mohlo přinést detailnější zkoumání působení Kateřiny Hradecké z Montfortu v Jindřichově Hradci, která zde od svatby prožila zbytek svého života a také zde roku 1631 zemřela ve věku sedmdesáti pěti let. Byla tak svědkem všech zásadních událostí týkajících se přelomové doby prvního třicetiletí 17. století. Nosné by tak bylo určitě zkoumání vztahů šlechtičny s městským prostředím, ale také s jinými urozenými dámami Království českého. Nesměl by být opomenut ani obraz Kateřiny z Montfortu jako manželky, matky a babičky. Takový komplexní pohled na původem štýrskou šlechtičnu, usazenou v Jindřichově Hradci, by mohl přinést cenné výsledky do oblasti bádání o urozené vrstvě společnosti v raném novověku.

²⁹⁴ To platilo alespoň v případě rolí, které byly v raném novověku chápány jako mužské. Ženě nenáležela sféra politická, úloha v zabezpečování hospodářství ani válce. Srov. V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 330.

VI. Seznam použitých pramenů a literatury

VI. 1. Prameny

Prameny nevydané

Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, fond Rodinný archiv pánů z Hradce, inv.č. 392, sing. II H 2, kart. 23.

Staré tisky

MITIS, Tomáš, *Carmina in honorem nuptiarum magnifici ac generosi D.D. adami de Nova Domo, Dn. in Fraunberg a acclustris Comissae Catharinae Monsfortiae etc.*, Pragae, 1574. [Knihovna národního muzea: 46 c 40 přív. 10, UK : 52 C 15 přívazek 11].

Prameny vydané

BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef, *Rodinný život posledních pánů z Hradce ve světle jejich korespondence*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6), s. 145-271.

DVORSKÝ, František (ed.), *Staré písemné památky žen a dcer českých*, Praha 1869.

KUBEŠ, Jiří, *Rodinné vztahy pánů z Hradce a Rožmberků v předbělohorském období*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6), s. 289-290.

KOLÁR, Jan (ed.), *Svět za tři českých králů. Výbor z kronikářských zápisů o letech 1526-1596*, Praha 1987.

PÁNEK, Jaroslav (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I-II*, Praha 1985.

RATAJOVÁ, Jana – STORCHOVÁ, Lucie (edd), *Nádoby mdlé, hlavy nemající? Diskursy panenství a vdovství v české literatuře raného novověku*, Praha, 2008.

RATAJOVÁ, Jana – STORCHOVÁ, Lucie (edd.), *Žena není příšera, ale nejmilejší stvoření boží: diskursy manželství v české literatuře raného novověku*, Praha 2009.

TISCHER, František (ed.), *Dopisy hejtmana Šťastného Pušperského z Pleší ku panu Jáchymovi z Hradce (1553-1561)*, Věstník Královské české společnosti nauk, část VIII., Praha 1903.

VI. 2. Literatura

BASTL, Beatrix, *Mezi mocí a bezmocí. Úvahy o každodenním životě šlechticů v raném novověku*, Dějiny a současnost 16, 1994, č. 3, s. 24 - 26.

BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehe. Die adelige Frau in der Frühen Neuzeit*, Wien 2000.

BURMEISTER, Karl Heinz, *Die Grafen von Montfort*, in: Bernd Wiedmann (ed.), *Die Grafen von Montfort. Geschichte und Kultur*, Friedrichshafen 1982, s. 9-16, zde s. 15.

BŮŽEK, Václav, *Aristokratický dvůr a rezidenční město (Český Krumlov mezi 16. až 18. stoletím)*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*, České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), s. 365-397.

BŮŽEK, Václav, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*, České Budějovice 2006 (= Monographia historica 7).

BŮŽEK, Václav, *Jáchym z Hradce: velmož ve službách země a dvora*, Dějiny a současnost 37, 2015, č. 7, s. 10-12.

BŮŽEK, Václav, (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6).

BŮŽEK, Václav, *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995.

BŮŽEK, Václav a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity konflikty*, Praha 2010.

BŮŽEK, Václav, *Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (= Opera historica 7), 1999, s. 15-20.

BŮŽEK, Václav (ed.), *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků*, České Budějovice 2009 (= Opera historica 13).

BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997.

BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef, *Schwäbische und badische Grafentöchter als Ehefrauen von südböhmischen Adelligen zu Beginn der habsburgischen Regierung im Königreich Böhmen*, Zeitschrift für Württembergische Landesgeschichte 71, 2012, s. 213–227.

BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha-Litomyšl 2002.

BŮŽEK, Václav – JAKUBEC, Ondřej, *Kratochvíle posledních Rožmberků*, Praha 2012.

BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (= Opera historica 7).

- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel, *Carpe diem versus memento mori. K výzdobě Rytířského sálu na Rožmberku jako obrazu myšlení Jana Zrinského ze Serynu*, in: Zlatý věk Českokrumlovska 1550-1620, Český Krumlov 2002.
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007.
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, České Budějovice 2000 (= Opera historica 8).
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740)*, České Budějovice 2003 (= Opera historica 10).
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, České Budějovice 1993 (= Opera historica 3).
- BŮŽEK, Václav – PÁLFFY, Géza, *Integrace šlechty z českých a uherských zemí ke dvoru Ferdinanda I.*, Český časopis historický 101, 2003, s. 542-581.
- BŮŽEK, Václav – SMÍŠEK, Rostislav, *Říšský sněm v Augšpurku roku 1559 pohledem Jáchyma z Hradce*, Folia Historica Bohemica 23, 2008, s. 35-89.
- CLASSEN, Albrecht, *Der Liebes- und Ehediskurs vom hohen Mittelalter bis zum frühen 17. Jahrhundert*, Münster 2005, s. 222-234.
- van DÜLMEN, Richard, *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století)*, Praha 1999.
- FRITZOVÁ, Charlotte - RŮŽIČKA, Jindřich, *Španělský sňatek Vratislava z Pernštejna roku 1555*, Sborník prací východočeských archivů 3, 1975, s. 63 - 77.
- van GENNEP, Arnold, *Přechodové rituály. Systematické studium rituálů*, Praha 1997.
- HAJNÁ, Milena, *Móda ve službách moci. Španělská móda a urozená společnost v českých zemích raného novověku*, Olomouc 2015 (=Disertační práce).
- HALL, James, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991.
- HAMANNOVÁ, Brigitte, *Habsburkové: životopisná encyklopedie*, Praha 2010.
- HEJNIC, Josef, *K literárním a bibliofilským zájmům dvou posledních Rožmberků*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, České Budějovice 1993 (= Opera historica 3), s. 223-232.
- HEJNIC, Josef – MARTÍNEK, Jan, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě I–IV*, Praha 1966–1982.
- HLAVÁČEK, Petr, *Jak se Šlikovský Jáchymov nestal ohniskem ikonoklasmu. Studie k vlivům evropských reformací v česko-saském prostoru*, in: Kateřina Horníčková – Michal Šroněk, In: pucto religionis. Konfesijní dimenze předbělohorské kultury Čech a Moravy, Praha 2013, s. 253-263.

HOLÝ, Martin, *Šlechtické sňatky v českých zemích v letech 1500 až 1650*, Historická demografie 27, 2003, s. 5-35.

HRABÁK, Josef, *Literární komparatistika*, Praha 1976.

HRDLIČKA, Josef, *Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na aristokratických dvorech v raně novověkých českých zemích*, České Budějovice 2000 (= Monographia historica 1).

HRDLIČKA, Josef, *Jak se utváří paměť. Legenda o dělení růží a její proměny na počátku 17. století*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 68-87.

HRDLIČKA, Josef, „...kuchyni svou k správě tobě poroučím.“ *Kuchyňský personál v rezidencích pánů z Hradce a Rožmberků*, Jihočeský sborník historický 65, 1996, s. 148-169.

HRDLIČKA, Josef, *Literární mecenát posledních pánů z Hradce*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6), s. 349-369.

HRDLIČKA, Josef, *Poslední páni z Hradce v pramenech a literatuře*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6), s. 33-62.

HRDLIČKA, Josef, *Provoz vídeňského domu Jáchyma z Hradce*, in: Václav BŮŽEK (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6).

HRDLIČKA, Josef, *Slavnostní stolování na aristokratickém dvoře v raném novověku*, in: Václav Bůžek - Pavel Král (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, České Budějovice 2000 (= Opera historica 8), s. 293-314.

HRDLIČKA, Josef, *Víra a moc. Politika, komunikace a protireformace v předmoderním městě (Jindřichův Hradec 1590-1630)*, České Budějovice 2013.

JANÁČEK, Josef, *České dějiny. Doba předbělohorská 1526–1547, I/1,2*, Praha 1968–1984.

JANÁČEK, Josef, *Rudolf II.*, Praha 1987

JANÁČEK, Josef, *Ženy české renesance*, Praha 1976.

JUST, Jiří, *Život lutherského sboru. Jáchymov a Jan Mathesius*, in: Jiří Just – Zdeněk Nešpor – Ondřej Matějka (edd.), *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí*, s. 59-65.

KAVKA, František, *Zlatý věk Růží. Kus české historie 16. století*, Praha 1966 (2. vydání 1993).

KELLER, Katrin, *Erzherzogin Maria von Innerösterreich (1551-1608). Zwischen Habsburg und Wittelsbach*, Vídeň 2012.

KINDLMANN, Petr, *Antické motivy ve světě posledních Rožmberků*, České Budějovice 2013, (=Diplomová práce).

KOLÁŘOVÁ, Jana, *K žánru epithalamia v latinské humanistické poezii*, Česká literatura 55, 2007, s. 25-41.

KOVÁŘ, Milan, *Novokřtělci na dominiu pánů z Hradce*, in: Václav Bůžek (ed), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6), s. 387-401.

KOVÁŘ, Milan, *Rybníky na dominiu Pánů z Hradce ve druhé polovině 16. století*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6) s. 63-77.

KRÁL, Pavel, *Konec manželství Adama Pavla Slavaty z Chlumu a Košumberka a Marie Markéty z Eggenberku*, Opera historica 16, 2015, s. 185-207.

KRÁL, Pavel, *Křtiny, svatby a pohřby. K vzájemné reflexi panovnických a šlechtických přechodových rituálů ve druhé polovině 16. a první polovině 17. století*, in: Václav Bůžek - Pavel KRÁL (edd.), *Šlechta v Habsburské monarchii a císařský dvůr (1526 - 1740)*, České Budějovice 2003 (= Opera historica 10), s. 439-456.

KRÁL, Pavel, *Muž a žena mezi přechodovými rituály rodinného života*, in: Václav Bůžek - Pavel Král (edd.), *Společnost v zemích habsburské monarchie a její obraz v pramenech (1526-1740)*, České Budějovice 2006 (= Opera historica 11), s. 425-439.

KRÁL, Pavel, *Rodinné slavnosti*, in: Václav Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011, s. 544-572.

KRČÁLOVÁ, Jarmila, *Centrální stavby české renesance*, Praha 1976

KRČÁLOVÁ, Jarmila, *Státní hrad a zámek v Jindřichově Hradci*, in: Jindřichův Hradec. Státní zámek a památky v okolí, Praha 1959, s. 1-20.

LEDVINKA, Václav, *Adam II. z Hradce a poslední páni z Hradce v ekonomice, kultuře a politice 16. století*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (Opera historica 6), s. 7-32.

LEDVINKA, Václav, *Dům pánů z Hradce pod Stupni (Příspěvek k poznání geneze a funkcí renesančního šlechtického paláce v Praze)*, FHB 10, 1986, s. 269-309

LEDVINKA, Václav, *Šlechtická svatba v Praze roku 1579 (K charakteru aristokratických slavností české renesance)*, Documenta Pragensia 12, 1995, s. 105-113.

LEDVINKA, Václav, *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách (Finanční hospodaření pánů z Hradce 1560 – 1596)*, Praha 1985.

MAREK, Pavel, *Půvaby renesanční Itálie*, in: Václav Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011, s. 35-46.

MAREK, Pavel, *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*, (Prameny k českým dějinám 16.–18. století, řada B, sv. 1), České Budějovice 2005.

MAREK, Pavel – PRAŽÁKOVÁ, Kateřina, *Sňatkové strategie se zahraniční šlechtou*, in: Václav Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011, s. 152-165,

MARKOVÁ, Markéta, *Móda na dvoře pánů z Hradce*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (Opera historica 6), s. 319-347.

MARTÍNEK, Jan, *Drobné literární útvary za humanismu*, Zprávy jednoty klasických filologů 7, 1965, s. 18-19.

- MAŤA, Petr, *Svět české aristokracie (1500 - 1700)*, Praha 2004.
- MÍKA, Alois, *Feudální velkostatek v jižních Čechách (XIV.-XVII. století)*, Sborník historický 1, 1953, s. 122-213.
- MUK, Jan, *Zakladatelka jindřichohradeckého gymnasia Kateřina roz. z Montfortu a její dcera Lucie Otýlie z Hradce*, in: 77. výroční zpráva stát. československého reálného gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1936-37, Jindřichův Hradec 1937, s. 3 -11.
- NOVÁK, Josef, *Zámek jindřichohradecký*, Jindřichův Hradec 1905.
- PÁNEK, Jaroslav, *Aristokratické slavnosti české renesance*, Opus musicum 19, 1987, s. 289-297.
- PÁNEK, Jaroslav, *Vilém z Rožmberka. Politik smíru*, Praha 1998.
- PETRÁŇ, Josef a kol., *Dějiny hmotné kultury. Kultura každodenního života od 16. do 18. století I, II*, Praha 1995.
- ŘEHOŘ, Tomáš, *Jáchym z Hradce*, in: Výroční zpráva c. k. gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1885, Jindřichův Hradec, 1885.
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého IV*, Praha 1885.
- SCHAD, Martha, *Die Frauen des Hauses Fugger von der Lilie (15. – 17. Jahrhundert)*, Tübingen 1989.
- SCHINDLING, Anton, *Utváření konfesí, konfesionalizace a multikonfesionalita jako základní problém evropských dějin 16. a 17. Nová německá literatura k problematice*, Český časopis historický 106, 2008, s. 80-108.
- SMÍŠEK, Rostislav, *Deplua charitum aurora: Leopold I. a Markéta Tereza Španělská v symbolické řeči gratulačního spisu Sebastiana Glaviniče k jejich sňatku roku 1666*, Listy filologické 137, 2014, s. 41-71.
- SMÍŠEK, Rostislav, *Šlechtic a sňatek ve druhé polovině 17. století. Sňatkové strategie Jana Adolfa a Ferdinanda ze Schwarzenberku*, Folia historica bohemia 24, 2009, s. 167-198.
- STLOUKAL, Karel, *Konec rodu pánů z Hradce*, Jihočeský sborník historický 33, 1964, s. 121-130.
- STLOUKAL, Karel, *Papežská politika a císařský dvůr pražský na přelomu XVI. a XVII. věku*, Praha 1925.
- STOLLBERG-RILINGER, Barbara, *Rituale*, Frankfurt am Main 2013.
- STORCHOVÁ, Lucie, *Paupertate styloque connecti. Utváření humanistické učenecké komunity v českých zemích*, Praha 2010.
- ŠMAHEL, František, *Mezi středověkem a renesancí*, Praha 2002.
- TAUBEROVÁ, Vendula, *Cesty a cestování posledních pánů z Hradce*, České Budějovice 2000 (=Diplomová práce).

TEPLÝ, František, *Dějiny města Jindřichova Hradce, I/1-4 a II/1-3*, Jindřichův Hradec 1927-1934.

TEPLÝ, František, *Pout' mého života*, Praha 2015.

VÁLKA, Josef, *Homo festivans*, in: Václav Bůžek - Pavel Král (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, České Budějovice 2000 (= Opera historica 8), s. 5-17.

VEČEŘOVÁ, Petra, *Knihtiskaři Jiří Jakubův Dačický a Jan Othmar Jakubův Dačický*, Praha 2012 (= Dizertační práce).

VOREL, Petr, *Aristokratické svatby v Čechách a na Moravě v 16. století jako prostředek společenské komunikace a stavovské zábavy*, in: Václav Bůžek - Pavel Král (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, České Budějovice 2000 (= Opera historica 8), s. 191-206.

VOREL, Petr, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu erbu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999.

VOREL, Petr, *Pernštejnská svatba v Prostějově roku 1550*, Časopis Matice moravské 114, 1995, s. 139-162.

WEBER, Wolfgang E. J. – DAUSER Regina (edd.), *Faszinierende Frühneuzeit. Reich, Frieden, Kultur und Kommunikation 1500-1800*, Berlin 2008.

WEIß, Ronald, *Die Grafen von Montfort im 16. Jahrhundert*, Markdorf-Tettnang 1992.

WINTER, Zikmund, *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách*, Praha 1909.

VII. Seznam vyobrazení a příloh

Seznam vyobrazení v textu

1. Titulek sborníku básní vydaných na počest svatby Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu [převzato z *Carmina in honorem nuptiarum...*, KNM, sign. 46 c 40, přívazek 10]
2. Vyobrazení hradeckého erbu v básni [převzato z *Carmina in honorem nuptiarum...*, KNM, sign. 46 c 40, přívazek 10]

Seznam příloh

1. Portrét Adama II. z Hradce [převzato z Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997, obrazové přílohy za s. 32]
2. Portrét Kateřiny Hradecké z Montfortu [převzato z Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997, obrazové přílohy za s. 32]
3. Alianční erb Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu v rondelu na zámku v Jindřichově Hradci [převzato z Luděk JIRÁSKO, *Jindřichův Hradec, hrad a zámek*, Praha 1994, s. 45]
4. Ukázka básně Tomáše Mitise [převzato z *Carmina in honorem nuptiarum...*, KNM, sign. 46 c 40, přívazek 10]

VIII. Obrazové přílohy

Obr. 1 Adam II. z Hradce

Obr. 2 Kateřina z Montfortu

Obr. 3 Alianční erb Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu v rondelu na zámku v Jindřichově Hradci

IN IMAGINES GENTILICIAS
magnifici ac Generosi D.D. Adami de No-
ua domo, & in Frauberg &c. pro Nu-
ptijs eiusdem:

Lilia, serica, rosa, simul Ancora sacra, celebre est
Stemma Noue, antiqua nobilitate, domus.
Lilia odore fragrant campo, capitique corolla,
At rosa amica solo est, ancora fida salo.
Stirps VRSINA domum Rosebergam sepi, & ornas,
Affinem domui secula multa Noue.
Velleris aurati torques quam munit & vnit,
Iunctam connubis o Ioachime tuis:
Illum qui propria meritis virtute, merendum
Heredi pariter liquit Adami tibi.
Montforti Comitum gaude consorte, diuque
Gaudere ut possis, virque paterque sis.

Thomas Mitis à Lymusa L.